

Constanța
TUDOR ȘOIMARU

TUDOR ȘOIMARU

CONSTANȚA

CU 40 DE FIGURI ÎN TEXT

*Mircea
April 9 1936*

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39
1936

1116/70

*Constanța... un pretext de visare, printre pijamale de
plajă, pe urmele lui Ovidiu. Pretext căruia i-aș pune ca motto
un vers de Louis Le Cardonnel:*

«O, ville où le passé gravement se prolonge»...

T. Ș.

I

Am descoperit Constanța într'o dimineață. Am surprins-o în somn de apă și cer. Un pescăruș făcea ultraviolete în largul mării, iar petuniile își închideau petala, pleopă.

Aici florile, asemeni crupierilor, jucătorilor, trăiesc noaptea. Prin parcuri, prin răzoare, Floarea nopții se omoară dimineața, voluptos, în propriul ei parfum.

Petrecusem noaptea în compartimentul în care printre geamantane și cutii cu pălării, familia Popescu binevoise să-mi acorde și mie o jumătate de loc. Privisem de aci tumultul gării, defilarea neîntreruptă a hamalilor pe cheiu și mai ales agitația celor două odrasle ale d-lui Popescu, alergând alternativ spre fereastră și spionând venirile.

— Nu mai vine mama... nu mai vine mama...

Privirile lor se rătăceau disperate, sondau mulțimea, dezolate. În sfârșit un strigăt de victorie: «vine mama!». ».

Despicând mulțimea, madam Popescu înainta grăsună. Nu lipsea nici Ana — servitoarea — cu bagajele personale ale d-nei.

— Nu p'acolo, toanto! Nu vezi că te înghesue hamalii! Vino dupe mine — strigă d-na Popescu. Și cum toanta, ca o proastă, se tot vâra, d-na Popescu se înfurie:

— Tâmpito, nu te mai vâri în mulțime. O să-ți fure geamantanul cu pijamaua mea de plajă. Și atunci mai bine să te duci dracului...

«Tâmpita» a reușit să se strecoare printre hamali, bagaje și călători. A ajuns lângă stăpână și acum e aproape lipită —scaiu— de madam Popescu. Intimitatea însă supără:

—Și mai dă-te dracului, mai încolo. Ce te vâri așa, în mine?

—Păi spuneți... că...

—Ce spuneam? Nu spuneam nimic. Fă bine și nu mai răspunde.

Prin mulțimea ce împânzește peroanele, d-na Popescu își face loc până lângă vagon, unde d-l Popescu, cu Mimi și cu Niculăiță o așteaptă.

—Uf... bine că ai venit. Credeam că ai să scapi trenul, strigă d-l Popescu dela fereastră. Nu mai sunt decât trei minute.

D-na Popescu se introduce pe ușă — ca vapoarele pe orizont — întâi o bucată de burtă, apoi sânii, în cele din urmă se vede toată.

—Pune geanta ici, se răstește d-na Popescu către servitoare, care a urmat-o, umbră.

O zguduitură — un fluerat — trenul de Constanța își pocnește, ca un artritic, oasele. D-na Popescu țipă:

—Toanto, dă-te jos... că rămâi aici... Hai, sări mai iute.

Toanta a sbughit-o pe culuoar, tocmai când se închideau ușile. A forțat ieșirea... S'a asvârlit de pe scări, în vid.

—Aaa... — strigă de-odată Mimi — speriată dela fereastră...

—Ce e? ce e? se alarmează madam Popescu.

—Anica, mamă...

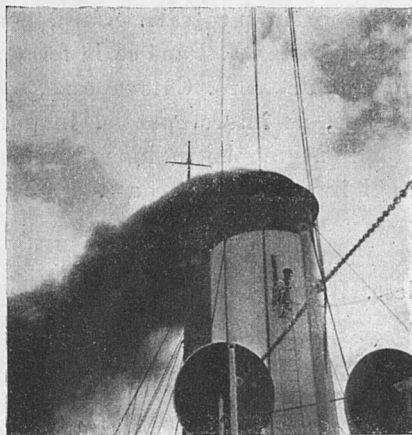
Ne-am repezit cu toții la geam. Nu era nimic. Mimi se speriasa degeaba. Anica își dăduse drumul de pe scări, în gol, dar niște brațe vlăjgane și salvatoare de plutonier o prinsese

În loc să-l amendeze, sau să-l scoale dupe loc. E atât de cald în compartimnt... un loc liber ar fi o binefacere ».

Dar conductorul nici nu se gândește la sancțiuni. A salutat adânc:

— Vă rog, d-le Ministru, să nu uitați să preschimbați permisul.

Stupoare. D-l Popescu — funcționar — s'a făcut mic, profesional de mic într'un colț. Adineauri ar fi vrut să se repeadă, să ție isonul d-nei Popescu, să spue și el o vorbă. Ce bine că a fost prudent. D-na Popescu, dela colțul drept al buzei până la cel stâng, este și ea numai surâs. Călătorul s'a înfundat mai bine în loc — a luat un ziar — și liniștit a început să-l citească. Din spre culuoar s'a auzit — ecou — vocea conductorului, care lămuirea pe un călător: E fostul ministru...

Coșul vapoarelor așterne giulgiu negru

O sgduitură. Vagoanele se ciocnesc, se pipăe prin tampoane adormite, să se recunoască. Mimi se trezește, speriată:

— « Am ajuns? E marea? ».

Nu, e Ciulnița.

Fostul ministru părăsește compartimentul, urmat de privirea duioasă a d-nei Popescu: « il n'est pas mal du tout!... ». Șoptește, și se afundă moale, visătoare, în perne. D-l Popescu nu poate dormi. Pare obsedat de o idee: « Crezi că vom găsim locuri la Constanța? ».

Fără să știu nici eu, mă simt dator să-l liniștesc: « cu siguranță ». Dar d-l Popescu nu se lasă convins

— Numai de n'am păți ca vara trecută! și suspină.

Cum nu eram curios să știu ce s'a întâmplat vara trecută, d-l Popescu își ia libertatea să mă lămurească totuși. « Ah, vara trecută, ce mizerie! Nu e așa Ortanse? » D-na Popescu confirmă cu un « da » subțiat pe buze tăiate în migdală. D. Popescu începe să vorbească. Dar cine să-l asculte? Capetele se pleacă în picoteală. Afară, noaptea se macină în kilometri, ca distanța. Până ce la ferestre, din dreapta, albăstrește un colț de mare. Câteva case, sperioase că le-am surprins în negligé, ne întorc spatele. În port, coșurile vapoarelor deșiră giulghii negre pentru luna care se duce. Silozurile se strâng unul în altul, de răcoare.

— Mimi, marea! — strigă d-na Popescu.

Prea târziu. O smucitură. Trenul oprește. Hamalii năvălesc. Barbarii. Constanța!

II. NICU, JENICĂ, PAȘA ȘI VANGHELI

Am pornit în dimineața trandafirie. Complezent orașul își arată, chiar dela intrare, tot ce are mai bun: Tribunalul,

Ion N. Roman doarme somn de piatră ..

prefectura și Curtea de apel. Intr'un scuar doarme somn de piatră Ion N. Roman. Sub soclul lui lăptăresele au picurat

din bidoanele prea încărcate o potecă până la cer. Pentru el, blândul Rozmarin care-și făurea «nimicuri dulci», dintr'ouă bucătă de hârtie, cum copiii construiesc corăbii în havuz...

*«Nimicuri dulci, cântări de jale pline
V'am scris în zilele înourate
Când ploaia se bătea la cercevele
In veghea insomniilor rebele
Din neîntrerupta mea singurătate».*

Nimicuri dulci... versuri...!

La café *Sulina*, din fața Episcopiei, d-l Nicu Pafaluca tocmai ridica obloanele. Am luat cu el prima «potrivită». Nu era nici dulce, nici amară. Așa cum i-ar sta bine vieții, dacă ar fi, dar nu e...

— Merge greu, foarte greu, a oftat d-l Nicu...

— Chiar atât de prost?

— Desigur. Nici cinci sute de lei pe zi. Și am chirie mare... și regia....

Arunc o privire atentă: Șase mese, două zeci de scaune, trei chisele cu dulceață și tablele. Iar pe perete o gravură.

— Vechiul Constantinopl, explică d-l Pafaluca. Și ca pentru sine șoptește: oreio poli, afto inè...

— Da, d-le Nicu, frumos oraș!

Aplecat peste ceașcă d-l Nicu citește acum un trecut ce nu se mai întoarce. Și în bășicile cafelei — ca în ochii unei Cleopatre — descifrează o... «mare pe care fuge o barcă».

D-l Nicu a fost barcagiu. Sub coasta Cazinoului avusese cea mai frumoasă șalupă. Erau pe ea trei tovarăși: Nicu, Aristide și Panait. Și afacerile curgeau.

Veneau în vară sezoniștii. Făceau o plimbare de rigoare pe cheiu, apoi o fotografie:

«In soare, în plin soare. Și cu marea în fund, ca amintire».

Apoi oamenii scoborau în barca d-lui Nicu. «Dar să iei seama, șefule, să nu ne răstorni!».

D-l Nicu avea cuvântul potrivit.

— Curaj, curaj! N'aveți nicio teamă...

Dădea curaj provincialei obeze ce se teme de apă și de deranjamentele de stomac, și asigură pe soț, tot rouă pe chelie. Iar lucrurile se petreceau, tarificate pe jumătate de oră, sau un ceas, cum e mai bine.

Seara veneau amanții. Erau tăcuți, se țineau de mână. Ea luna-tecă, el prost. Se așezau alături, iar d-l Nicu le așeza un covor pe fundul bărcii. Porneau, sub lună, în larg. Și pentru că dragostea e mută, se auzea numai plescăitul lopeții. Femeia, sub adierea nopții, era toată numai freamăt, numai

În port șalupele dormitează...

așteptare. Și-ar da măcar buzele, dar el ezită. Ea trece o mână prin apă să-i simtă răcoarea. Dar apa nu calmează...

D-l Nicu e însă psiholog. A întins tocmai atunci pânza. Și pânza face un imens paravan între el și amanți. A fost sărutul valului pe val, sau melodia buzelor împreunate? D-l Nicu flueră ușor, ca să nu se audă...

D-l Panaiot avea marea în sânge, dar nu și poezia ei. Într-o bună dimineață a adus o nouă barcă. O minune, fără vâsle, fără pânze. O barcă cu motor. D-l Panaiot și-a frecat mâinile: «Au să curgă afacerile buluc!». Și d-l Nicu a trecut pe noua șalupă.

A fost un sezon fericit. Se înghesuia lumea să guste senzația vitezii. Intr'o jumătate de oră vedeai portul, farul și auzai behăiturile geamandurii. În schimb noaptea nu mai veneau amanții. Pentru că amanții timizi au nevoie de pânze și d-l Panaiot ucisese, fără să știe, dragostea.

Barca a fost vândută după un an. Costase cincizeci de mii, a fost cedată pe cinsprezece. D-l Panaiot s'a închis în casă, iar d-l Nicu a deschis cafenea.

— Ce puteam face în Constanța? a încheiat d-l Nicu.

Pe nesimțite cafeneaua s'a populat. Agenți la societăți de navigație sau patroni: Singros și Sterie Dala. Un agent dela Santopol joacă o tablă cu unul dela Gatorno. Sunt băeți dela Bezi, dela Makensohn, de prin port. Sunt barcagii mai cu stare:

— Zito, capitan Iani!

— Zito, capitan Panaiote!

Sunt șaluparii greci din port, de sub Cazinou; alții de prin Tulcea sau de pe la Sulina, care fără să se fi văzut se recunosc, pentru că așa's «căpitanii», oricât ar locui de departe se cunosc între ei, cum zeii lui Homer odinioară.

Nu se mai aude decât lovitura zarurilor.

— Șase, șase...

— Tesera, tria...

— Patru, cinci...

Un copil vine în goană:

— Se vede un vapor!

Toți lasă tablele și cafelele. Au năvălit în stradă. « Repede un binoclu! ». Un agent s'a proptit bine pe un scaun — în mijlocul străzii. În fund, între case, marea se întinde, rufă pe frânghie. Între cer și apă se vede o mogâldeață: e vaporul.

— E turcesc? E grecesc? se interesează gloata.

— Nu, e un petrolier englez.

« Iar un petrolier » suspină cineva.

Și oamenii s'au întors la tablele lor, la grijile lor.

— Trei, doi...

— Pende! Pende!

— Ce mizerie! De când cu scăderea lirei engleze, numai anglo-saxona lucrează...

Intre case, marea...

— Trei, unu...

— Bir, diort...

— Nu mai vin vapoare?

— De unde să mai vină? Cele de mare tonaj se opresc la Istambul. Aci nu vin decât petrolierele. Despre cereale nici vorbă. Toate încarcă în porturile rusești. Ei, unde sunt suedezii, norvegienii și olandezii de odinioară? Până și grecii au început să trimită tot în Rusia.

2

Inv. 45021

1116/70

- Șase, șase... strigă căpitan Iani triumfător.
- Paghinis to diavolo! scrâșnește căpitan Aristide.
- Nu ți-am spus că te bat? Te joci cu mine?
- Și căpitan Iani pecetluște succesul cu un strănut gros...
- Na se heso capitan Iani! strigă în cor cafeneaua.
- Nico, un ceai de fascomil...
- Ce-a comandat domnul?
- Un fascomil — îmi explică Nicu. E bun pentru stomac.

La o masă șaluparii au început un « endeca misi ». Lângă ei o nouă partidă de table. Se aude din nou pocnetul zarurilor.

- Doi, patru...
- Patru, cinci...
- Enà... Enà...

Partida se întetește. Zarurile cad repezit. Aproape toată cafeneaua e în jurul jucătorilor.

— Cel mai mare vas care intră acum în port — continuă agentul — e *Polonia*. Aduce marfă, ia emigranți pentru Palestina. Atâta tot. Unde sunt măslinile de Volo sau de Kalamata, și butoaiele cu untdelemn, sau cu vin de Tenedos!

La un colț de cafenea, un frizer se spovedește și el:

— Doar pe *Polonia* mai face să te angajezi. Are patru-sprezece mii de tone. Și pasageri cu ghiotura. În schimb are un bărbier mizerabil.

— Ce spui?

— Da, da. Mi-au spus-o ofițerii vasului. La uscat toți ofițerii sunt clienții mei.

Toți se plâng. Am vrut să mă schimb cu bărbierul lor. Li găsisem chiar un loc cu patru mii lunar și vroiam să mă îmbarc în locul lui.

De ce n'ai făcut-o?

— Nu au vrut să mă primească. Nu acceptă decât polonezi.

Bărbierul dă din cap:

— Păcat, ar fi fost o afacere. Plăteam douăzeci de zloți pe zi, la bord, întreținerea și cabina. În schimb taxa pentru un ras: un zlot. Și are șase sute de pasageri.

În ochii frizerului trec șase sute de capete și tot atâtea săpuneli. Și-l încearcă regretul.

Un copil a intrat glonț pe ușă strigând:

— Nico! Nico!

Dela cuptorul unde prepară o «subțire dulce» d-l. Nicu a răspuns cu un: Amesos! A bătut aerul cu mâinile și greoi ca o barză a ieșit în stradă. A privit, apoi s'a întors bombănind:

— Cristoki... Panaghia!

Încă un client pierdut. I l-a suflat chiar acum trei minute concurentul său, d-l Jenică dela «*Café Maritima*».

D-l Jenică a fost chelner la «Catarg», micul restaurant de deasupra portului. Acolo, în timp ce madam Popovici supraveghea plachia de morun, scordoleaua de raci și pilaful de midii, d-l Jean strecura în buzunarul clienților câte un pachet de *Wings* sau de *Spud*, țigările acelea aspre și mentolate, lăsate pentru o bere sau cedate de vr'un marinăr american, în zori, când fraternizează ziua cu noaptea și rasele.

Vara, «Café Maritima» oferă mușterilor, odată cu cafeaua și dulceața, o adiere marină gratis. Mesele sunt înșirate de-a-lungul zidului Episcopiei, iar stradela cu întretăieri, poartă pe ea toate vânturile. Zidul Episcopiei astfel nu e un zid al plângerii, ci al taifasului. D-l Jean iubește păsările cântătoare, pisicile și câinii. Între chisele cu șerbet dormitează trei pisoi. În colivii se sbengue canarii. Iar în fața ușii tolănește un câine, jumătate lup, jumătate ogar. «Cum e mai rău. Pentrucă... slăbește. Nu se îngrașe domnule, de fel», se tângue d-l Jean.

«Café Maritima» s'a cuibărit într'o veche clădire genoveză, cu guri de lei azi astupate. Mai târziu au făcut aici turcii un post de poliție, adumbrat de gratii grele. Lângă cafea, e catedrala orașului, toată din roșu, așa cum se începe ori ce casă dar nu se lasă astfel niciodată, simbolizând aici începutul și sfârșitul. Tinda ei verde poartă coloarea speranței pentru cei ce vor să-și cumpere eternitatea cu o lumanare, un acatist, un obol.

Lângă cafea e Catedrala...

Se spune că un mitropolit fanatic care nu se familiarizase cu Vasari, a ținut ani de zile ușile bisericii ferecate, refuzând să-i dea târnosirea, pentru că un pictor, profesorul Mirea, îndrăznise să modeleze figuri de sfinți și prea cuvioase după chipul și asemănarea omenească. Iată ceea ce ar fi făcut deliciul unui Leon X-lea, dar

făcea să sângereze un Ghenadie care nu-și apropiase artiștii Renașterii, nici oamenii ei, cari ridicau baptistere în amintirea femeilor repudiate sau sugrumate cu propriile lor mâini.

Au trebuit ani până ce credincioșii constănțeni să intre la porțile altarului, întâi cu născută curiozitate, cu spaimă, cu clevetire și apoi cu indiferență. Cine mai gândește azi aducând ofrandă Fecioarei sau sfințelor, că de sub sprâncelele lor subțiate îi privesc ochii d-nei Stina, boeroaică din

Constanța, sau însăși soția artistului, pe care, într-o după amiază de vară, când soarele se jupea de pojar în scaldătoarea mării, un artist transportat de vis pe malurile Tibrului, le cununa cu Dumnezeirea.

Azi oamenii se interesează mai mult de gițurile sculptate în migală de Mincu, de candelile grele de argint, așezate simetric în naos, și poate de vitraliurile lăsate aici de Wirstl, germanul rătăcitor dealungul țării românești, cel care a risipit în fiecare provincie câte ceva din boarea talentului său.

Aici la «Café Maritima» îl cunoscusem pe Pașa, și tot aici pe d-l Vangheli.

Acum câțiva ani pașa era cât un munte. Azi doarme sub o piatră în cimitirul turcesc, înmormântat pe socoteala comunității.

Pașa fusese adjutantul Sultanului. Era de prin Adrianopol unde tatăl său fusese valiu, iar sub picioarele lui gemuse tot vilaetul Edirneé. În bagajul cu amintiri, adus odată cu fuga lui la Constanța de teama revoluției, pașa pusese un amănunt deținut dela bătrân; tatăl său cunoscuse pe Nicolae Stefanaki Vogoride care conducea atunci livasul Moldovei.

În Constanța, pașa o ducea prost. Stătea la *Bulevard* în mansardă, și nu se bucura decât de o favoare: putea aduce din două în două săptămâni fără să plătească vamă, câteva cutii cu țigări turcești și o damigeană cu apă din Constantinopol. Și pașa încă se simțea onorat, pentru că nu era puțin lucru să obții o asemenea scutire de taxe la noi, unde până și apa este cuprinsă în tarifele vamale.

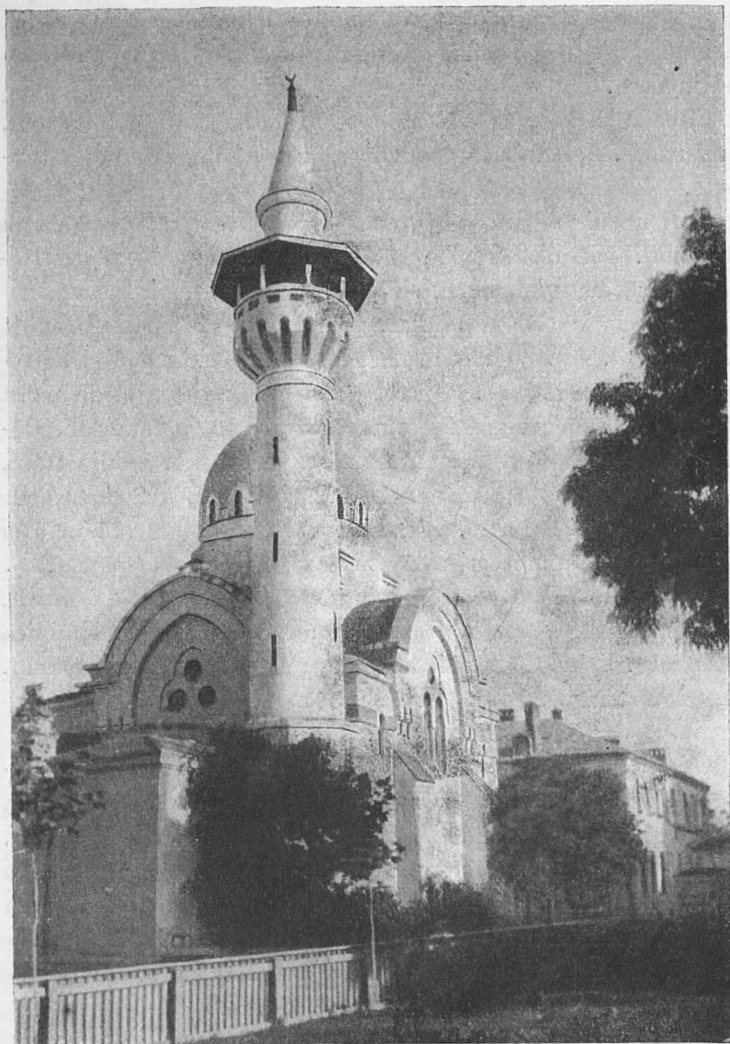
Un desrădăcinat, un învins, bietul pașa! Adio Bosforul și apele dulci, esențele de flori agreabile mâinilor și femeile atât de dulci vieții. Nici asiaticile din Diarbekir, nici armencele

din Erzerum, nici epirotele țănoșe de pe lângă Ianina. Pașa avusese de toate: onoruri și femei. În timpul războiului comandase cetatea Constantinopolului, pentru că avea grad de ferik. I se aduceau în coșuri, flori prețioase și carnale, femei din Missr și din Kastamuni. Aici, poate că și-ar fi pus capăt zilelor dacă madama nu ar fi împărțit, din când în când, patul cu el. Și dacă nu ar fi fost Fehimé, da, Fehimé, o sultană între sultane. Pentru că pașa, ca arhivarul lui Topârceanu, avea o fată. Durdulie, gingirle, fragedă și vegetală ca o marulă de Constantinopol. Când trecea seara spre Cazinou, o urmăreau din depărtare ofițerii ca pescărușii. Ar fi vrut și ei să se așeze. Dar ea luneca, limpede, ușoară, ca o barcă.

Pe atunci Constanța era plină de refugiați turci. Odată cu pașa veniseră ofițeri și oameni politici. Chiar și un prinț. Era frumos ca un demon și purpuriu ca tuberculoza. Iar turcii din Kiustendge l-au sărbătorit săptămâni și l-au copleșit cu daruri. Pentru el se făceau cele mai bune frigărui de berbec și plăcintă gustoasă, în seu de oaie. Și « buricele de cadână » pe care un cofetar armean, adus cu sine în refugiu, le scobea în pastă de migdală stropită cu miere. Pe prinț îl purtau birjarii într'un alaiu nebun și gratuit, pe el, orgoliul lui Ismail și Murad, din Anadalchioi; pentru el se făceau slujbe la Moscheia de jos, în fiecare Vineri și în fiecare zi, după zenit.

Prințul era un înțelept. Se întreținea cu imanii, hogii și hatipii. La o narghilea pune la cale destinele comunității, care aveau nevoie. « Ptiu ce rușine: ca la noi la nimeni. Câte partide românești, tot atâția muftii. Ba chiar și doi pe partid. Pleacă liberalii, pleacă muftiul; vin național-țărăniștii, hop alt muftiu. Și așa mai departe ».

Și în timpul acesta moscheele stau în părăsire. De moscheia din centru nimeni nu se mai îngrijește. A făcut-o Regele Carol și o mănâncă marea. A intrat umezeala și sărătura în

De moscheia din centru, nimeni nu se mai îngrijește...

ea pe ogeac și pe ușile ce clănțnesc de frig. Poți să lingi sarea pe ziduri, s'o dai vacilor să fie lăptoase sau să se îndrepte de lingoare.

Covoarele, în care picioarele se afundau ca în asfalt vara, sunt uzate. Iar faimosul covor al lui Abdul Hamid, o poveste.

O fi nevoie de reparații, dar Comunitatea musulmană nu dă banul. «Să dea Statul, că de asta geamia e Fundație Regală. Și să dea vizitatorii, singurii, cari mai intră în ea».

Doar sus la Geamia Inkar, un hatip și un iman citesc de zor Coranul. De cu răsăritul soarelui slujba începe și se repetă de 4—5 ori, pentru cei 6 bătrâni cari nu se pun de acord asupra orei, dar vor să se prosterneze cotidian lui Alah. Bătrâna Moschee a lui Sultan Aziz scapă însă ochiului străin. Au turtit-o fructăriile orientale. Lăzile cu locum și coșurile cu pere, au încercuit-o. Ah, Sultan Aziz care ai clădit-o și ai înzestrat-o, unde ești s'o vezi cum piere, ca o manea?...

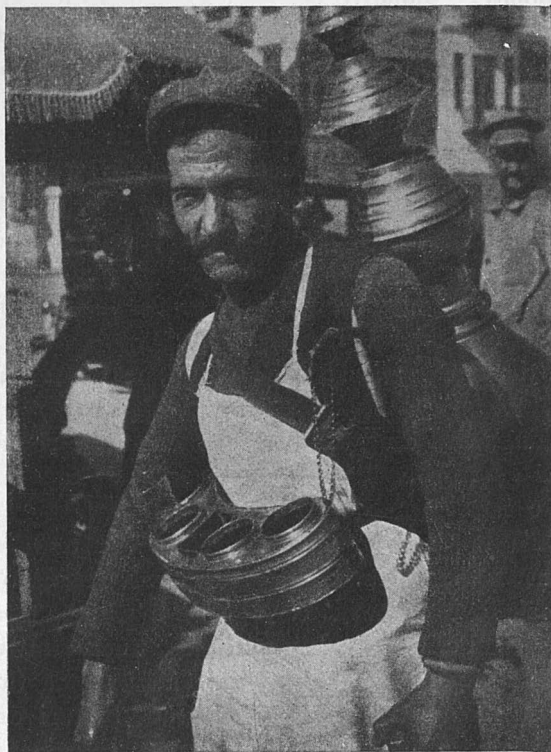
Azi nu mai sunt refugiați la Constanța. Unii au murit, alții au plecat. Fehimé s'a măritat: a pactizat cu Republica la Ankara. Prințul a murit departe, pe undeva prin Occident. Pașa a fost înmormântat și el, pe contul Statului.

Odată cu pașa venea — la o tablă — d-l Vangheli, macedoneanul. Il văd tot roată, ca un cașcaval de Dobrogea, căruia i-a dat grăsimea de căldură. Sosea dimineața dela Medgidia, unde are prăvălie și aștepta ora de plajă. Aducea cu el o geantă, iar în geantă un prosop și o cutie de conserve în care ținea untdelemn pentru emoliența pielii. Lua cafeaua, citea jurnale, făcea o tablă, apoi pornea încetișor spre Tataia sau Modern.

Nu-și dădea niciodată hainele la cabină.

«E zadarnic, ți le fură».

Se desbrăca pe mal, făcea din haine o moviliță, le ținea în mâini, sus deasupra capului, și intra așa în apă.

Iarna salep cald, vara limonadă...

Ii plăcea mai mult la « *Trei Papuci* », unde lumea furnică într'o dulce promiscuitate. Acolo se întindea pe nisipul crud ca o boabă de grâu ce stă să încolțească și cerea o cafea lui Ibrahim, care își supraveghea ibricele, egal amenințate ca și ceasornicile înotătorilor. Bietul Ibrahim! Vara își instala

cuptorul pe plajă, iar iarna înfiora înserările Constanței cu strigătul lui de salepgiu.

— Saalep... saalep!...

Salep cald, pentru gâturile prinse de răceală, ambrozii pusă de un zeu clement în gâtulejul muritorilor guturăniți, dar protejați de ei.

Intr'o zi, i-am spus domnului Vangheli:

— Sunt oameni răi macedonenii.

— Sunt, sunt... de ce să nu fie. Dar nici răii nu strică — mi-a răspuns el, înțepat.

M'a privit drept în ochi, mi-a despicat gândirea.

— Ia spune: și dacă sunt răi, cine i-a făcut așa?

Apoi fără să-mi aștepte răspunsul:

— Să-ți spun eu: Bulgarii și Grecii, mai ales Grecii sub care am trăit.

D-l Vangheli e din generația macedonenilor romantici. A fost chiar «șef de bandă» la Constanța, și nu ezită să se laude la o cafea.

Asta s'a întâmplat prin 1901, când Constanța părea o imensă insulă grecească. La fiecare colț de stradă o cafenea și o magazie de cărbuni sau cereale. Toate le stăpâneau grecii și numai ei. Pe Strada Libertății — atunci centru — cafelele erau ocupate de ei din zori până noaptea târziu. La *America* se făceau transacții, se dădeau lovituri de bursă; de aici erau expediate șlepurile ce aveau să aducă bogăția sau ruina, peste noapte. Pe toți pereții numai fotografii de eroi greci. Niciun chip românesc, nici măcar al Regelui. Macedonenii vedeau și sufereau. S'ar fi plâns dar nu aveau cui. Prefectul județului, căsătorit cu o grecoaică, nu avea să le dea lor dreptate.

Intr'o seară, d-l Vangheli și-a strâns ceata. Erau cu toții — Cuțitaru, Buracu și alții — gata de sacrificii. Aveau pumni

sdraveni și sânge clocotit. Le lipsea însă comanda. Tocmai tăinuiau, când iată un popă grec, câștigat cauzei macedonene.

(Poate să fi fost acelaș călugăr de pe Muntele Sfânt, care, mai târziu avea să rămâie în Constanța, să prindă cheag și să facă hotelul ce avea să-i supraviețuiască încă vreo două decenii: Hotel Călugăru?).

Venise Sfinția-Sa mofluză dela Salonic. Incepu să povestească umilinta românească: școli închise, oameni asvârliți în închisoare. Nici viața bărbaților, nici cinstea femeilor. Apoi a ridicat privirile în sus, în rugăciune. Dar a dat un strigăt de fiară:

«Ce sunt portretele astea? Fraților, știți voi cine este fotografiat acolo? Melas, dușmanul vostru și al copiilor noștri... Și voi tolerați în orașul vostru imagina asupritorului? Rușine!».

Cuvântul a biciuit obraji și inerția. A clocotit deodată sângele și au pocnit întrebările: Ce facem? Ce facem?

D-l Vangheli s'a gândit puțin și a dat cuvântul de ordine: «Măine seară la Cafeneaua Take Liciu. Veniți toți».

A doua zi au venit toți. Și mulți alții. D-l Vangheli a ținut un discurs, popa a plâns și l-a sărutat. Apoi au pornit în expediție de pedepsire. Prima cafenea în cale era *America*. Ceata macedonenilor a pătruns în sală, a chemat pe patron, iar d-l Vangheli a dat porunca: «Jos cu portretul lui Melas»

Și cum grecul se împotriva, macedonenii au deschis atacul. Porneau bilele de biliard ca grindina pe arătură, ceștile explodau în zeci de bucățele pe grumazul și capetele grecilor, geamurile se prăvăleau în lacrimi de sticlă. Fugeau grecii în panică și umpleau strada Libertății cu strigătele și behăitul spaimei. Dar nu era scăpare. De pretutindeni, din

străzile vecine, se îndesau macedonenii; lăsaseră care birtul, care magazia, se raliau mișcării și îndemneau pe insurgenți:

— Dați băieți înainte, suntem și noi pe aici.

— Tot o să faceți pușcărie. Cel puțin distrugeți toate cafenelele!

A fost o noapte de groază pentru grecime. Și nu s'a potolit larma decât târziu, după ce toți cafegiii au promis că vor da jos portretele asupritorilor. D-l Vangheli și ceata, au ațipit somnul zorilor la poliție, după ce au cântat izbânda. Iar a doua zi a venit veste că încurajați de cele petrecute la Constanța, macedonenii din Medgidia, au dat și ei atacul, lângă gară. Șeful insurgenților era un tânăr, Valaori.

Au trecut de atunci treizeci și trei de ani. Constanța nu mai e grecească. Un primar, Ion Bănescu, a făcut totul pentru ca românii să se înstăpânească în acest colț, la Mare.

A fost un primar bun, deși cu violențe și puțin comod. Când s'a ales în 1904, împotriva listei oficiale, care, natural, conținea numai nume grecești, faptul a fost sărbătorit cum se cuvine. Era prima afirmare a românismului în Constanța. E drept că primariatul lui nu a durat atunci decât optsprezece luni. Dar au fost pentru el optsprezece luni de robire la nevoile cetățenești. El a adus apă de băut dela Cernavodă. el a dat obraz străzilor, astupându-le ridurile, cu asfalt; el a deschis drumul spre Mamaia, el a făcut parc Cazinoului vechiu. A înălțat biserică, a ridicat case și străzi.

Nu, nu era un om comod... Atunci când se făceau lucrările pe strada Carol, umbla toată ziua printre lucrători. Avea în mână un baston pe care însemnase cu cretă înălțimea patului de nisip pe care trebuiau așezate pietrele. Într-o zi când a înfundat bastonul și a descoperit că albia de nisip este mai puțin adâncă decât în învoială a fost zarvă mare. A oprit lucrarea. Și două zile lucrul făcut a fost desfăcut,

pentru a fi reînceput, așa după dreptate. Dar Bănescu nu vroia numai o Constanța frumoasă. (În fond i s'ar putea imputa că nu a avut sau nu a vrut să ție seamă de nicio regulă urbanistică). El o vroia, cetatea lui, și românească.

Biserica Adormirea, bustul lui Bănescu făcut de Paciurea.

De aceea alerga după români, după funcționarii cari veneau aici în post afișând plictisul unui poet în exil, îi prindea cu arcanul ca să-i împrăștiarească. Li implora de multe ori să cumpere pământ:

« Luați băieți, cumpărați pentru că orașul trebuie să fie al nostru ». Le vindea pământ la centru cu câte zece și cinsprezece lei metrul, iar spre Nord și Vestul orașului, unde s'a format apoi cartierul românesc, cu câte cinci și doi lei.

Când a început zidirea caselor se urca el însuși pe schele și făcea observații. Uneori oprea lucrarea, refăcea planul. Oamenii se îmbufnau, cârcoteau puțin, dar cedau în urmă. Îl știau de frică și se supuneau. Azi cei mai mulți îl binecuvântează; astăzi, când Constanța este « perla mării ».

Dar el a murit sărac. La înmormântarea lui s'au strâns bani cu talerul, ca să poată fi înstăpânit și el în singurul drept-unghiu de pământ ce i-a aparținut pe veci. Și tot cu talerul pentru încheierea simetrică a unui destin, s'au strâns și banii din care sculptorul Paciurea avea să-i ridice bustul în fața Bisericii Adormirea, zidită tot de el.

Au trecut dela toate acestea trei decenii. Bănescu dormitează vis prelungit în moarte. D-l Valaori e un om cumpătat, poate pleșuv. Iar d-l Vangheli, așisderea. A vândut casele din Constanța, s'a stabilit la Medgidia și se recomandă cu bonomie:

— Mă prezint Vangheli. Comersant, fost șef de bandă!

III. CAFENELE CU PESCARI ȘI CU POVEȘTI

« Constanța?... S'a născut din drojdie de cafea, Afrodită orientală. Și totuși cei cari au pus-o sub semnul cafelei au fost niște înțelepți » — îmi spusese într-o zi un constănțean.

In piața Ovidiu e luxul...

Și adăugase, el care își cunoștea concetățenii:

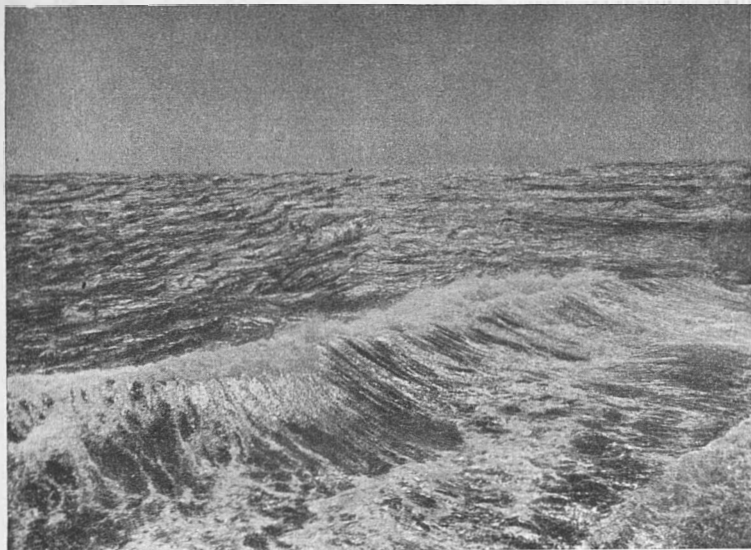
« Cu un șerbet de trandafir și-o gingirie ai o filosofie unică. Fără dramă, fără ecuații sufletești. Ai nostalgia peisajului și lenea deștelenirii; mori cu fiecare plecare de vapor și renaști

cu toate sosirile. Și ești tot același. De sus, dela cafenea, ai sub picioare marea, o desfizi, o stăpânești, nu-ți scapă. De aceea constănțeanul nu intră niciodată în ea. Nu vrea s'o simtă cum îi fuge printre degetele picioarelor. Da, marea s'o privești de sus, dela cafenea, ca pe prostime. Dacă te scobori la ea, te'neacă»...

Poate de aceea, atâtea cafenele, în Constanța: *Café Sulina*, *Café Maritima*, puțin mai departe «*la Timonier*». Aci vin hamalii din port și pleava. Se mănâncă aterine cu roșii și se bea vârtos. Se mai desface — pe sub mână — un pachet de țigări sau câteva brichete scoase pe fundul pălăriei, din port. În Piața Ovidiu, e luxul. *Café Elita*, are muzică și se plătește. În noapte, când briza mării mângâie arsurile pielii, un tuciuriu se amuză să plimbe ciocănașe pe liniile ferate ale țămbalului. Nu râdeți. Armoniile cad parcă din cer — odată cu gândacii nopții — și valsurile lui Chopin prind aripi de mătase. Stăruie melodia și stăruie noaptea. Insistă gândacii, cu obrăznicii de copii, gândacii de vară care fac oroarea sezoniștilor. Se pornesc să cadă odată cu prima adiere a înserării și cu Luceafărul, în apă, atunci când mesele restaurantelor cuceresc jumătate din Piața Ovidiu. Stoluri îndoliate se abat pe fețele albe de masă, fac horă în marginea farfuriei, natație în paharele cu vin. Se ridică pe umeri, pe ceafă; coboară spre sâni, spre burtă. Se insinuiază sensuali spre zidurile virginității. Le urmărești cu teamă tactica lor fantezistă. Vezi cu groază cum se înstăpânesc pe tine. Și suferi de scârbă și revoltă. Pentru că atacul gângăniilor negre permite chelnerilor intimități proletare. Te scutură de umeri, te bat pe burtă, îți cârlesc câte o palmă pe grumaz... Mici răzbunări de clasă!

Urci sus pe Carol și lanțul de cafenele se întinde; cafenele, boabe ale aceluiași șirag prețios. La *Café Poștă* nu mai sunt

autobuze. A plecat ultima cursă spre Mangalia. Au rămas în cafenea, pe un birou, flori păstrate sub sticlă și misive: « Ali trec mâine să te iau ». « D-le Iani, când trimiți vinul de Sarica? ». « Aș vrea să știu cât ne costă iscusia Istambul, cinci perechi. Soliman din Cavarua ».

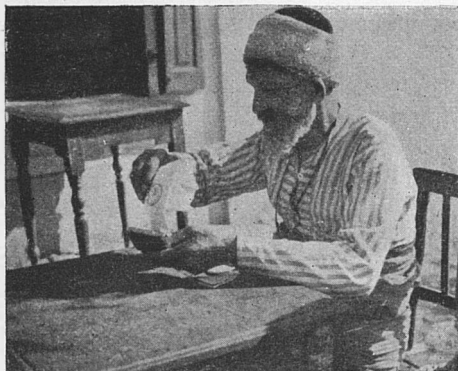

Marea s'o privești de sus...

La cafeneau *Vânătorilor* joacă biliard grecii și un popă. La *Valul lui Traian* se toarnă țuică în loc de rom pe caimac. Și cafeneaua urcă în coasta orașului. *Comerciantul*, *Selectul*. *Internaționalul* și *Bucurestii*, pentru oamenii pieții. *Tripoli* pentru șomeuri și *Naționalul* pentru pești; au zidarii și dulgherii cafeneaua lor de breaslă, armenii au *Araratul* și birjarii *Bazargicul*. Aici, la o cafea Ismail e tot numai o vorbă.

în timp ce Akif aprinde țigara la tăciunii dintr'o farfurioară. Noaptea e dulce și amintirea are ceva din amăruială de pe fund de ceașcă. Ismail e un plânset și o comoară de amintiri.

— Caii au nevoie de ovăz, autobuzele nu! filosofează primar Ismail. Taxiurile astea ne-au distrus meseria. Ei, înainte ce vremuri!

pentru turci, cafenea Bazargic...

— Da Ismail, ce vremuri!

Porneau noaptea spre Mamaia. Stăteau, doi amanți în fund, tăcuți și blânzi. Opreau întâi la Tataia. Cunoașteți Tataia? O adâncitură, o scorbură și jos o plajă, cât un lat de palmă. Aveau loc doar cinci burți de femeie și tot atât

tea de bărbat. Dar ce minune! O terasă suspendată parcă peste mare. Cu oleandri în floare și petunii cu balsam. O haltă, o inițiere în dragoste. Apoi caii porneau la trap, frumos, spre Mamaia. Drumul lungea cu plaja, se confunda cu ea. Piciorarele cailor pritoceau marea și nisipul, iar copitele striveau luna. Femeia suspina ușor: «încet, încet». Nu știai dacă e un reproș cailor sau dragostei care fuge prea repede...

Constanța de ieri, unde s'o găsești? Era drumul la Vii, cu oprirea la *Gruber*. Aveai o bere crudă, de abia fabricată; îți ardea stomacul, dar cine privea la nimicuri? Se bea de zor mai ales Duminică, și se mânca mititei cu alune americane. Apoi câțiva mai îndrăzneți porneau pe jos până

la Stejar, unde le făcea turcul cafeaua. Erau și nebuni. Țineau morțiș să facă baie sub lună. Se desbrăcau, așa în glumă, cu rămășagul, și se afundau în apă. Apoi în pielea goală, jucau pe plajă, ca ielele despuiate pe tindă, în nopți de Rusalii.

— Da, da se petrecea bine atunci la Constanța, domnule... nu ca azi »...

— Azi nu se mai petrece, Ismail?

Ismail scuipă pe cărbunii ce clipesc, ochi, din spuza farfuriei.

— Și azi se mai petrece. Dar azi...

Apoi suspină:

— Alem fenà... Alem fenà...

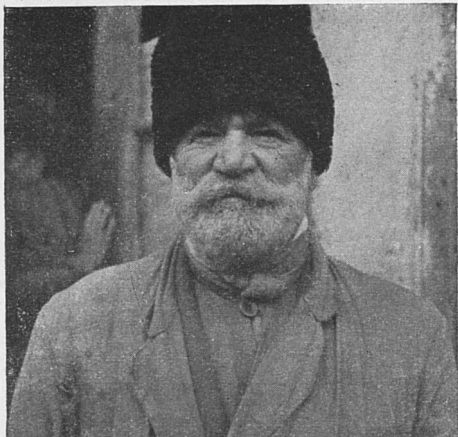
Poate că Ismail are dreptate... azi, lumea e rea...

*
* *
*

La doi pași de Statuia lui Țuridiu era « *Cafeneaua Marinarilor* ». Intr'o seară de iarnă mă adusese aici vântul în brațe, tocmai de sus de pe Mangalia și mă debarcase roșu ca o portocală sanguină. Mangalia, aleie negustorească pe care stămburile înflorate, coșurile cu fructe, tigăile, fierul de plug și lumânările se înfrățesc într'un parfum unic de țuică, pâine caldă și piele de opincă.

Veneam de dincolo de linia ferată, dela « *Trei brazi* » unde odihnesc donițele mirosind a cetină, ulcelele înflorate ca o cămașă de dar și ulceoarele pântecoase. Huzurisem printre ele, în timp ce d-l Costache Petrescu, cel cu « *24 de copii dela trei femei legitime, și una trăită cu bărbatul său 11 luni și având 32 nepoți dela fii, fiind în vârstă de 75 de ani* » (așa cum se recomandă singur pe firmă), pusese ibricul cu țuică, să fiarbă.

De sigur, d-l Costache Petrescu nu mai are de mult 75 de ani, dar are tot atâția nepoți. Dacă ar fi să mai ridice însă un etaj la casă și să mai puie o firmă — el care își repetă firmele ca un obsedant motiv pictural, la fiecare etaj construit — tare ar vrea să micșoreze numărul nepoților, măcar cu unul.

D. Petrescu, cel cu 24 de copii...

— Că rău mă amărăște pârlitul ăla de nepot — suspină amar-nic, la toată lumea, d-l Petrescu.

Dar d-l Petrescu nu se îndură să strice bunătațea de firmă, nici să ridice încă un etaj la casă. Se mulțumește să se plângă, să stea în pridvorul din mansardă, și să spioneze strada culegând în priviri figurile cunoscute și ori

decâte ori un prieten sau o femeie frumoasă intră în câmpul de observație, d-l Petrescu trage un clopot, semnal de alarmă veselă și onor totodată:

— «Pentru că femeile frumoase, ca și prietenii, trebuiesc salutați, așa cum salută vaporul, țărnul» — spune d-sa cli-pind șiret.

Când am intrat în «Cafeneau Marinarilor» sala era pustie.

Doar Ilie cu mustățile dosite sub căciula roată, împletea prostovolul, cu degete indifferente de ursitoare. Pe cuptorul înalt, unde odihnesc ibricele, Aristide cafegiul se rumenea ca

o lipie. Și era cald și bine, în odăița aceea scundă, luminată slab de o lampă; în odăița în care marea își prelinge mireasma ei sărată printre mese, printre oameni.

— Ce vreme — a mormăit, pisică leneșe, Aristide...

— Și pescarii noștri cari nu s'a întors încă — a ronțăit o frază, între dinți, Ilie.

Pescarii nu se întorseseră încă, bieții pescari de pe plaja Duduia, cari nu au nimic comun cu cei din Quimper, din Painpol sau Douarnenez. Ei nu au femei care să-i jelească a moarte, nici să le plângă așteptarea. Ei nu au pelerine cauciucate, nici cisme lungi să le adăpostească reumatismele. N'au nimic, decât prostovolul și o undiță. Ei scot peștii de sub coasta mării și ceva mai depar e; de acolo de unde savanții căutau să redea pământului, furând valurilor, statuete și rămășițe de valoare, și pentru care se băteau constanțenii, ca pe coșurile cu pește. Când se lăsa noaptea, amforele și chipurile de ambrozii porneau spre curioase și de multe ori nedovedite destinații. Căci cine să vegheze, cine să se mire? Doar un scriitor și colonel, Ionescu Dobrogeanu, se înfură și denunța împietatea, el care văzuse o minune de fronton cu inscripții bizantine făcut scară la casa unui constățean cu stare.

— Ce vreme — mormăie Aristide, aducând cafeaua.

Afară plânge marea, atât de aproape, că vrea să intre în casă. Poate bocește valul o dragoste neștiută, sau o remușcare? Poate plânge Oreste asvârlit de Furii pe aici pe aproape? Sau Medeia, culege încă, în lacrimi, bucățile sângerate ale unui rege și frate.

— Hi, cum urlă marea — strigă Ilie... Parcă ar fi lupii.

Ilie e mai aproape de realitate. Parcă urlă lupii. Lupii aceia familiari în Kiustendge. Așa cum i-a auzit urlând Kurt

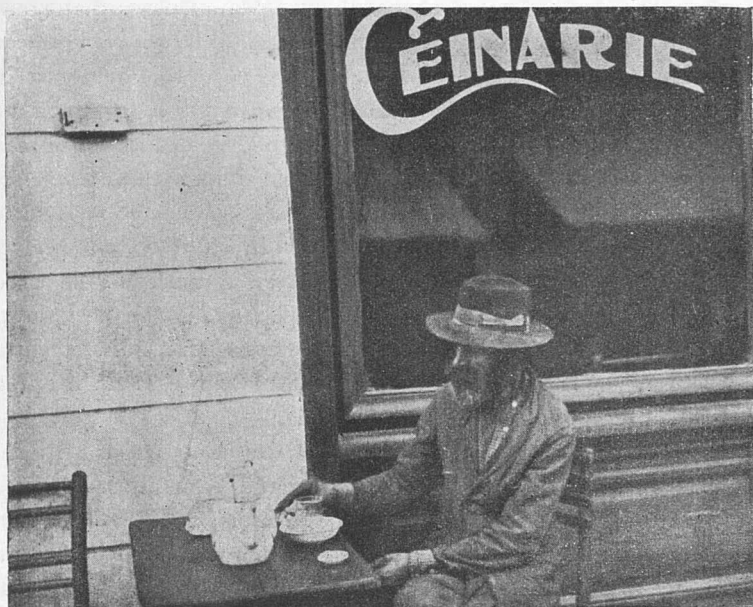
Baba, pescarul cu picioarele goale și cum i-a auzit Andersen, scriitorul Nordului, venind dela Constantinopol.

Andersen se plimbase — sunt aproape o sută de ani — prin cetatea, « *cu case sărăcuțe și dărăpănate așezate pe dreapta și stânga unei străzi lată cât palma* ». Picioarele lui izbiseră, nepăsătoare « *câteva coloane de marmură și de piatră cenușie, care după înfățișare aparțineau unei epoci mai vechi* ». Dar nu-și dăduse stăruința s'o afle. Pentrucă Andersen era mai atent la casele « *cu balconul atârnat deasupra străzii și sprijinit de o bârnă de lemn sau de un capitel antic* ». Ii plăcea « *minaretul de scânduri vopsite dela singura geamie* ». Și cafeneaua, care nu lipsea firește, al cărei aspect « *era foarte sărăcuț ca și al musafirilor* ». E drept că nordicul acesta nu s'a putut desbăra de vanitatea proprie călătorilor. El nu era făcut pentru indiferența orientală. « *Aci pe balconul cafenelei, stăteau întinși câțiva turci. Ei își fumau ciubucile, își sorbeau cafeaua și ne ignorau pe noi străinii, după cât se părea* ».

Dar amărăciunea de a se vedea ignorat nu l-a distrat dela spectacolul străzii pe care l-a notat în toată sărăcia lui... « *Câțiva bărbați grozav de sdrențuiți, cu bărbi lungi, turbane, caftane, și pantofi de safian, mergeau pe stradă și adunau gu-noiul pentru a face foc, căci lemne nu se găsesc aici pe o întindere de mai multe mile* ». Da, erau săraci oamenii, și Kiustenge-ul urît pe atunci, deși era primăvară când înflorește liliacul și dorința. Dar iarna fusese prea aprigă, prea rea... iar marea « *înghețase câteva mile dela mal, de puteai să pornești pe ea dela Varna la Constanța* ».

Andersen a putut afla dela hangiul la care trăsesese, cum câinii fără stăpân porniți în cete de prin Rumelia și înfiorând călătorii cu urletele lor (Andersen văzuse chiar o ceată) deabia așteaptă să se ia la luptă cu lupii. Era o luptă cu adevărat câinească și cu epiloguri demne de o carte, cu

povești: «● lupoaică izolată ce se rătăcea printre câini era adeseaori grafiată de aceștia. Puii pe care îi năștea nu se deosebeau de neamul ei și ea îi hrănea bine. Când ajungeau însă

Bieții pescari de pe plaja săracă...

puii în vârstă de câteva zile, lupoaica îi târa până la apă și dacă-i vedea lingând apa în chipul câinilor, îi rupea în bucăți, instinctul spunându-i că sunt dușmanii cei mai aprigi ai neamului ei ».

Andersen auzise urletele lupilor în noaptea dobrogeană, sunt aproape o sută de ani. Dar nu-s nici patruzeci, de când, Kurt Baba, pescarul, le auzea și el în fiecare noapte și chiar ziua.

Pe atunci Constanța nu se întindea dincolo de *Hotelul Grand*... De aci încolo nimeni nu s'ar fi aventurat în afară, pentrucă lupii adăstau prada. Iar unul din ei, mai vorace și nepoliticos, nici nu-și dădea osteneala să-și aleagă victima; dinții lui mestecând femeia ca și bărbatul cu egală plăcere. Și nu era nimeni să facă oamenilor dreptate, nici alinare. Nici măcar un sfânt să aducă o pace minunată. De ce oare îmi venea în minte lupul feroce din Gubbio? De ce, când Kurt Baba ne povestea odinioară în cafenea scundă — despre lupii din afara Kiustendgeu-lui — gândul meu se ducea spre Francisc, sfântul înfrățit cu animalele și păsările cerului? Se făcea în mine liniște de apă și veac. Vedeam un sfânt ieșind din cetate, încrezându-se în Dumnezeu, care îngăduie celor ce cred în el să calce în picioare, nu numai pe lupi, dar și pe balauri și pe lei... Vedeam lupul care se asvârlea spre sfânt cu gura deschisă. Dar fericitul Francisc, făcând semnul crucii, îi oprea elanul spunându-i cu blândețe:

— Vino, frate lup... În numele lui Isus Hristos îți interzic de acum înainte să faci vreun rău oamenilor.

Și lupul i se prosterna la picioare, iar sfântul îi făcea morală așa cum se cuvenea și îi propunea o pace între el și oameni, ceea ce fratele lup accepta, dând din coadă... Și sfântul îi mai spunea: «pentrucă îți place propunerea mea, frate lup, voi eu avea grije ca atâta timp cât vei trăi, oamenii din Gubbio să aibe grije de tine, zilnic, să nu suferi de foame». Iar lupul încântat că și-a asigurat coșnița — ridica piciorul drept de dinainte și îl puneu ușor în mâna sfântului, gaj al păcii.

Se spune că lupul a intrat în cetate cu sfântul, spre mirarea oamenilor, și de atunci, cele două părți și-au păstrat cu sfințenie pactul.

Timp de doi ani cât avea să mai trăiască, lupul s'a plimbat nesupărat prin oraș, fără să facă rău nimănui, fără ca

cineva să-i facă vreun rău și continuu a fost hrănit pe seama orașului.

Dar oamenii lui Kurt Baba din Kiustendje, nu aveau un sfânt să-i lumineze și să-i ocrotească. Ei preferau, prudenți, să nu se aventureze dincolo de Grand spre Anadachioi decât cu puternică escortă și numai pentru nevoi rezonabile.

Intr'o zi totuși pacea s'a făcut pe nesimțite. Cu cât oamenii lui Bănescu ocupau o poziție înaintată, lupii se retrăgeau umiliți. Iar azi, în ierlene geroase, mânați de foame, lupii dobrogeni nu sunt totuși mai întreprizi decât cei de pe alte meleaguri. Kurt Baba care le auzisese urletele e acum de mult printre cei drepti.

— Bietul Kurt Baba, suspină Ilie. Era o noapte, tot ca asta. Plecase, ca atâția alții, după scoici. Și marea l-a asvârlit odată cu ele, fără alegere...

L-au găsit pescarii, în dimineța fumurie, ca pe un sloi de gheață. Simțise poate peste noapte frigul cum pătrunde și se urcă apoi în oase ca o dulce beție, toropindu-le. Și când oasele i s'au desirat, în acea clipă unică dintre viață și moarte ca și cum trupul și-ar căuta o ultimă senzație de trândăveală în lumea aceasta, gura lui Kurt Baba a scuiat pentru prima oară în 50 de ani, faimoasa lui pipă în lemn de vișin.

Așa l-au găsit pescarii și l-au dus spre groapă. L-au întins într'un sicriu de brad și i-au legat picioarele cu o fundă. Iar în picioare i-au pus o pereche de papuci de lac, lui, care, iarna, vara, umblase cu etebe goale, sub pantalonii suflecați până la genunchi.

Dar Kurt Baba n'a murit cu totul; chipul lui, ținut într'o cadă împodobită cu scoici cât degetul, odihnește pe un perete în «Cafeneaua Marinarilor», ca să-l pomenească pescarii. Același chip, cu care un fotograf avid a făcut cărți poștale: «Amintiri din Constanța: Tip dobrogean».

Din noapte intrau în cafenea pescarii. Sgribuliți de frig, aduceau câte-o papură cu scoici; singurele fructe de iarnă pe care marea le oferă năvodului. Smeriți, ca niște fete bătrâne, se așează pe la mese, și degetele lor experte, încep să ște prostovolul, gândind poate la tihna unui cămin, ei care nu au cunoscut femeie, decât fără cununie. Doi pescari au început o partidă de biliard, așa într'o doară, pentru că aici nimeni nu joacă pe bani. Și cum ar juca? Iarna, de abia de iese un «sfanț» pentru cele câteva scoici vândute în piață. De abia să ai pentru o pipă și o cafea.

În schimb ce cafea! În tot orașul, rar dacă bei ceva asemănător ca aci.

— «E făcută cu apă dela Hinog» — mărturisește mândru cafegiul Aristide.

Pentru că așa e la Constanța: apa se aduce din două locuri, dela Murfatlar și dela Dunăre din Hinog, ceea ce face ca unii constățeni, să aibă parte de apă mai dulce decât alții, deci și de o cafea.

Dar asta, n'au s'o știe sezonistii niciodată!

De cum dă soarele de echinocțiu și ziua ambiționează să întrecă noaptea în lungime, vieța pescarilor se schimbă. Adio, scoicile! E timpul aterinei și pălămidei!

«Știți, pălămida năzuroasă, pe care balcanicii o fac lacherdă și care până mai acum doi ani nici nu se abătea prin apele Constanței.

N'o să credeți, dar așa e. O spune Ilie și Aristide și Ivko, dalmatul:

— «Peștilor, ca și oamenilor, li se abate câteodată din te miri ce.

— «Până mai ieri pas de găsește o pălămidă. Iar acum când pălămida huzurește, a dispărut cu totul smaridul, gălbejitul ăla dulce ca bibanul și galiaua, pe care o mâncau evreii, fiindcă nu are solzi!».

De sigur, Ilie nu minte. El a văzut multe. N'a văzut sirene, nici tritoni, dar a văzut porcul de mare născând ca pisica, a văzut foca din Caliacra — rătăcită pe aici — netezindu-și drumul pe sub prostovol ca să prindă pește viu, delicatessuri:

— « Vine foca până la pânza talianului. Și când nu gândești și-a vârît botul în ea. Ei, dar e simandicoasă ca o cucoană. Nu mănâncă decât ce e bun din pește. Și deosebește domnule, ca boierul, care's mațele ce trebuiesc asvârlite și care-i capul!

Desigur, astea sunt spectacole mai rare, pentru că în coastă la Duduia doar aterina jucăușe și scrumbia cea șireată ca o vulpe, se sbenguesc cât ține vara. Totuși, din când în când mai cade câte un călcânaș sau o trigonă,

câte un lavrache cu carnea cum e puiul de găină și mai cad lufarii sau guvizii, pe care îi prinzi ca pe fete, cu momeala...

— Și încă ce momeală — chicotește Aristide. Numai scoică sfărâmată și cu miez de pâine moale. Dacă nu cumva ai pește mic sau inimă de vacă.

E drept, câteodată, vara, când e apa roză ca într'o pânză

E timpul aterinei și guvizilor...

de Tonitza, mai plutește pe aici și un cadavru. Il aduce valul legănându-l tocmai din Mamaia sau din larg. Și cum vine cu o algă peste pântec, astupându-i goliciunea, pare o marmură învinețită de muzeu.

Vara vin sub coastă, vizitatorii să petreacă cu pescarii. Vor să învețe dela ei cum se face o momeală pentru pește, cum se fierbe midia pe pirostirii. Vara, când e atât de dulce să trăești numai pe apă.

Prostovolul pare atunci păianjen prins în cuie. Peste valuri saltă vesel pescărușul: o aripă din sandala unui zeu care lunecă spre un alcov de sirenă.

Acum e iarnă însă, geme vântul. E ajun de sărbătoare, de Crăciun, iar năvodarii sgribuliți au pornit să-și încălzească noaptea, cu colindul...

Oi leroi leo feți-și mei
Ferice-și Doamne, ferice
Ferice de cest domn bun
Cest domn bun jupân Năstase
Că mi-s are
Nouă feți, nouă-s ei,
Câte-și nouă împletesc
La nevoade de mătase
Oi leroi, leo feți-și mei...

IV. « LA CATARG »

« *Cafeneaua Marinarilor* » nu mai există. Pe locul ei s'a înălțat o casă de raport. Pentru că așa sunt toate la Constanța.

Sub zidurile Cazinoului mureau odinioară oștile lui Espinasse.

Unde ieri zăceau în adormire morții, azi silabisesc pe un abecedar copiii. Băile sunt astăzi la Mamaia, ieri se întindeau pe lângă port, până la VII. Primăria de odinioară este astăzi Poștă, iar sub zidurile Episcopiei și ale Cazinoului mureau catolic, pentru Franța, oamenii generalului Espinasse.

«*Cafeneaua Marinarilor*» nu mai este. Nici «*Catargul*», de unde marea se oferea clienților, între supă și friptură, goală toată.

La «*Catarg*», aveai marea, numai marea. Muscă azurie îți cădea în ciorba de nisetru; se subția prin pahare și carafe, se resfrângea beată într'o baterie. O simțeai pe tine cataplasmă și compresă; luneca în tine, melodie și lichid. O vârau femeile în sâni și ochi. Ochi de femeie adânci ca Marea. Se scufundau marinarii în ei, se duceau scafandrii până în suflet. Sâni de femeie odihnitori ca Marea. Adormeau pe ei pescarii și matrozii, ca pe vrajă. După ochi, după sâni, tânjeau marinarii cu săptămânile. Apoi, la început de lună, veneau sgomotoși la «*Catarg*» unde beau totul, până și bereta. Chiuiau marinarii, săreau calcanașii în tigae, rumeneau guvizii pe grătar de plăcere. Dodu cânta din gură «*La Paloma*», iar Agata — colier de carne pe grumaz — povestea întâmplarea cu fecioara și ofițerul de cavalerie. Agata își plângea trecutul la beție și plângeau marinarii, lupii mării, până se uneau cu pământul pe sub mese. Li ridicau spre ziuă chelnerii și îi duceau la vapor unde un contra maistru îi alinia, grav și important, pe hamacurile înguste, paturi de spital. Apoi totul intra în ordine.

Spre amiază d-l Popovici, patronul, cobora spre căpitănie cu buzunarul doldora de bonuri. Iși încasa banii — leafa lor pe o lună — și pornea spre restaurant, în adăstare, douăzeci și nouă de zile. Când Dodu o lua de-a-capo și Agata. Dodu cu vioara, Agata cu povestea.

Rar, între timp, un marinar mai urca în înserare scărica. Avea omul sân și buric de contrabandă. Printre bălăriile din dosul restaurantului, om de bălcu, scotea din nări o țigară, de prin sân o brichetă. Ca o sfârlă, o gogoasă se desfira totul în mătase. O prindeau de un cap chelnerii

o întindeau sub lună să o ducă mai departe, spre oraș. Ce vremuri...

Unde mai sunt marinarii? Unde e Agata? N'a rămas nici Dodu cu vioara. Doar marea... marea... Se resfrânge beată într'o baterie. Lunecă lichidă pe un gât de sticlă. Marea la Catarg...

Mai veneau agenți dela vapoare și ofițeri de grăniceri cu abonament lunar. Ba și sezoniștii gălăgioși, gata să se minuneze de coșul unui vapor, de fumul unui coș, de verdele unei păpădii, de îngândurarea unui val de apă. De pe terasă se vedea portul pitit între bălării pe dreapta și spre fund coasta Eforiei, crestată ca o beregată de găină. Iar noaptea se aprindeau stele, lucioarele unui amurg florentin, licuricii farului, stelele cerului, scoborâte în apă după o algă, după un pește.

În amiaza toridă veneau crupierii dela Cazino. Dormeau dimineața toată somnul altora, somnul celor jupuiți în ajun. Îi așteptau nevestele cu masă pusă și dojană:

« S'au răcit cotletele de berbec. Și s'a încălzit vinul. Cel puțin dacă ar fi fost treabă bună! ». Ți-ai găsit. Crupierii suspină. Nu mai joacă nimeni, nu mai crede nimeni în noroc. Naivii au prins dintr'odată înțelepciunea din sbor. Doar Sâmbătă seara se mai văd câțiva prin jurul ruletei. « Și ăia vai de iei. Nici n'au descoperit încă saltratul pentru lecuirea transpirației, dar calculul probabilității »...

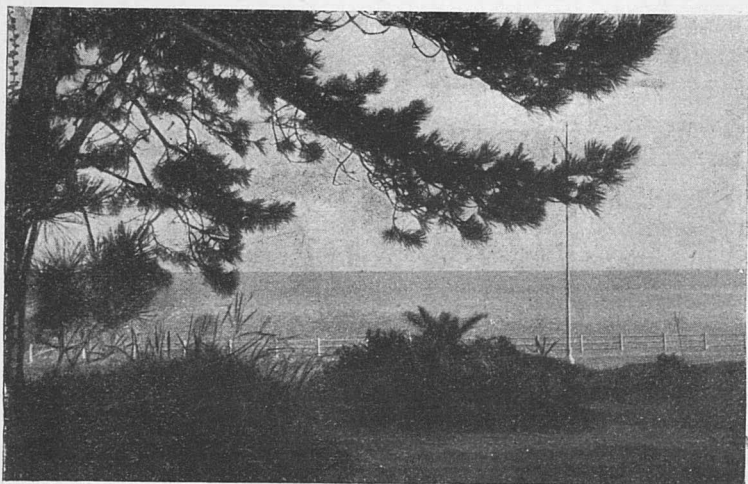
Ochii crupierilor macină la piatra pleoapelor o făină umezită, un regret. Înaintea lor, marea se întinde verde. E postavul de pe mesele de joc. Iată, oscilează valul ca norocul, susură norocul ca un val:

— Faites vos jeux, messieurs...

— Rien ne va plus... Banco!

Ochii jucătorilor sunt sticloși, ochiu de lună congelată în Decembrie. Măinile se lasă moale, parcă's rupte. Numai

vinele din ele pâlpâe ușor, ca o iască, seara, candelă în cimitir. Câteodată, când lipsește electricitatea — la Constanța se întâmplă foarte des — se aprind pe mese lumânări de ceară. Parcă e o privighere, un prohod pentru cei ce vor cădea, spre ziuă, în fund de mare, să se înfrățească cu corali

In fața lor marea se întinde, verde...

și pe cari apa îi va revărsa pe țărmuri, ea ce nu se vrea spurcată. Dacă ar ști jucătorii, cari vin în Cazinou fără presimțiri, că aici a fost odată cimitir...

La o masă lângă crupieri, Lucy e doar ochi, numai ochi. Ca de pe puncte de comandă cercetează marea, depărtarea. Vede în sfârșit un punct și tresare...

— O fi «suedezul?».

— Fiți pe pace. El trebuie să fie.

S'au animat deodată demoni în ea și s'au aprins mii de lămpioane în suflet. Lucy e toată festival și rugă laolaltă. S'a sculat grăbită, a uitat să plătească, e distrată:

— Plătesc diseară.

— Nu face nimic... să poftiți...

Și a clipit șiret un ochiu de argus.

Seara a coborât pe aripi de pescăruși. Florile și-au deschis sânii să-i ofere nopții. Dodu și-a adus vioara. Au venit și suedezii, unul câte unul. Sunt acum toți la o masă — cu halbele de bere blondă în față. Lucy a pornit din Cuza-Vodă cu Mimi. Sunt nedespărțite. Au unghiile roșii, faruri. Au venit agale, nu se cădea să se pripească, și-au măsurat pașii, au calculat intrarea. Sunt acum lângă marinari. Au plecat ușurel capul și au roșit decent. Știți: privirile marinarilor rănesc adânc. S'au așezat la o masă în apropiere. Și au surăs. «Poate că e rândul meu acum» — și-a spus Lucy. An de an a așteptat să vie rândul, norocul. Așa cum a venit pentru Lucica, pentru Ninette sau pentru Eulalie. Nu, nu era de fel frumoasă armeanca, dar a avut șansă. Vorbea franțuzește și puțin turcește? Aida-de! Și Lucy știe câte un pic, de toate. Ea nu a dat însă peste un căpitan olandez ca Eulalia.

— Ce-o fi făcând Eulalia, madam Popovici? se adresează Lucy patroanei dela casă.

— Pare că o duce bine. Luna trecută a fost olandezul cu vaporul.

— Ce spui? — se crucește Lucy.

— Mi-a adus o scrisoare. Cerea să-i trimit un mertic de mălaiu și niște ardei mici, iuți. Ii e dor de o mămăliguță, bună... și-o saramură!

Lucica e la Galați, s'a măritat cu un căpitan. Eulalia e în Olanda, Ninetta e pe un fiord. S'au împrăștiat, insule de voluptate pe alte meleaguri, chiar și în America. Lucy le știe

pe toate. Parcă le vede. Veneau toate seara la «*Catarg*». Erau numai lacrimi, Dodu era și el un plânset... «Asta-i noaptea cea din urmă»... Da, Dodule, cea din urmă! Și fetele plângeau de ți se rupea inima.

În adevăr, cea din urmă noapte. A doua zi vaporul ridica ancora. Plecau ofițerii, plecau comandanții. Cine să-i mai vadă vreodată? Când, iată minunea. Ofițerii veneau tembeli și gătiți ca niște logodnici. Nu mai plânge Ninette, nu mai plânge Eulalie. Iată mirele, vine să vă ia. Și Eulalie era luată pe sus, vârită în cabină, pentru marea călătorie a destinelor. Eulalie, Ninette, Ariane ale portului, mai puțin tragice, mai puțin poetice, către voi nicio Fedră nu va scoate pe pustiul voluptos al pasiunii, strigătul de soră rănită:

Ariane ma soeur, de quelle amour blessée.

Vous murûtes aux bords où vous fûtes laissée...

Mai galanți decât Grecii, decât eroii, decât zeii, căpitani olandezi, suedezi și americani își iau cu ei dragostea la cabină.

Lucy e acum singură de tot. A plecat și Mimi, cea din urmă, cea mai bună. Fără ea viața e pustie, e goală.

— Lucy, unde e Mimi?

Lucy face un gest obosit, cu mâna... «e departe»...

Unii spun că a luat-o un norvegian bogat. A venit ca fochist de dragul ei. E acum bogată de pică. Alții dau din cap: «mofturi. Trebuie să fie la spital». Doar Lucy știe adevărul. Dar îl ascunde.

Intr'o seară când vinul încingea fruntea cu laurii cuceririlor triste, i-am șoptit:

— Lucy, spune-mi drept, unde e Mimi?

Și Lucy a prelins o lacrimă în burta unui pepene de turkestan:

— Mimi? A ajuns rău, săraca. S'a măritat cu un arhivar...

În adevăr. Cu un biet arhivar. Patru mii lunar, net, tot ce rămâne după ce scazi impozitul și supracota.

Azi « Catargul » nu mai există. I-a luat locul un dancing de noapte, pretențios « Terasa Boulevard ».

Unde a fost « Catargul », azi e un dancing pretențios...

Unde altădată d-l Popovici punea la grătar lufarii și guvizii, domnișoara Martha își așteaptă clienții:

My dear
Will yon come to night
For make on danz whit my
On the sea front Terasa?
I whait for you
And i Kiss you
Martha

Biletul cât o carte de vizită, în engleza lui stricăță, este strecurat de oamenii portului, de personalul localului, marinarilor abia debarcați în Constanța.

« Martha vă așteaptă să dansați », promite biletul.

« Marha vă așteaptă și vă sărută », șoptesc oamenii localului, marinarilor, la debarcader.

V. REGELE CONTRABANDEI

Lucy îmi spusese odată: ar trebui să-l vezi pe Nicu. Acum e liber, are vreme. L-au debarcat de pe vas.

— Iar?

— De astădată pentru totdeauna. Un fleac, un moft. O jumătate de kilogram de afion. O nimica toată. Dar așa e când te paște nenorocul.

— Și unde poate fi găsit acum?

— Încearcă la *Funogea*. Sau seara, la *Cochino*.

Cochino e un restaurant cu grădină. O orchestră rusească petrece în plâns de balalaică romanțele guturale ale d-rei Adriana. Nicu iubește muzica, marea, romanțele rusești și pe d-ra Adriana.

Nu am avut însă noroc. Nicu nu mai venea pe la Cochino. Nici pe la Funogea, nici în cafenea, la «Tirimbomba».

— Și zarurile cine le joacă?

— Cine se întâmplă — îmi lămurește patronul, lăsând par-tida de «barbut». Acum e vară. Se joacă mai puțin. . dar se câștigă mai mult.

— Cum adică?

— Ei, asta-i altă poveste. Și râde. Iar de sub masă — o capră, mascota cafenelei — behăe.

Pe seară, târziu, l-am văzut pe Nicu, la Mamaia. Da, la Mamaia. Se grămădise cu copiii, dezertând de pe plajă, în jurul

unui negustor turc care vindea pere în fața Cazinoului. Ne-
prevăzută notă orientală într'un peisaj ce se vrea de acum
doar linie pură, modernă.

— În sfârșit, te-am găsit. Ce cauți aici la Mamaia?

Nicu surăde:

— Sunt angajat în echipa de salvare. Ce să fac? Să mor
de foame? Pentru patruzeci de lei pe zi, mă tolănesc pe plajă,
la soare și aștept eventuala victimă.

— Și vine?

— De unde. Imprudenții sunt din ce în ce mai rari. Bani
nemunțiți, câștigați pe gratis.

Nicu e desgustat și o amintire plină de ciudă îl
frământă:

— Ei, când eram pe « Impăratul Traian » și ne împotmo-
lisem lângă Tuzla, atunci să mă fi văzut la lucru. Nu stăteam
o clipă. Numai eu știu câte vieți am scăpat atunci. Dar ce
folos. S'a gândit cineva să-mi dea vreo răsplată? Nu zic bani.
Dar așa, o vorbă bună, o încurajare. Nimic. În schimb m'au
trimis la plimbare pentru un fleac... pentru o glumă.

M'am uitat pieziș. Nu mi-am putut stăpâni râsul:

— Pentru un fleac? E dezolant. Tu, regele contraban-
diștilor?

Nicu avu o privire de câine bătut, toată numai regret
și umilință:

— Regele contrabandei? Ce glumă! Află domnul meu că
nu mai există regi la Constanța, nici contrabande. Mai se
fac doar, ici, colo, coțcării... da, coțcării...

Am ajuns pe terasă. Instalați în fotoliile de paiu lângă
balustradele cu garoafe sângerate, putem tăinui mai în
voie.

— Il cunoașteți pe Giubega?

...Giubega?

Nicu mă ajută:

— Giubega, marinarul. L'ați cunoscut la Jenică, la *Café Maritimă*.

— În adevăr. Ce e cu el?

— Ce să fie, rău. Nici el nu mai e pe vas. L-au debarcat și pe el. Ba l-au mai dat și în judecată. Să râzi, și mai multe nu. Era cu mine pe « Impăratul ». Iar în timpul războiului ne-am riscat viața ca să ne apărăm comandantul. Ne aflam cu vasul la Tiraspol. Izbucnise revoluția. Marinarii ruși măcelăreau zilnic — ca desert — ofițerii. Fundul mării era cimitir. Și în fiecare dimineață veneau « tovarășii » la ai noștri: « unde vă este băieți comandantul? » « Unde vă sunt ofițerii? ».

— De ce?

— « Ca să-i trimiteți și pe ai voștri la plimbare. Dacă nu aveți voi curaj, dați-ni-i nouă ».

Asta, în fiecare zi. Dar marinarii noștri, cu Giubega în

Pe vapoare, nimeni nu mai face contrabandă...

frunte, au rezistat. Au apărat vasul. Au salvat pe comandant și pe ofițeri. Ah, să-i fi văzut atunci!

Marinarii noștri spătoși și cu sufletul drept, muntenii aceia care-și iubesc vasul, nu lemn ce mâine stă să fie târît de nestatornicia valului, ci ca pe o casă de pământ, înțepinită bine în ogor. Ați observat oare că marinarii sunt mai mult munteni de prin satele cu mușcate la ferestre, și foarte puțini de pe lângă apă?

Când pavilionul cu crucea Sfântului Andrei ne fusese schimbat cu pavilionul bolșevic, am priceput că rușii urmăreau debarcarea noastră de pe vase. După vasele noastre pe care crescusem aproape! Și atunci am jucat comedia: Când comisarii bolșevici s'au prezentat la bord, oamenii noștri i-au primit cu frățească bucurie:

— Trăiască revoluția, fraților, tovarăși, ai voștri suntem.

Cât ai clipi din ochi, marinarii noștri s'au constituit spre bucuria bolșevicilor, în comitete revoluționare.

— Dar ofițerii unde vă sunt? — au întrebat bolșevicii.

— Ia, vreo doi dacă mai avem — au răspuns ai noștri. Restul i-am svârilit în mare.

Natural, era o minciună. Ofițerii nu odihneau în mare, în imensul potroc în care se sărau oasele ofițerilor ruși. Îi ascunsesem cu grijă prin magaziiile cu cărbuni sau prin sacii de făină.

S'au mulțumit rușii să ia cu ei doar vreo doi ofițeri, cari consimțiseră mai dinainte la sacrificiu. Dar nici aceștia nu au avut de îndurat. Când vasele noastre au avut voie să părăsească Tiraspolul — pentru a duce evanghelia cea nouă, cum credeau rușii, în țara românească — ne-am dus la ei cu rugăciunea: « Dați-ne ofițerii pe care îi țineți prizonieri. Pentru că tare am vrea să-i ducem în țară spânzurați pe catarge ». Și i-am obținut. Iar când vasele au ajuns la câteva mile în

largul Tiraspolului, am adunat ofițerii și comandantii și i-am reînstăpănit la locurile de conducere.

Așa au trecut vasele noastre prin Sevastopol la Sulina.
« Unde mulțimea ne-a primit în delir ».

.....
Delirul acela avea să-și aibă tributul lui de vieață ome-
nească, așa ca toate marile bucurii ce trebuiesc răscumpărate.

Când muzicile intonau rugăciunea, când bubuiturile de
tup salutau țărmul, iar mulțimea îngenunchiată pe cheiu
căuta să descifreze, ce este vis și ce este realitate din toate
câte se petrec, atunci, de pe un vas, într'un acces de bucurie,
prea mare pentru un biet pachet de nervi, un ofițer de co-
mandă s'a avârlit în apă. Ușor, așa cum cad stelele în Au-
gust, așa cum se scufundă pescărușul câteodată până în pân-
tecele mării.

.....
— Pe bietul Giubeca l-au debarcat, pentru un moft...

— Marfă albă? — întreb.

— Aș... Un fleac de afion.

Afionul lui Constantin-Vodă Racoviță despre care po-
menește Gane și hrisoavele. El l-a aduș cel dintâiu în țară.
Il mânca de cu dimineață voevodul, de se minunau boierii.
Căci vroia să se veselească toată ziua și să uite o soție ce-i
fusesse scumpă.

— Și nici măcar afion nu era — spune Nicu. — A fost o
glumă. Dar cine mai știe astăzi de glumă? Nici măcar
poliția.

— Cum asta?

— Murea omul de foame. Avea nevoie de bani. Ce să
facă? A prins o vorbă din sbor, într'o seară, dela un tovarăș:
« au sosit niște chinezi cu « Apolonia », azi dimineață. Diseară
treci pe la Marcu, mai mult ca sigur că vin și ei ». Și a trecut

omul pe la cabaretul lui Marcu, știți acela din piața Independenței, o mizerie, o șandrama... și femeii... să nu mai vorbim!»! Nicu a scuipat cu dispreț peste garoafele involte și roșcate, confundându-le cu pensionarele lui Marcu. Și-a revenit însă ușor, s'a corectat singur:

— Vă rog să mă iertați. Uitasem că sunt la Cazinou, cu boierii.

— Ei și Giubega?

— Cum vă spuneam. A intrat omul seara la Marcu, a găsit pe chinezi și a pornit la vorbă. Bandiții cereau morțiș un kilogram de afion pe care să-l desfacă la Constantinopol. Trebuiau grăbite însă lucrurile. Vaporul pleca peste două zile. Giubega a promis. Ce era să facă? Chinezii plăteau bine. A doua zi le-a adus marfa. O pastă... o nimica toată. O iei cu cuțitul, o întinzi pe o oglindă, iei bine seama dacă se lipește uniform, dacă se întinde ca o cremă pe obraz. Atunci e bună. Așa a făcut și chinezii. Au încercat-o, au prețuit-o și au plătit-o. Au luat marfa și au dus-o la vapor, unde îi aștepta alt tovarăș. Acela avea alt fel de verificat marfa. Natural, fiecare ce-a învățat. Tipul aprecia afionul după gust. Il pune pe limbă. Trebuie să fie amar ca pelinul, ca chinina. Și atunci s'a văzut înșelătoria. Afionul nu era afion, cum Giubega nu era popă. Omul nostru le vânduse niște pastă de gutui pe care o frământase cu mălaiu și gips.

— Admirabil — am exclamat.

Nicu îmi fulgeră entuziasmul:

— Admirabil? Ei, dacă și poliția ar fi găsit tot așa. Dar poliția noastră, v'am spus, nu știe ce e gluma. Chinezii s'au dus pe fugă la poliție și s'au plâns. Iar bietul Giubega a fost silit să dea banii înapoi. Mai mult: azi este dat în judecată pentru escrocherie. Pentru excrocherie și trafic de stupefiante! Excrocherie, trafic! Mai poți pricepe ceva? Ce-ar fi vrut poliția: să le dea afion?

În adevăr, Nicu, regele contrabandiștilor, are dreptate. Pentru că a vrut să stârpească vițiul vânzând marmeladă în loc de afion, bietul Giubega va fi pedepsit. Hotărît, nu mai există răsplată pentru virtute pe lume.

Nicu meditează la nedreptatea omenească. De sub mâne-cile scurte, ale cămășii vișinii, brațele se desfac viguroase. Amândouă poartă pe ele tatuaje fine: o cârmă, un colac de salvare pe care stau înfipte pavilioane, iar în mijloc, ca în cadră, chipuri de femei, sirene. Regele contrabandei mi-a surprins privirea:

— Vă place tatuajul? În adevăr e artistic. L-am făcut la Port-Said. Scump, dar face. E lucrat tot cu mașina electrică. Mi-e scârbă de tatuajele dela noi din țară. Te împunge cu acul, apoi te pictează cu funingine de lampă, mestecată în urină.

Orchestra cântă un tango. În răcoarea nopții perechile s'au înlănțuit ritmic. Își modelează sentimentele după cadența acordeonului, după textul melodiei:

« Cel din urmă tango
Ți-am cântat la fereastră
Pentru dragostea noastră
Care-acum a murit »...

Prin fața noastră trece o pereche... Femeia este toată în brațele lui. E sensuală și bine făcută. El e în vârstă. Ea îngână după melodie, și dă versului un tâlc deosebit, gura ei este lipită de obrazul lui:

« Pentru dragostea noastră
Care acum a murit »...

El tresare. Are o teamă. E tot o dezolare. Caută o confirmare prozaică:

« A murit? Eu credeam că deabia începe? »...

E atâta disperare în glasul lui încât ea, biruitoare, găsește cu cale să-l asigure: « dragul meu, am glumit ».

— O vedeți? — îmi spune Nicu — venea și ea pe la « *Cartarg* ». Azi s'a măritat la Brăila cu un grec bogat.

— Și el?

— El? Un fost cambuzier. Intr'o bună zi când vaporul a ancorat din cursa regulată, în port, a coborât omul ca pădurarul din cântec « cu chimirul plin de bani. Numai poli și icușari ». Avea pe sub haină un chimir doldora cu monezi străine. Acum, îl vedeți, dansează. Să nu-ți vie să urlî?

M'am uitat dojenitor, dar Nicu m'a asigurat:

— Fără frică. Nu vă compromit aici. Nu urlu. Spun și eu ca omul la mînie. Și dacă ar fi numai el. Dar sunt mulți alții. Un fost intendent de vas românesc care ducea marfă, se plătea pe atunci bine de tot, 5.000 de drahme la kilogram, dela Pireu la Alexandria. Dar cambuzierii, cari transportau aur pentru Constantinopol, Pireu sau Haiffa? E drept, câteodată mai pică și unul din ai lor. Au picat chiar la Constantino-pol, dar nu s'a minunat nimeni și nici vîlvă nu s'a mai făcut...

Acum însă nu mai rentează. Pentru România nici nu-ți mai vine « să lucrezi ». Cine să plătească? Cocaină, morfină? Nu sunt mușterii. Covoarele, nici pomeneală. Și ce bine se plăteau odinioară. În 1924, aveai cinci mii de lei la bucată. Și ușor de scos. O roabă cu fundul dublu. Impătureaui covorul între scînduri, puneai deasupra cărbuni și gata. Coborai cu roaba de pe vas. Aveai grijă să nu părăsești însă portul. Te doseai după o magazie. Și acolo te aștepta prietenul.

Mătasea tot așa, poate mai ușor. Te încingeai cu ea peste burtă. Ca să nu se vadă că ești « gras » luai în spinare un butoi gol, te încovoiai ca sub greutate și coborai cu el, pe sub nasul sentineli... Aveam șmecheriile noastre. Perché-

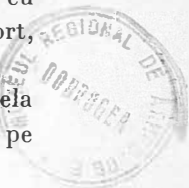
zițiile erau de-a surda. Erau timpuri bune, se lucra pe atunci. Lucrau și agenții dela vasele străine. Iar noaptea la « Britania » sau la « American Bar », tot să trăești, cheltuiau unii câte zece mii de lei pe seară, ca nimic ».

.....

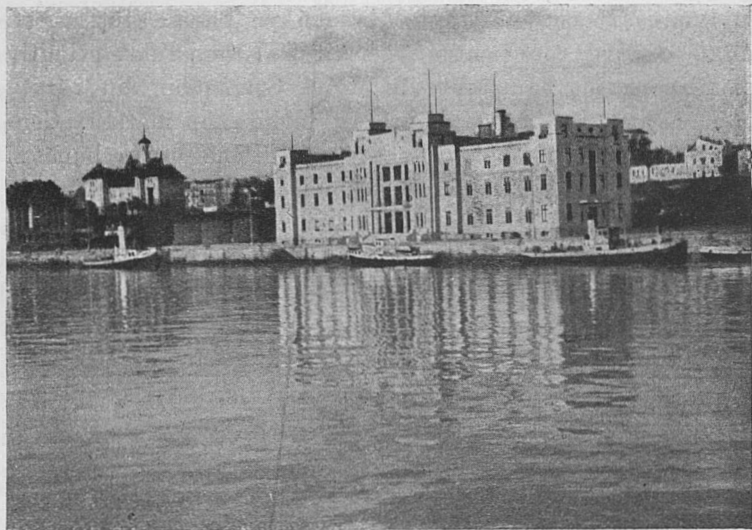
În adevăr, ce vremuri. Toate nuditățile constănțene — care se împoașcă cu apă dimineața aici pe plajă — toți acești Adami și Eve, care pentru reconstituirea unui Eden primitiv mănâncă mere cumpărate în dosul Cazinoului din căruța unui negustor turc, se îmbrăcau înainte în mătasă. Constanța? Un imens balot de borangic. Până într'o bună zi când, de pe ultimul vapor au fost debarcate, toate cupoanele ascunse prin bucătării, pe sub saltele sau prin flanelele marinarilor... Și odată cu mătasea, hașișul. Hașișul adus, în cala tancurilor de petrol, ca talpă fină de asbest. Da, a fost o noapte de pomină, această ultimă cursă a lui *Palpetro*, acel « *sicriu plutitor* » cum îl botezaseră marinarii, pentrucă la cea dintâi năvală mai puternică a valurilor, i se spărgea burta și bieții mateloți trebuiau s'o cârpească, acolo în larg, cu ciment.

A fost singura izbândă a vameșilor noștrii, această oprire a carierii de contrabandă de pe *Palpetro*. Au făcut poate rău. Pentrucă de atunci vameșii șomează. Nu mai au de făcut altceva decât să interpreteze texte și articole din atât de încurcata lege a vămii, pentru contrabandiștii fără vocație. cari aduc un flacon de parfum, o butelie pântecoasă de Chianti sau o sticlă de Vouvray, și uită să le scoată dopul înainte de a debarca în vamă. Acum vameșii se târguesc cu pasagerii pentru douăzeci de țigări sau taxează câte un mort, adus pentru îngropare în țară, ca pe « carne conservată ».

Odată la două luni dacă intră puțină « marfă albă » dela Galați pe « George Mavros » și este imediat desfăcută pe

Mangaliei în vreo cafenea de armeni. Abia mai cade o cutie de țigări, câteva brichete și acelea aduse de vreun domn sau vreo doamnă « bine ». Una din acele doamne care strigă pe « cuvânt de onoare », la revizia vamală, că nu are nimic de declarat, pentru ca mai târziu să... leșine, când un func-

aici, vameși șomează...

ționar prea corect încearcă să-i desfacă totuși un geamantan. Oh, să vedeți atunci, teatru. Soțul doamnei, strigând ca ieșit din minți:

— Tâlharilor... Ce înseamnă modul acesta barbar de a vă purta cu o femeie!... Am să vă reclam la București... Am să intervin să fiți dați afară.

Și adresându-se către tovarășii de călătorie:

— Hotărît, de asta ne-au luat la ochi străinii! Nişte brute de vameşi cărora nici măcar cuvântul de onoare al unei femei nu le este de ajuns!

Da, azi este o glumă să mai vorbească omul despre contrabandă. Cine mai desface canalele de sub danele din port pentru a scurge pe ele, până în centrul oraşului, mătăsurile şi stupefiantele? Până şi magazia vămii, care altădată gema de covoare de Ispahan şi Bukara, de mătăsuri şi şampanie franţuzească, stă goală. Nimeni nu mai face contrabandă, niciun agent nu mai descoperă nimic. Stăruesc în umezeală, acolo în magazia vămii, o sticlă de Mavrodafnis, o tipsie de aramă şi o rochie de mireasă, de cadână, pe care nimeni nu le-au răscumpărat încă. Restul s'a evaporat de mult. Un ministru de finanţe a avut ideea să scoată toate lucrurile din vamă şi să le ceară la Bucureşti. Unele s'au împărţit societăţilor de elegantă binefacere, pentru tombole sau pentru amici politici. Căci miniştrii de finanţe au de multe ori fantezii de acestea. Şi nici cei dela Comunicaţii, cărora fiecare vapor sosit din cursă le aduce gratis câte un homard de Constantinopol preparat gata *à l'americaine*, nu se lasă, după cum vedeţi, mai prejos!

.

— «Dar veţi recunoaşte, toate astea's mofturi. Numai naivii mai vorbesc de contrabande şi de regii ei. Nişte regi de operetă, domnule, da, de operetă — încheie Nicu.

Am cerut plata, pentrucă «regele contrabandei» avea nevoie imperioasă de mişcare...

VI. CETATEA FERMECATĂ

În lipsă de alte « antichități » un Pajot cu mâner de ebonită. E fostul « forceps » al doctorului Bolton, cu care a moșit cincizeci de ani, jumătate din Constanța. Mi l-a arătat doctorul Sarafidi, într'o farmacie. Azi forcepsul servește drept vătraiu la gura sobii, destinație pe care i-au dat-o nemții, pe timpul ocupației, puțin respectuoși de relicve.

Pe doctorul Bolton l-a cunoscut mahalua turcească sub porecla de doctor Kesedjec, femeile și-l arătau cu mâna, și îl petreceau pe uliță copiii speriați de acest irlandez care nu știa decât « să taie » (de unde porecla!).

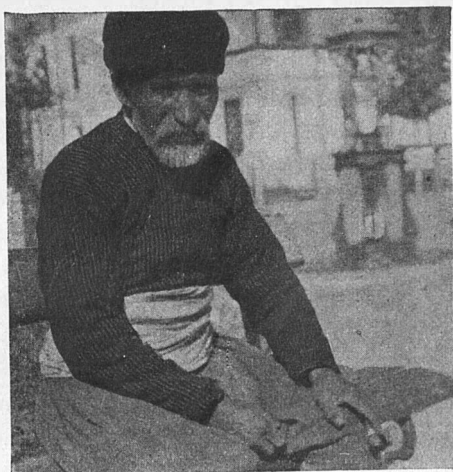
Venise în port odată cu englezii, simplu infirmier pe « Co-katrice », bun să lecuiască plăgile și frigurile, scorbutul și râia, cu licoarea neprețuită dintr'o gamelă: băutura. Nu avea habar de chirurgie, nu prea știa ce este asepsia, dar pansa mai bine sufletele decât rana; har Dumnezeuesc, de sigur, din tot timpul și mai ales acum, într'un orașel abia ieșit din molidă și vâlvătae.

Atunci se întindea încă pustiul peste străzi și case. Somnul oamenilor palpita în nopți de presimțiri și de teamă. Visele desfășurau imagini violente, cu convoiuri deșirate peste stepa dobrogeană: plânset de fecioare siluite, pâlcuri de copii înnebuniți sub spaimă, cer incendiat ca sub pojaruri, tropăt de copite, larmă, vaer...

O cetate fermecată. De abia apare, înflorește și dispare în genune: Tomi, ca să reapară peste veacuri, feciorelnică și pură: Constanța.

Au fondat-o, după cât se spune, Grecii. Oamenii lui Iason au privit-o din spre Mare, de pe *Argo* (e poveste?); descendenții tuturor legendelor de aur, beneficiarii lor, au clădit-o aici la colț de mare, să se bucure Milesienii, ca de o creangă, ca de o floare în primăvară.

Au venit apoi Romanii să-i arate noțiuni ciudate, rare: ce e *civès*, ce e *virtùs*. I-au făcut un forum, larg, cu lespezi, ca să aibe oratorii unde să se certe; i-au făcut o poartă pe sub care să se plimbe în paradă oștile biruitoare, sau să fugă la nevoie, în exod, cetățenii.

Turcii cari se închină sfântului Foca...

Mai pe urmă au sosit aicea bizantinii. Peste temple înălțau biserici, pe Venele golașe se întindeau patetic văluri de Fecioară. Dar afară, lângă ziduri, îi pândeau deabia barbarii ... Ca în versurile lui Alexandri, iată-i pâlcuri, pâlcuri: Goții, Hunii. Prea puțin respectuoși de o ordine pe care, din nevoia unei rime le-o desemnase poetul (« Vin și Hunii, vin și Goții), ei sosesc la întâmplare; întâiu Goții, apoi Hunii. Și ca să lupte împotriva lor, Gherontius își lăsa odăjdiiile pe altare, încingea armură de războinic și cu el, toți popii se avântau în luptă.

Pe la 608 sosesc bulgarii. S'au lăsat în svon de pradă, din Buceag, cu Asparuh în frunte. În calea lor fântânile se stingeau cu buză arsă, otrăvită, lanurile înclinau capul la pământ cerând iertare. Dinspre Sud, dinspre Bizanț, ca să apere cetatea a pornit chiar Impăratul, Pogonatul. Dar — se spune — că o gută i-a oprit în drum elanul și i-a ținut vitejia pe un pat de cedru. Tocmai cât să aibă timp bulgarii să distrugă cetatea.

Un învățământ pe care îl vor trage împărații; cine se dedică armelor să nu sacrifice prea mult în viață pentru plăcerile stomacului. O simplă gută poate fi fatală unei cetăți, unui imperiu.

Tomis e acum cenușă. (Vor mai veni pe aici Bulgarii mai târziu, în 1916, să-i cerceteze pivnițele, să-i pustiască magazinele și să dărâme de pe soclu pe Ovidiu, ca să-l ducă peste Dunăre, amintire). Bulgarii, pe urmă Pecenegii și Cumanii. Flăcările se înalță până la cer: suflet de oraș care expiră și se roagă ca un om. Va renaște însă din cenușă, pentru că mai târziu îl găsim cochetând cu Venețienii sau traficând cu Genovezii. Aceștia îi construiesc hambare, îi ridică mahalale, case. Prorele îndopate cu provizii lăncezesc în port, în asfințituri. Iar în primăvara sosesc « masarii » să-și ridice din oraș bogăția și tributul.

Baiazid pusese însă gând să-l piardă, să-i arunce piatră, după piatră, în fund de mare. Dar din adâncuri unde stau corali, spânzurații, îl asvârle la lumină, și la vicia, marea.

Il îndrăgește acum Sultanul, dar îl pedepsesc Cazacii. Un călător, Evlia Celebi, l-a găsit prin 1651, prăpădit ca vai de el. Un oraș? O cetate? Ce rușine. O simplă « cază a vilae-tului din Silistra și încă, depinzând de Cerna-Vodă ». În total 150 de case, acoperite cu olane, câteva prăvălii și o « geamie frumușică ». Il stăpânesc acum turcomanii! Turcii accia de

prin Asia, cari au început să țină sărbătorile creștinești. Bat mătaniile, cum băteau temenelile. Și se roagă Sfântului Foca, cel care dăduse foc elăilor de fân pentrucă un bogătaș turc îndrăznise să trimeată la seceră « de ziua lui » pe bieții lucrători creștini!

Dar orașul, e pândit acuma de Cazaci. În 1809, generalul rus Platov, îl preface în ruină, doar în 24 de ore. Ce record! După nouăsprezece ani dela tragica întâmplare, Hector de Béarn, desenator și ofițer francez în armatele comandate de Von Moltke, ne asigură că Kiustendge nu este un port așa cum s'ar crede ci « un simplu punct de debarcare și imbarcare ». Chiar el a poposit aici, venind din spre Varna, și nu a rezistat tentației de a face câteva gravuri, « Kiustendge văzut din spre mare ». Dar ofițerii lui Moltke se grăbesc să plece spre Odesa. Fregata « *Flora* » aștepta, doar la o bătaie de tun de țarm, să-i ridice. Ambasadorul era de acum pe bord, primit cu onorurile cuvenite, echipajul sub arme, mateloții pe vergelele vintrelelor. Și deodată aerul se subțiază, melodie pură... O muzică militară cântă ariile divine ale lui Boieldieu, din « *la dame blanche* ». Agreabil intermezzo, într'o tragedie ce avea să-și joace actele, timp de șapte războaie.

Dar Hector de Béarn, nu avea presimțiri. De pe barca lui care avea să-l ducă pe « *Flora* » el asculta melodia duioasă. Și ochii lui picurau o lacrimă, iar sufletul lui se deschidea ca o floare sub o altă rouă: duioșia despărțirii.

« *Cazacii cari fuseseră atașați în mod special pe lângă noi, ne-au escortat până la bărcile care aveau să ne ducă la « Flora ».* Când să plece, au căzut în genunchi cu lacrimile în ochi, și luându-ne mâinile într'ale lor, ni le duceau când la gură sărutându-le, când la piept, apăsându-le în dreptul inimii. Iar când bărcile s'au depărtat de țarm, asvârlindu-se pe cai, cazacii se aruncară călări în mare și se ținură după noi, până ce, dând

de adânc, au trebuit să se întoarcă la țărm, de unde acești credincioși slujitori ne trimiseră un ultim adio ».

În 1840 Kiustendge nu era decât un imens cimitir, din care se înălțau, flori vii, vreo patruzeci de case. Atunci l-a văzut Allard, venit cu misiunea franceză pentru a face drum armatelor ce operau în Crimeia. (Obiceiu moștenit încă din epoca napoleoniană. Nu a fost oare unul din mareșalii lui Napoleon cel care a ridicat drumuri pe Coastele Ragusei?).

Când marea era liniștită, Allard vedea în loc de pești, cari fuseră de frică, numai coloane de granit și blocuri de marmură.

Iar sus, pe coastă, o vieață începea să pulseze. « *Toate națiile Orientului își dăduseră întâlnire în Constanța* ». Apoi, studiindu-le, prin comparație, notează conștiincios:

« *Doar inteligenții Români cu jocurile săltărețe mai dădeau o notă veselă acestei pustietăți* ».

Da, erau inteligenți Românii și veseli. Iar atunci când misiunea franceză căuta un vizitiu, mai chipeș, mai de încredere, l-a găsit pe românașul Tudor. Că doar nu era să se adreseze cazacului, bulgarului sau grecului (« *cazacul și prostul de bulgar se îmbată cu rachiu, grecul și armeanul rotesc ochii după afaceri* »). Românașul Tudor, era înălțuț și inimos nevoie mare. Și avea pletele ca cosițele de fată bălae. Dar francezii, prudenți, nu-l vroiau așa. Iar bietul Tudor a trebuit să sacrifice pe altarul unui zeu necunoscut de el: igiena, cosițele lui lungi și mățăsoase. Le-a jelit românașul o zi întreagă ca o muieră și le-a legat într'o basma înflorată ca să le tânguiască, în inserări, când amintirea stă să pice peste geană ca și somnul.

Războiul Crimeei! Armatele lui Espinasse, căroră cavaleria turcească a lui Iussuf le despică drumuri prin noaptea pădurilor, fuge, gonită din urmă de hâda și nemiloasa virgulă, holera.

În fața lor pustiul le întindea brațe ostenite, dezolate: bălăriile și scaieții. Și numai vulturii, păsările monstruoase ale cerului, puneau cu croncănitul lor lacom o notă de viață într'un peisaj funerar. Soldații francezi sunt acum (e Iulie, când de obicei noapțile sunt înstelate), în apropiere de Constanța, în tabără la Palas. Oamenii trudiți, sleiți de drum și de boală întind capete îngălbenite, spre cer, spre mare. Dar apa nu aduce briza ei potolită și curată, iar cerul, ca niciodată se despică înfricoșitor, puhoi de apă, revărsându-l, lacrimi poate, peste gropile încă deschise. Holera, holera! Prin șuvoaiele deschise, de sub corturile ce plutesc ca niște pânze de catarge, soldații se ridică înebuniți de spaimă. Dar deodată, sfâșiați pe dinăuntru de un burghiu invizibil, se prăbușesc în băltoace, se strâng, se strâng sub durere, își lipesc genunchii de cap, așa cum făceau în joacă, în răsfăț, când erau copii... Da, copilăria. Prin ochii înpăienjeniți poate trec imagini scurte, cele din urmă... O grădină, un copilăș cu plete, o mamă bună, iertătoare ce se pleacă să îngâne o « berceusă »: « Maman »... « Maman »... Un strigăt, un gest de implorare ca atunci când mici fiind simțiau cea mai mică alarmă a pojarului sau scarlatinei « Maman »! Și soldații francezi se prăbușesc acolo, la Palas, alții, chiar aici în Constanța, « pour la France ».

Au fost îngropați aici, la marginea mării, între Episcopie și Cazinou, cam pe bulevardul pe care acum vara sezonistii se încrucișează, și se salută, în dulcea limbă a lui Voltaire; unde, copilași bine crescuți își însoțesc guvernantele și își plictisesc drăgălaș mamele, pentru un capriciu: « Maman, je veux ça, Maman ».

Dar acest neprevăzut omagiu nu duce niciun gând către pământ, către cei cari au căzut aici.

De altfel nici nu i-ar mai găsi. Pentru că oasele lor au fost

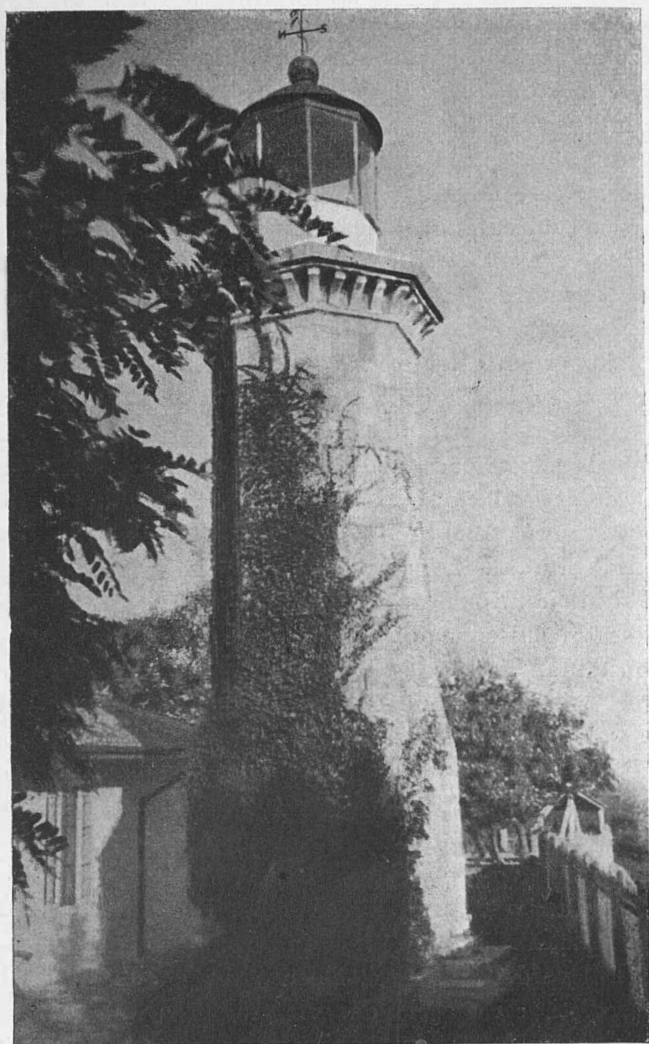
scoase, prin 1894, îmbăiate în apă sfințită, și îngropate creștinește, în cimitirul orașului.

Când Allard venise în Kiustendge, îl găsisese cu patruzeci de case. Un grec din Varna, consul cu doxă și ighemonicon, Papadopoulos Vretos, a găsit aici cinci sute de compatrioți de ai lui și două mii cinci sute din alte nații. Incetul cu încetul viața a fost reluată... Cu Turcii și caimacanul, cu Bulgarii, cu Armenii, cu Tătarii și Rumânii, cu turcoaice și cadâne... care se plimbau neturburate și nestingherite — căci cine să le vadă? — pe malul mării, pe unde acum se plimbă vara protipendada constănțeană și sezoniștii, ce vor să fie turburați și stingheriți, ca toată lumea să-i vadă.

Dar iată au venit englezii. Și odată cu ei grecii din Mesembria și Vasilicos. Au făcut un port și au aprins un far, cam deasupra Cazinoului. Un far care a ars până mai acum câțiva ani când a trebuit să fie stins. Pentrucă acum, cu cel de pe dig, erau două și piloții începuseră să piardă drumul cel bun; în loc să intre în port, mai, mai să intre în Cazinou.

De sigur, Englezii nu s'au purtat rău cu orașul. I-au făcut gară, au pus șine, i-au adus apă dela Murfatlar și 23 de lămpi cu petrol ca să-l lumineze. Iar pentru ei, ca într'o colonie, și-au trăinicit patru sute de case, în piatră. Casele erau pe țărm izolate de restul orașului. De acolo aveai marea la picioare, reșchirată printre țărmuri ca o labă. Dincoace orașul cald ca o mireasmă. Seara, luneca pe stradă o cadână sperioasă, se izbea de garduri, oarbă, ca și liliecii. Peste pietre funerare albea luna. Luna, semiluna, o cadână și cimitirul. Iar ceva mai sus Englezii. Parcă am fi în plin Lotti sau Claude Farrère.

În sfârșit au venit în Constanța, Românii. Cum odinioară se băteau pe ea Rușii și Turcii, acum s'a bătut ai noștri. E drept, nu cu arma, ci cu vorba.

Un far care a ars, până acum câțiva ani...

Femeie, Constanța nu putea fi pe placul tuturor. Dimitrie Sturdza nu putea s'o vadă, nici Carp să o îndrăgească. «*Ce au să se facă Galații și Brăila dacă se face port la Constanța?*» — se întreabă Dimitrie Sturdza; iar Carp, se apăra de ea, ca de o fantomă: «*Să nu-mi vorbești de ea, nu, niciodată.*»

Istoria, care nu-și alege întotdeauna eroii, ne mai pomenște și de un oarecare Locusteanu, care se plimba prin cameră și se lamenta: *Eu n'o vreau pentrucă e insalubră, e incultă și locuită de păstori.* Ah, dacă ar fi fost măcar păstorițe!...

Un singur om a vrut-o: Regele Carol I. El singur i-a înțeles menirea și i-a cetit prin veac, destinul. Ca să și-o apropie, după cum din primul moment și-o apropiase sufletește, i-a așternut la picioare acel pod care avea să trăinicească Vechiul Regat de această câmpie dobrogeană, de acest «teritoriu pe care nu știm cât timp avem să-l menținem», după cum spunea Dimitrie Sturdza. Dar destinul urma să se îndeplinească altfel și nimic nu mai putea fi schimbat. Iar, orașul iertător, i-a ridicat și lui o stradă.

Constanța. Orașul a schimbat pentru a treia oară firma. Dar pe străzile lui arse, pașii oamenilor calcă pe mărturii ce palpită încă viața. Sub stratul de pământ, se întind geometric lespezi funerare. Prin pivnițe, în adâncuri, înfrățind cu damigenele și butoaiele, dorm într'o rână statuete de fecioare și efebi. Printre sarcofagele pictate, printre lespezele vinețite de vreme și rușine, un savant, Vasile Pârvan, ascultă în înserări de vară, simfoniile ciudate. Pentru el intonau în noapte melodii nedeslegate încă în sens, mormintele de piatră de pe Bulevardul Domniței, blocurile imense din dosul bisericii grecești, sarcofagele de sub grădina publică, torsurile apolinice și capetele de luptători de sub coastă, sau poarta cetății, ridicată prin truda și robia breslii măcelarilor, descă-

tușată din țarnă, tot de el, de Pârvan, într'o noapte. Visul lui, visul nopților de trudă: un muzeu în aer liber «semn de pietate pentru strămoșii noștri trupești și sufletești», nu l-a înțeles nimeni. Și poate era prea târziu. Incetaseră pe aici vâlvătaia, zângănitul armelor, strigătul de luptă. Dar orașul fusese un alt câmp de bătaie: al savanților, al colecționarilor, lăcuste risipite pe urmele vechii cetăți tomitane. Se încrucișează la mormântul ei Francezii cu Englezii și Germanii. Iși surprind intențiile, își dejoacă pasiunile și lăcomia. Sub mâinile lor totul se preface, se volatilizează. Prin pasiunea lor obiectele de preț pornesc spre alte destinații, se risipesc dealungul unei Europe savante și hămesită. Pietrele cu inscripții, torsuri delicate și primitive, monezi prețioase iau drumul pribegiei. Monezile romane și grecești, după care se înnebunise La Motraye, prin 1711, când le colecționa; monezile pe care le luau ca amintire «primii vizitatori Români, în 1864, veniți dela București și Galați să facă băi aici», după cum suspină K. F. Peters, dispar și ele.

N'a mai rămas nimic, nimic. Tezaurul dela Cuzgăn, cu cele două mii de monete grecești de argint din Appolonia și Mesmemvrios, au fost luate «amintire» de marele Duce Alexe Mihailovici, când vasele rusești au intrat în rada Constanței. (Tristă și ciudată compensație: în 1905 constănțenii aveau să se bată și ei pe un fel de «amintiri»: panglicele dela beretele marinarilor răsvrățiți de pe «Potemkin» și debarcați în port).

Unde sunt acum atâtea prețioase monete? Unde staterii de aur ai lui Alexandru Machedon, găsiți prin Anadalchioi; unde monetele de bronz ale Impăratului Leon I din Bizanț? Unde, monetele tomitane, bătute în monetărie proprie, în cinstea lui Zeus, cu fruntea strânsă în benzi de aur? Unde monetele închinatе Demetrei? S'au topit poate multe (ne-

gustorii le luau pe cele de aur și le topeau ca să facă vase). S'au topit așa cum s'au topit cele șapte chiupuri pline cu aur, cu pietre scumpe, safire și briliante, scoase din pământul Kiustendgei de Regele Hiosului, turcit și numit de Sultan Capugi-Bașa. Ne spune Evliia Celebi, că doar o parte din bogățiile acestea au servit lui Suleiman Chan, să facă Geamia Șehzade și Suleimania, din Constantinopole.

N'a mai rămas aici aproape nimic. Câte puțin doar din truda lui Tocilescu, a lui Șutzu, a lui Pârvan. O societate pentru descoperirea și paza antichităților întru gloria Constanței, strânsese câteva monete și bani. Dar muzeul regional nu s'a făcut. Nici cel în aer liber așa cum îl visase Vasile Pârvan.

Da, am văzut un muzeu în aer liber. Stau grămădite, sub aripile Primăriei, câteva lespede; noaptea coborînd de pe birjile ce fac haltă alături, se așează Turcii și Tătarii pe ele, ca să ronțâie porumbul fiert sau să despică pepeni zaharoși, ca pe o tavă încrustată.

Cine mai vorbește oare de trecut? Doar, statuia lui Ovidiu, care la doi pași de Primărie, prelungește un surghiun, și pe sub care, despletite, cu obrazul jupuit de soare, defilează, de cu dimineață, sezonistele. Peste nas au bandaje portative, iar spinarea lor e o rană, carne crudă și bătută în șea de Huni. Ce ironie! Acestea sunt femeile pentru care el, estetul, prepara savante *cosmeticuri*. Femeile pentru a căror frumusețe indica orzul secerat pe câmpiile Libyei, și frecat în gălbenuș de ou; femeile pentru care strivea și cernea în pudră fină coarnele de cerb, lepădate de animal, în pădure, primăvara. Pentru ele aducea poetul ceapa de narcisă, florile de prin Toscana, care fac obrazul lucitor ca o oglindă, stânjeneii din Iliria sau iarba din care alcionul își frământă cuibul. Și tot pentru ele, mierea din Atica, smirna și petalele de trandafiri...

VII. «ARTA DE A IUBI»... LA PLAJĂ

Pentru ele, pentru ei, pentru toți cei ce trec nepăsători prin fața lui, amanți și amante de ocazie sau de profesie, a scris Ovidiu «arta iubirii». Și poate mai puțin pentru cei bogații, cât mai ales pentru săraci, a cizelat copilul Sulmonei, el care a descoperit inechitatea socială și în amor, sfaturile lui gingașe:

«Săracul să fie circumspect în amor. Săracul nu trebuie să-și permită nicio insultă. El trebuie să îndure lucruri pe care un amant bogat nu le-ar suferi niciodată. Amanți, nu disperați!. Dacă iubitele voastre nu se poartă plăcut, suferiți în tăcere și ele se vor îmbuna. Dacă îndoiești o cracă cu precauție, se îndoiaie. Dar dacă te lași pe ea cu toată forța, se rupe».

De sigur, sărăcia îi face pe oameni timizi. Dar voi, amanți săraci, nu disperați. Atunci când propuneți dragostea voastră fierbinte, delicateța sufletească să nu vă împiedece de-a promite. Poetul, dacă ar mai fi printre voi, v'ar spune ca și mine:

«Amant, nu fii timid când promiți. Înțelege că numai cu promisiunile se pot cuceri femeile. Poți jura pe toți zeii cu nerușinare. Ia-i martori ai sincerității tale. Cine să se supere? Zeii, Jupiter? Ah, de câte ori a jurat și el falș, că-i este credincios Junonei».

Sărac, care ai suferit prea mult, pentru că sentimental te-ai tânguit și ai jelit. Dar te-a văzut iubita plângând și

te-ai rușinat. Ai suferit în orgoliul tău de bărbat, înțeleg. Dar nu roși, pentrucă:

«Lacrimile sunt extrem de utile în dragoste; ele pot să înmoaie până și diamantul. De aceea caută ca iubita să-ți vadă cât mai des obrajii scăldați în lacrimi. Și dacă nu poți plânge (pentrucă nimeni nu poate plânge la comandă) umezește-ți ochii, frecându-i cu mâna».

Lucrător din port, care te-ai purtat brutal aseară cu ibovnica, și ai mers poate prea departe în violența ta, nu-ți face reproșuri:

«Violența place femeilor. Ceea ce le place să dea, ar prefera să le fie furat. Orice femeie, luată cu forța în deslănțuirea pasiunii tale se bucură de furtul al cărei obiect este. Și niciun alt dar nu-i este mai plăcut».

Iar tu tânăr care ai fost dimineța pe plajă, și ai văzut cum răsare, floare din nisip, imagina visurilor tale; ai apropiat-o dar te-ai fâstâcit; ai fi vrut să-i șoptești un cuvânt, dar teama ți-a pus plumb în oase (pentrucă ai aflat că e bucureșteancă, nici nu se putea altfel, și are bărbat), nu te mai frământa în nehotărîre:

«Încearcă întâiu terenul printr'un bilețel dulce. Fă așa ca acest întâiu mesagiu să-i arate tot ceea ce sbuciumă sufletul tău. Să conștie toate cuvintele pe care amantii le întrebuintează. Și oricare ți-ar fi rangul, nu ezita să te umilești, să te cobori până la cele mai joase rugăminți».

În adăstarea răspunsului ei, examinează-te în oglindă. Pentrucă nu uita: unei femei trebuie să i te arăți la ceasul potrivit și numai atunci când socotești că fizicul tău te servește.

«Este o eroare — spune poetul — să crezi că numai plugarii sau navigatorii trebuie să consulte vremea. După cum sămânța nu trebuie încredințată pământului în orice anotimp;

după cum o corabie prea ușoară nu poate fi lăsată în voia valurilor furioase ale mării, tot așa o femeie nu trebuie atacată oricând. Mai întotdeauna, ajungi ușor la țintă dacă aștepți momentul favorabil».

Iar acest moment propice, singură oglinda ți-l șoptește, ea care îți trimite imagina. Or, dacă ești de abia sosit în Constanța, nu te aventura. Dacă pielea ta este încă albă ca a fetelor crescute în umbra sălilor de pension, dacă razele soarelui nu ți-au pus încă mușcătura sângerată pe umeri sau pe nas, fii prudent:

«După cum un obraz alb nu stă bine unui marinar, după cum nu-i stă bine nici plugarului care toată ziua stă expus intemperiilor, tot așa pentru tine, care vrei să obții în lupta ce-o pornești, coroana de măslin, un obraz alb ar fi o rușine».

Bărbați, nu uitați: la mare, orice amant trebuie să fie brun, arămiu. Arămiul este culoarea care convine dragostei!

Poate că ea nu va răspunde scrisoarei tale. Nu toate femeile au darul scrisului ca marchiza de Sevigné sau ca principesa Palatină. Nu toate femeile pot fi un Georges Sand.

Nu dispera însă. Urmărește-o a doua zi în oraș, pe plajă. Urcă, la ora mesei pe terasa Cazinoului. Mesele sunt acolo atât de strânse una de alta și atât de puține, încât norocul îți poate surîde. Du-te mai de vreme și ocupă o masă. Și așteaptă. Nu este exclus atunci să se ofere ea singură, pradă.

Iată, trece pe lângă tine, disprețuitoare. În urma ei, soțul poartă geanta cu dresuri și pijama. Nu te alarma de disprețul ei; în câteva minute își va da seama că toate mesele sunt ocupate, că numai la una singură s'ar putea așeza, și acolo, ești tu. Nu jubila însă, nu lăsa privirile să-ți trădeze bucuria. Urmărește-i doar mișcările. Vei vedea cum se apropie, cum ezită să-ți vorbească. Dar poate rezista o femeie

foamei și dorinții de a mânca, în costum de baie, sus la Cazinou?

— Doamnă, dacă vă pot fi de folos...

Te miri singur că nu-ți mai recunoști glasul. Ea s'a și așezat pe scaun, deși nici nu terminase scuza:

— Dacă nu vă deranjăm...

Ah, ironie! Dacă nu te deranjează!

Iat-o acum lângă tine. Caută să nu-ți trădezi emoția. Deși îi vezi brațul gol, nu clipi, nu-ți pierde cumpătul. Și mai ales nu bea prea mult. Rezervă picăturile de vin unei întrebuintări mult mai precise, așa după cum sfătuia poetul:

« Bagă de seamă că la o masă poți spune unei femei, cele mai dulci fraze, cu cuvinte frumos ascunse, al căror sens doar ea să-l priceapă. O singură picătură de vin îți ajunge ca să faci pe masă o emblemă în care ea să citească dovada dragostei tale. Și ochii tăi, fixați atunci asupra ochilor ei, să sfârșească prin a-i desvălui flacăra ce te consumă ».

Dar nu uita că nici bărbatul, mai ales în epoca noastră, nu trebuie neglijat. Te temi de el? Este mai puternic decât tine, mai bogat? Fleacuri! Acum ca și odinioară în Roma imperială:

« Caută să placi bărbatului ei; nimic nu-ți va fi mai util pentru planurile tale decât prietenia lui. Dacă ți-e inferior sau egal, ce importă? Fii politicoș cu el și în conversații nu uita să-i dai lui primul rol. Pentru că mijlocul cel mai sigur și cel mai obișnuit de a înșela, este să împrumuți prieteniei numele ei plăcut ».

Nu ezita chiar să împrumuți bani dela el. Iși va face de altfel el însuși o onoare să te împrumute, pentru a vedea cum îți încerci șansa la « baccara » sau « chemin de fer ». Ferește-te însă ca din banii aceea să faci iubitei tale vreun cadou prea prețios. S'ar putea să aibă vreo bănuială și să se

jeneze. Femeile, nu ştii niciodată, când şi din ce sunt apucate de remuşcări.

De aceea e mai bine să ascuţi ordinele poetului:

«Eu nu-ţi ordon să faci amantei tale cadouri costisitoare şi bogate. Cumpără-i mai bine câteva fleacuri de nimic, dar frumoase şi mai ales la momentul potrivit».

Tot ce poate fi mai uşor la Constanţa! Nu uita bazarurile orientale de pe strada Carol. Oricând vei putea încânta pe o femeie cu o brăţară de metal, sau un colier de chihlimbar, amintiri ale unui Orient de cartă poştală.

Amant de profesie, sau ocazie, rolul tău nu este prea uşor. Trebuie să dozezi gesturile ca spişerul heroina şi cuvintele, mai ales cuvintele:

«Cuvintele tale să ştie să exprime pasiunea ce te consumă, şi orice mijloc e bun dacă îţi convingi iubita. Nu uita că prin meştesugite flaterii te poţi insinua în inima ei, asemeni pârâului ce se strecoară sub malul care l-a stăpânit. Nu uita să-i lauzi faţa, părul, degetele şi piciorul. Nici măcar fecioara n'ar putea rămâne insensibilă la elogiul frumuseţii ei».

Dar nu numai cuvintele, ci şi actele tale. Gândeşte bine la tot ceea ce faci. Nu-ţi spune, de exemplu, niciodată: «azi nu mă duc s'o văd. E zăpuşeala prea mare. Soarele arde prea puternic. N'aş vrea să capăt insolaţie.

Imprudent:

«Fă aşa ca să te vadă încontinuu; să nu audă decât glasul tău. Zi, noapte, stai lângă ea. Şi numai atunci când ai dobândit convingerea că te-ar putea regreta, depărtează-te, pentru ca lipsa ta să-i dea neliniştea. Dă-i un moment repaos. Nu uita că şi pământul dacă îl laşi să se odihnească, întoarce mai târziu îndoit sămânţa şi că un pământ arid bea apele ploilor cu aviditate».

Totuși nu te juca cu focul. Nu uita că plaja este plină de alți «amanți». Că hotelurile și restaurantele, barurile și promenada din fața Cazinoului gem de concurenți; că nicio femeie nu va consimți să-și plimbe la infinit nostalgia pe digul luminat de lună (și ce lună!). Nu uita că femeile au venit aici să simtă mângâierea de amant ce se respiră pe tot corpul, cum se urcă vrejul de fasole pe porumb, înfiorându-l. De aceea:

« Pentru mai multă siguranță, nu prelungi absența. Timpul micșorează regretul. Amantul pe care nu-l vezi e uitat, și un altul îi ia locul ».

Dacă totuși trebuie să stai departe, scrie-i. Sunt cuvinte care știu să mângâie un suflet de femeie ca și o sărutare. Scrie însă cu prudență.

Mai ales voi cei cari aveți mania scrisului.

« Recitiți scrisorile voastre de dragoste, înainte de a le trimite, pentru că multe femei citesc într-o scrisoare mai mult decât le spui ».

Totuși ar fi mai prudent să rămâi cu ea. De aceea, fă așa, încât concediul tău să nu fie mai scurt decât... al soțului ei. Ceea ce de sigur nu-ți va fi prea greu; în majoritate bărbații având doar o lună de vară liberă. Dacă însă ea va dori să mai rămână, n'o contrazice. Trimite și tu un certificat de boală la Minister și mai obține o săptămână. Știu, nu ai parale. Toate economiile tale s'au epuizat într-o lună. Chiar și micile avansuri ale soțului. Totuși nu ezita. Spune-i lui. Căci ce bărbat va refuza unui prieten acest mic sprijin care îl pune pe el la adăpost de insomnii? Știindu-te lângă ea, în paza ta, nu-și va mai pune la București chinuitoarea întrebare: « ce-o fi făcând ea oare, la Constanța? ».

Dacă rămâi singur cu ea, ai grijă și nu părea gelos. Nu căuta să-ți arogi mai multe drepturi decât soțul ei chiar:

« Suportă fără să te plângi orice rival și atunci succesul ți-e asigurat. Dacă amanta ta face un semn discret cuiva, las-o în pace. Dacă o prinzi scriind, nu căuta să cetești scrisoarea. Las-o să se ducă singură unde îi va pofti inima. Gândește-te că atâția bărbați au pentru femeile lor complezențe asemănătoare, mai ales când somnul vine să le închidă pleoapa ».

« Amanți, amanți, fiți discreți ». Nu afișați succesele voastre nocturne, nu le divulgați în oraș. Nu opriți prietenii în piață spre a le arăta femeia ce trece: « iată una pe care am avut-o ». Vorbiți cu rezervă despre dragostele voastre și ascundeți sub văluri grele plăcerile voastre secrete.

Și acum, amant, fericit amant, nu uita esențialul: supraveghează-te. Nu-ți spune niciodată: « Ce-mi pasă. Umblu cum vreau. Aici suntem doar la plajă ». Nu fii imprudent. Aceste vorbe le pot spune cei cari au venit să-și coacă furunculoza, să-și vindece epidermele avariate sau tuberculozele osoase. Tu nu uita, că ești amantul, numai amantul. De aceea:

« Supraveghiază-ți hainele, și înlătură petele de pe ele. Curăță-ți limba, și spală-ți dinții, nu lăsa tartrul pe sideful lor. Nu umbla cu ghete prea largi, nici cu părul netăiat. Caută să ai unghiile curate și lustruite. Să nu-ți iasă fire de păr din nas. Și mai ales, amant, supraveghiază-ți gura, ca respirația ta să nu infecteze aerul în jur ».

Și mai învață un lucru: o femeie nu-ți cade din cer, nici n'o aduce norocul. Trebuie să știi unde s'o găsești:

« Ea nu vine pe aripi de vânt, din cer; numai ochii tăi trebuie să știe unde să o caute. Așa după cum vânătorul știe unde să-și întindă capcanele pentru cerbi și după cum știe în care vale mistrețul și-a făcut adăpostul; după cum păsărul cunoaște toate desișurile și pescarul nu ignorează care sunt apele în care peștii se îndeasă, tot așa caută și tu să știi care sunt locurile cele mai frecventate de femei ».

Și ce loc mai frecventat de femei, decât plaja? Plăjile dela Constanța, la Tataia, la Mamaia, la Dudaia.

Dar e rândul vostru, acum, femei, să întrebați: «cum, poetul n'a avut niciun mesagiu pentru noi?».

Penthesilaé moderne, fiți liniștite. După cum zeii au știut să «înarmeze pe Greci împotriva Amazoanelor», tot așa Ovidiu s'a gândit să vă înarmeze și pe voi contra Grecilor. Pentrucă, «nu era drept să vă expună, fără apărare atacurilor unui adversar bine înarmat». Și apoi «o victorie în asemenea condițiuni, n'ar fi fost pentru bărbați o rușine?».

Mai întâi, femei, învățați să vă cunoașteți în mod avantajos.

«Fiecare femeie să se prezinte în ochii amantilor în postura cea mai favorabilă. Aceea a cărei figură strălucește să se întindă pe spate. Femeia care se mândrește cu șoldurile ei elegante, să le ofere ochiului în toată splendoarea lor».

Am văzut pe plaje spectacole triste, pentrucă femeile nu cunoșteau această lege de fier a seducțiunii. Am văzut femei cu figura avariata de ani, de soare și de crize hepatice, stând întinse pe spate în loc să-și ascundă fața în nisipul fierbinte ca o catapasmă... Și am văzut dimpotrivă femei cu șolduri frumos rotunjite, care nu au prins nici măcar prostia struțului spre a o traduce înțelepțește în favoarea lor. «Femei, nu uitați că sunt extrem de puține figuri fără defect; ascundeți-le deci cu grijă și pe cât posibil tăinuți imperfecțiunile corpului vostru».

Nu uitați că plaja e perfidă. Ea trădează cele mai mici defecte, ca saloanele de odinioară tapetate în oglinzi. Nu uitați că mii de ochi vă privesc în acel moment. Nu uitați că trupul vostru se resfrânge într'o mie de pupile, ca în tot

atâtea ape clare. De aceea căutați singure să corijați defectele naturii:

«Dacă ești mică, stai jos, pentru ca nu cumva stând în picioare, să te creadă lumea așezată. Dacă ești pitică stai întinsă, cu picioarele acoperite de o haină (în speță, la plajă, pijamaua de mătase), ca să pari mai mare. Prea subțire, pune peste tine un vestmânt mai plin. Și ascunde cu o eșarfă un piept de prea mare amplexare».

Femei, fiți atente la defectele voastre. Nu uitați că cel mai indulgent bărbat nu va putea face abstracție de anumite părți ale corpului vostru. Și în afară de fetișștii bolnavi — dar rari — cari vă iau cu bucată; pentru piciorul, pentru părul, sau numai pentru brațele voastre, ceilalți vă vor, ca pe statui, perfecte.

«Mai învățați femeii, să umblați așa cum îi stă bine femeii. Există și în mers o grație ce nu trebuie nesocotită. Și prin mersul ei o femeie poate atrage sau îndepărta un bărbat».

Femei, nu vă spuneți niciodată: «Fac ce-mi place, sunt la plajă». Plaja nu este muntele, unde mersul femeii poate fi săltăreț ca al caprei sălbătice; nici grădina periferică de vară unde pe sub masă, poți lăsa călcâiul în afara pantofului, fără ca nimeni să te vadă. După cum păsările cerului și insectele împrumută vegetalelor culorile lor într-o lăudabilă identificare, tot așa luați și voi cadența valului, din zile însoarate, pentru mersul vostru.

Dacă sunteți frumoase și de mergeți elegant, femeii nu fiți nici orgolioase, nici violente, nici vanitoase:

«Pentru a păstra puritatea trăsăturilor voastre, trebuie neapărat să stăpâniți violența caracterului vostru. Pacea calmă este apanajul omului, iar furia violentă este nelipsită animalului. De asemenea orgoliul vă distruge farmecul. Doar

cu o privire tandră puteți captiva amorul. De aceea, femei, priviți pe cei cari vă privesc, surâdeți celor cari vă surâd și răspundeți celor cari vă fac semne, tot prin semne de înțelegere ».

O privire, un surâs, un semn, nu implică o capitulare. Ele pot servi însă de încurajare oamenilor timizi, care altfel ar ezita să vă apropie. Și sunt doar atâți bărbați pe plajă, stângaci în goliciunea pe care le-o dau costumele de baie, umiliți de câteo burtă cât o pernă de cauciuc ce se închiriază pentru noapte într'o gară, și cari nu îndrăznesc să vă vorbească. Iar lângă ei sunt alții, cari îi umilesc cu formele lor demne de un Praxitel. Când treceți printre ei, voi femei, să știți să deosebiți pe cel bun de cel rău. Așa cum țăranul știe să deosebească prin porumbi, vrejul de fasole de acela de dovleac, cum știu unii oameni să cunoască o ciupercă bună de cea rea, în pădure. Gândiți-vă că între cel cu burta cât dovleacul și cel cu eleganță de tânăr animal, flerul vostru trebuie să vă conducă tocmai spre cel mai bogat. Femei:

« Nu vă lăsați seduse de tânărul cu părul parfumat cu nard lichid și cu hainele din stofă fină. Poate că cel mai gătit din acești tineri galanți nu este decât un excroc care nu urmărește decât să vă despoaie de vestmintele voastre scumpe ».

Nu disprețuiți bărbatul puhav, cu pielea ca o tigră în care se aduce laptele bătut, la țară. S'ar putea să fie vreun bancher sau vreun poet. Unul care sacrifică zeului aurului. Sau unul care aduce libațiuni pe altarul poeziei și care dacă nu poate oferi decât un vers, știe totuși să cânte gloria femeii care i-a plăcut și s'o treacă altor timpuri.

« Tinere femei, arătați-vă drăguțe la dorințele poezilor — spune Ovidiu — un suflu divin îi animă și muzele îi favorizează. Da, un zeu sălășluiește în ei și sunt în continuă legătură cu cerul, din ale cărui sfere eterate le vine inspirația ».

Aici însă, femei, nu depinde decât de inteligența voastră să deosebiți, în goliciunea care-i uniformizează pe plajă, care este adevăratul poet, în care sălășluște un zeu, și care e poetul în care sălășluște cabotinel!

Între tineri și bătrâni pe cari să alegeți? Iată o întrebare în destul de grea. După cum tot atât de greu să știi, cum se poate cuceri un om în vârstă, cum se poate robi un adolescent:

«Un bun călăreț, nu va conduce un cal, nou pus în șea, ca pe unul îmbătrânit în manej. De aceea, femei, fiți atente; un amant tânăr nu poate fi captivat ca un om îmbătrânit de ani. Unul, soldat tânăr, abia înrolat sub steagul dragostei și de abia căzut pradă nouă în plasa farmecelor tale, nu trebuie să te cunoască decât pe tine, nu trebuie să se atașeze decât ție; e ca o plantă pe care o încercuește un gard înalt. Teme-te de o rivală, spune-ți că nu vei putea păstra această cucerire decât atâta timp cât vei fi singură să te bucuri de ea; puterea dragostei, ca puterea regilor, nu poate fi împărțită.

«Omul bătrân însă, războinic veteran, va iubi mai încet, mai cu măsură și va îndura multe lucruri pe care un tânăr soldat nu le-ar putea suporta. Pe el nu-l veți vedea forțând porțile, nici unghiile lui nu vor însângera obrajii delicați ai femeii. Nici nu-și va rupe hainele, nici nu va deșira rochia iubitei, nici părul smuls nu va fi o pricină de lacrimi. Excese de acestea nu sunt permise decât adolescenților. El, dimpotrivă, va îndura cu răbdare cele mai crude umilințe; va arde totuși de un foc încet, ca torța umedă, ca lemnul verde încă, de abia tăiat de pe creștetul muntelui. Iată amorul cel mai sigur. Celălalt este mai activ, dar mai puțin durabil».

Dacă vă hotărâți pentru acesta din urmă, grăbiți-vă totuși și culegeți acest fruct ce nu durează decât un anotimp.

Să nu credeți însă, femei, că numai plaja e propice scopurilor voastre. La Constanța, Cazinoul, cu terasa lui, între

cinci și șapte, « Vraja Mării » unde se dansează după masă ; cafenelele din fața Primăriei, fie că îi spune *Corso*, la *Gurgău* sau *Elita*, sunt tot atâtea puncte strategice pentru fermele voastre.

« Tinere femei, nu ezitați să vă coboriți în mulțime: lupoiaca pentru a prinde un singur miel trebuie să pândească mai mulți deodată, iar vulturul și el urmărește numeroase păsări, în înălțimi. De aceea o femeie trebuie să se arate în public. Cine știe, poate în mulțime se află un bărbat pe care fermele ei îl vor captiva ».

Dacă l-ați găsit și se ia după voi, nu răspundeți imediat la întrebările lui banale: « Sunteți bucureșteancă? Vă place Constanța? De câte zile faceți plajă? Stați aici sau la Eforie? ». Dar nici nu tăceți prea mult. S'ar putea să vă ia drept o prefăcută sau o proastă. În toate, voi trebuie să cunoașteți o măsură:

« Nu vă grăbiți să răspundeți. Așteptarea, dacă nu se prelungește prea mult, biciuiește dragostea. Nu vă arătați prea grăbite la insistențele unui amant, dar nici nu refuzați prea aspru implorările sale. Faceți-l să se teamă, dar să spere în acelaș timp; faceți așa ca după fiecare refuz al vostru, speranțele lui să crească, teama să se micșoreze. Răspunsurile voastre să fie însă într'un stil pur, simplu și familiar ».

Nu uitați că bărbații, la mare, sunt în concediu și își interzic orice efort intelectual. De aceea, femei, nu căutați să fiți savante, pentru că s'ar putea să păreți anoste. Bărbații au venit aici să se scalde, să joace cărți, să danseze, să flirteze, nu să vorbească despre Proust, Stefan Zweig sau Hasenclever.

Dacă bărbatul vă invită — și sunt sigur că vă va invita — pentru seară să cinați la Cazinoul din Mamaia nu refuzați. Dar nici nu căutați să fiți la ora indicată. Lăsați-i timpul să

vă face o surpriză, să vă cumpere un buchet de flori dela țiganka ce trece cu coșul plin de garoafe și trandafiri. Lipsa voastră îi va aduce un câștig care îl va mulțumi, căci în prezența voastră s'ar rușina să se tocmească pentru un preț mai ieftin.

De altfel, o țuică și câteva măsline, luate în așteptarea voastră, îi va da capacitatea de înțelegere și duioșie care poate fi favorabilă intereselor voastre.

«Femei, veniți târziu, și nu vă arătați cu toate grațiile voastre înainte ca luminile să se fi aprins bine. Așteptarea e plăcută Venerii, așteptarea dă farmecelor voastre un preț mai mare. Și apoi urită chiar de ați fi, veți părea frumoasă unor ochi turburați de vin, iar noaptea își va îndeinde vâlul pe imperfecțiile voastre».

Un bărbat oricât de sărac ține să fie galant la cea dintâia masă pe care v'o oferă. Aici însă trebuie să interviev tactul vostru.

«A ști să mănânci — spune poetul — este o artă. Nu mânca nimic acasă, înainte de a fi venit aici. Dar odată aici, la masă, mănâncă mai puțin decât ai pofti».

Nu uitați: câștigul este tot al vostru. Lipsa voastră de lăcomie îl va face pe bărbat să vă invite și a doua oară.

După masă, nu pregetați însă să dansați. Numai prin dans contactul este mai strâns, numai în cadența unui tangou grațiile voastre pot fi puse în valoare. Luați exemplul dela mare, care și ea, afară, își frământă corpul în cadențe mici și grațioase de dănțuitoare.

După dans, izolați-vă neapărat pe plajă, și acolo, lângă țărmul umezit de abur, nu uitați femeii să cântați.

Eu n'am să vă cer ca Ovidiu, să știți cum se ține arcușul de vioară cu mâna dreaptă sau harpa cu mâna stângă. Dar am să vă cer să știți să cântați măcar din gură.

« Femei, învățați să cântați. Am cunoscut multe femei căroră frumusețea glasului, ținea loc de orice alt farmec ». N'am să vă cer ca poetul să cântați sarabande ușoare pe ritmuri egiptene, dar vă pot pretinde să repetați « melodiile auzite dela teatru ». N'aveți decât să cântați romanțele auzite în ajun, pe terasa Cazinoului. Mai ales că multe din ele, sunt propriice scopurilor voastre.

Care bărbat ar putea asculta, fără să se creadă vizat, această afirmație muzicală:

« Numai pe tine, numai pe tine
te-am așteptat,
Numai pe tine, ziua și noaptea,
eu te-am visat ».

E banal de sigur. Dar cântat de o femeie într'o noapte, când luna revarsă magneziu de fotograf ca să prindă pentru vecie momentul lamartinian, când stelele se lasă moale până în apă pe un Waterschut invizibil, e sublim.

Nu vă mai spun femei, de ce folos vă pot fi aceste melodii ușoare, auzite în ajun. Ele sunt, mai ales pentru femeile măritate, mijlocul cel mai sigur de a corespunde cu iubitul lor, fără ca bunele prietene să le bănuiască.

V'a făcut amantul jurăminte?

V'a spus cuvinte de dragoste pe care un gest al lui le-a contrazis totuși? Nu aveți decât să cântați, când va trece pe plajă pe lângă grupul vostru:

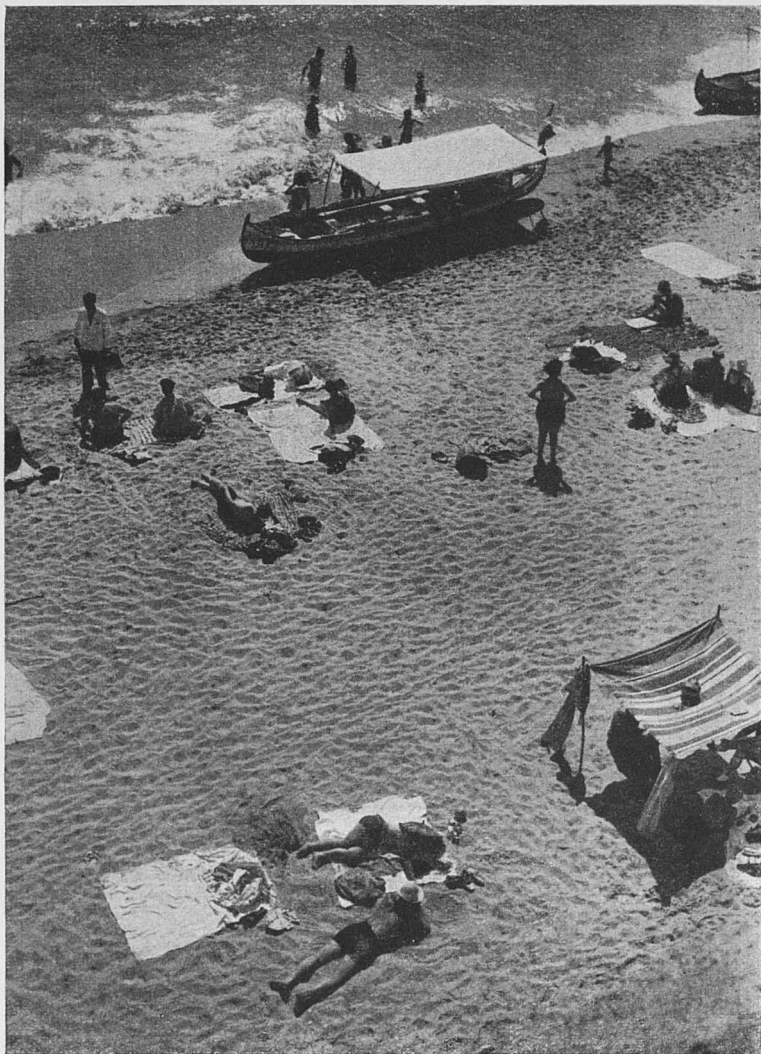
« Cuvinte de amor,
Nu-i greu să rostești ».

Ți-a promis că vine și a uitat? V'ați despărțit și nu-l poți uita? Cântă, ca din întâmplare, la vederea înșelătorului:

« Te-am așteptat plângând
Și-mi era dor de tine ».

La « Trei brazi »

...pe plaja fierbinte

Cel care trece pe lângă grupul vostru, va ști că melodia i-se adresează lui, ca un reproș. Ceilalți nu vor înțelege nimic.

Acest fel de a corespunde mai are un avantaj asupra scrisului. Dacă bărbatul vostru e gelos, el nu va avea niciodată o probă contra voastră. Aceasta vă scutește de neplăceri și de precauțiile plictisitoare recomandate de Ovidiu. Nu veți mai avea nevoie ca «scrisorile trimise amanților voștri să aibă aerul că sunt adresate unei femei și în ele să întrebuințați «scumpa mea» în loc de «scumpul meu». Nu veți mai avea nevoie nici de trucuri ingenioase «să faceți din umerii și brațele sclavelor voastre tablete, scrisori vii, pe care literele să fie trasate cu lapte proaspăt: va fi suficient un simplu praf de cărbune să facă să apară slovele»... Adio și cerneala din cânepă verde! Femei, ascultați-mi sfatul; învățați mai bine să cântați.

Dar după cum știți să cântați, învățați și să plângeți. «Femeia să știe să plângă grațios, să învețe să plângă așa cum vrea și când vrea».

Nu lacrimile despărțirii, în care femeia nu are niciun merit și care nu constituie o artă, pentru că la o despărțire nervii noștri ne dictează fără să vrem atitudinile. Ci lacrimi la comandă! Când iubitul îți spune o vorbă prea mângâietoare, când vrei să întărești un sentiment pe care nu-l împărtășești deplin, când vrei să faci pe marea îndrăgostită, așa cum ai văzut la teatru.

De asemeni, femeii, nu ezitați să vă vopsiți părul. Nu uitați că și pe vremea lui, poetul recomandă «ierburile întrebuințate de Germani, cari împrumută părului o culoare preferabilă celei naturale».

Aceasta, cu o singură condiție, să fiți prudente: dacă vă vopsiți părul cereți coaforului vostru să vă pună un Henné veritabil. S'ar putea ca avid de un câștig prea facil să între-

buinteze cine știe ce material ieftin, care se șterge la contactul cu apa. Și nu știu vreo femeie care să nu provoace râsul — fie chiar Afrodita — dacă ar ieși din valuri cu părul decolorat.

De asemeni nu ezitați să vă puneți la nevoie perucă. Și pe atunci, după cum ne spune poetul: «Femeia se arată în fața noastră cu părul bogat pe care l-a cumpărat, și pentru câțiva arginți, părul alteia devine al ei».

Nu-i nicio rușine, numai să fiți și voi prudente. Nu confundați peruca cu dantura falsă. Deci nu o scoateți seara ca s'o puneți pe vreo masă sau un scaun. S'ar putea s'o vadă servitoarea, când aduce dimineața ceaiul și prin ea ar afla tot hotelul, toată plaja.

Și acum, femei, un ultim sfat: profitați de viață. Lăsați-vă înșelate de murmurul apei, de serenada unei strune, de lumina nopților, de vraja pământului, de vorba amantului. Nu vă spuneți — «și mâine e zi. Mai am timp». Ascultați mai bine sfatul poetului:

«Gândiți-vă de acum la bătrânețea care vine prea curând și nu pierdeți niciun minut. Anii se scurg ca apa. Valul care fuge nu se mai întoarce la izvor și ca el, ceasul odată trecut, e trecut pentru totdeauna. Profitați de tinerețe. Ea trece atât de repede. Pe aici unde se întind bălăriile uscate am văzut înflorind violete și din boschetul spinos de acolo împleteam cândva coroane minunate. Va veni timpul și pentru tine. Tu care azi, tânără îți respingi amantul, vei fi bătrână, părăsită. Și în patul bătrâneții tale vei tremura singură nopți dearândul. Și nici amantii nu vor mai bătea la ușa casei tale pe întrecute, nici pragul ușei nu-l vei mai găsi în zori presărat cu petale de trandafiri».

Amanti, amante, aceasta este «arta iubirii»; aici se sfârșește mesajul poetului către voi. Dar nu atât pentru voi bogații, răsfățați de soartă și semenii, voi care umpleți Cazinoul,

plaja și orașul, cu larma favorurilor voastre, cât mai ales pentru cei umili, cari bătătoresc grădinile sărace în floare și digul, așteptând o înfiorare carnală, a așternut el pe tabletele de ceară sfatul:

«Pentru că nu pe cei bogați îi voi învăța cum să iubească. Acel care dă, nu are nevoie de lecțiile mele. El are destul spirit ca atunci când îi place o femeie să-i spună: primește-te rog acest cadou ».

Biserica Sf. Gheorghe Nou.

Pictură de Tonitza.

VIII. TRISTIA

Condamnând pe nelegiuitul Erysichton să-și ispășească violența față de zeița Ceres, Ovidiu, în plinătatea succesului și eleganței, îi rezervă prin « Metamorfoze », loc de surghiun acel pământ inospitalier al Sciției, în care avea el însuși să moară.

Se spune că plecat asupra unei hărți, școlar fiind încă, marele Napoleon întârziase odată asupra unui punct izolat în plină apă: *Sf. Elena*, și îi repetase numele cu un fel de încântare nesățioasă. Presimțiri?

« La marginea Sciției, e un loc încremenit de ger. Pământul e steril, trist, fără roade, fără copaci. Acolo locuiește frigul rebegitor, spaima și moartea flămândă » descrie Ovidiu, înainte de a-l fi văzut, acest colț de exil.

Da, pământ steril, fără copaci, fără roade. El nu a cunoscut aici toropeala înserărilor spre vară, când florile de salcâm spânzură ciorchini dulceag parfumați deasupra capului; el nu a gustat din vinul generos de Murfatlar, din capitoasele vinațuri din Sarica; buzele lui nu au supt zeama unei pierseci din Bădila; dinții lui nu s'au înfipt lacomi în caisele sosite din Canara (care mai are și altceva decât piatră).

El a stat izolat aici, părăsit între Barbari, lângă Istrul cel cu șapte guri, singurul care îl desparte de Iagizi, Meterei și Colhieni. Lângă el, sunt Bessi și Geții:

« Oh, nedemne numiri, pentru poeticu-mi stil! ».

Iarna e lungă și nu se mai sfârșește. Râurile sunt « întărite de frig », apa e ghiață sfărâmicioasă, așa cum o scot locuitorii cu chiupuri din lac. Până și nefârșita marc e cuprinsă de ghiață:

« Și încremenitul talaz e acoperit de un sloiu ».

Ovidiu însuși, în îndoială, a pus piciorul pe ea: a mers pe marea înghețată, departe, și piciorul nu s'a scufundat. Și gândește cu durere la Leandru. Ah, dacă ar fi așteptat iarna pentru a se duce la întâlnirea cu Hero, de sigur, apele mării nu l-ar fi cuprins, obosit, în adâncuri.

Dar oamenii, cari « nu-s vrednici aici nici măcar de numele de oameni », îl scot repede din visare. Ce le pasă acestor oameni îmbrăcați cu cojoc și nădragi largi, de versuri, de reverii, ei cari nu se tem de nimic, nici nu cunosc legi, dar versuri?

Ei nu cred decât într'o forță, într'un drept « paloșul lor bătaios », pe care îl mănuesc la orice ocazie.

Suntem aici doar la ultima limită a imperiului: « Aici este ultima țară ce fusese supusă de Roma, pentru imperiul ei cu hotar nestatornic ». (Biata Constanța, biet colț de mare! Același hotar nestatornic pe care îl va prevedea României, în 1878, Dimitrie Sturdza!).

În chinul lui ogoitor, Ovidiu ar vrea să scape destinului. Suplicele lui pentru care istoricii de mai târziu, dela căldura comodă a căminului îi aduceau acuza de lipsă de demnitate, sunt un plânset. Lacrimile lui se îndreaptă spre Împărat, cu un strigăt: « Ia-mă de aici. N'aș vrea să tremur de barbari. Nici ca să fiu eu, Roman, de către dușmani răpit! »

De sigur, e un exilat, dar e fiul Romei, e supusul Cezarului, și simte orgoliul pe care această supușenie i-l conferă, același orgoliu și siguranță pe care le încearcă azi Englezii — rătăciți prin capăt de lume — de a fi « british subject »...

Dar Impăratul nu-și recunoaște poetul, supusul. Și poetul se lasă pradă disperării. Ochiul lui sunt strașină de casă în primăvară:

« Numai să plâng îmi tot vine. Și ploaie de lacrimi în ochi-mi cură ca picurii deși din desghețatul omăt... ».

Aici, din mal de mare, dintr'o insulă izolată (care mult timp îi va purta numele și va servi drept loc de desfătare, cu vinuri bune și pește la proțap pentru vizitatorii estivali ai Constanței) Ovidiu frământă un vis primăvăratec. În țara lui,

« fetele sglobii și băieții au început să culeagă toporașii cari cresc pe câmp fără ca nicio mână omenească să-i sădească ». « Livada e smălțuită de flori în o mie de fețe »; « cucul gureș începe să prevestească o vară », în timp ce « rândunica face sub strașină cuib pentru micuții ei ». « Din glie, înălțând creștetul ei delicat, iarba a început să iasă ».

Acolo, departe, în țara lăsată în urmă, e veselie, e sgomot, e vacanță. Dar cu cine să vorbească despre ea, despre jocurile de odinioară, despre amintiri păstrate în suflet, floare în ierbar?

« numai arar din Italia trag marinarii la al nostru țărm fără port, străbătând hăul de mări nesfârșit ».

El este singur, părăsit de toți. Clima este aspră, cu apa nu se poate deprinde. locuința nu este bună și niciun vraciu iscusit pe aici, care să-i aline boala; niciun prieten mai ales, cu care să alunge uritul, în povești. Ah. de s'ar putea să moară! Dar, nu:

« La portița mormântului meu, eu adesea bătut-am, însă deschisă nici când nu am putut-o găsi ».

Dacă i-a fost dat să trăiască, bine. Dar nu mult. Cel puțin dacă « s'ar îndura zeii să dea poruncă porților morții să nu mai stea mult închise ». Dar zeii îl pedepsesc, sau poate au

uitat și ei de el... Moartea nu vine. El este tot singur, cu dorul lui mistuitor. Pentru că lui, vremea nu-i aduce nicio alinare...

Timpul pansează rănile? Ce eroare...

« Vremea care deprinde pe taur cu plugul ce ară ogorul
Timpul care schimbă sămânța de pe lanuri în spice bălae,
Care tocește fierul de plug ce înnoește ogorul,
Numai chinul meu nu-l poate ogoi ».

Și sunt de atunci trei ani. O coastă vătămată de ger îl doare. Și așa bolnav, mizerabil, pentru că vieța trebuie trăită, deci apărată, și-o păzește după poartă, după ziduri de cetate:

« Ce trist e să-ți păzești după poartă și ziduri vieța,
Tot tremurând pentru ea, chiar dacă locu-i întărit ».

Din afara « locului întărit » se auzeau urletele barbarilor. Și atunci Ovidiu, cel care în tinerețe fugise de armată și nu știuse ce este o armă decât jucărie, se încingea cu sabia, își adăpștea pieptul cu scutul, iar capul încărunțit, sub coif. Afară, barbarii cu săgețile înveninate dădeau târcoale. Și ca « lupul ce înhață oaia răzlețită de stână și o târăște peste ogor prin păduri, tot așa, barbarul, de află pe câmpuri răznit pe vreunul din cetate, îl înhață, rob cu lanț de gât ».

Când larma de afară se potolește, când viața reia mersul ei lacom și pripit, poetul se întoarce la uneltele lui nobile și scrie. Nu scrie propriu zis pentru nimeni. În înserările propice poeziei, când versurile se vor împărțășite ca un vin parfumat sau o mâncare suculentă, el nu are cui să le citească...

Atunci, la ce bun să mai scrie? El însuși se întreabă deseori: « de ce mă trudescri atât? ». În adevăr, pentru ce? « Nu Geții, nici Sarmatii cari nu pricep îmi vor ceti versul ». Nu, de sigur. Versul lui, îl va citi mai târziu Roma și îl vom citi noi.

Dar el nu avea de unde s'o știe. Indoiala, descurajarea i s'au cuibărit în suflet. Din ochii lui picură peste versurile calde, lacrimi:

«Și-i umezit al meu vers de înlăcrămații mei ochi».

Ce importanță are faptul că, onorată de a avea un poet în cetate, administrația l'a împroprietărit cu un loc de casă și l'a scutit de impozite?

El e distrus de-a-binelea. Moartea de sigur e pe aproape. Dar acum când realitatea ei se face simțită, când fluturarea ei dă aerului dantelări reci, poetul refuză să o accepte astfel. Iși închipuise o altă moarte. Ar fi vrut să bolească în patul de acasă. Când o închide ochii să fie cineva la căpătâiul său. Să întrezărească prin păienjenișul aproape rece al ochilor, în acea ultimă clipă, ființe ce i-au fost scumpe. Poate pe Macer, care îi cetise odinioară despre păsări, despre șerpi veninoși și bu-ruienile de leac; pe Propertiu care îi recita odinioară iubirile lui înflăcărate, pe elegantul Horațiu care scotea de pe liră cântece atât de dulci, pe Corina, cu nume fals cântată grație lui de întreaga Romă imperială.

Să se stingă în patul lui de acasă; să simtă «cum cad pe chipul lui, prelungind astfel un pic ultima lui clipă, lacrimile soției iubitoare».

Da, o ființă care să culeagă în ochii ei, ca într'un potir sfânt, ultima lui picătură de vieață, ultimele dorinți. O ființă care:

«cu un strigăt suprem să închidă cu mâna ei dragă

Ochi-mi înpăienjeniți ce se vor stinge pe veci».

Biet poet, în ce privește «strigătul suprem» el ți-a fost acordat... de un alt poet, peste veacuri:

Ovidiu (murind):

Mormântu-mi se deschide, din el în viitor

Un lung torent de vieață se 'ntinde roditor

Dumnezeirii!... Nu, ginta latină 'n veci nu moare!

(șovăie și cade pe pat)

Ah, iată noaptea, noaptea. Ah, mor, ah, soare, soare!

(expiră)

Iulia (cu un strigăt disperat):

Mort. Mort

(îl sărută plângând)

Adio suflet nobil, iubit și iubitor.

(« Ovidiu » de V. Alecsandri).

Constanțenii i-au ridicat un monument în mijloc de cetate, în loc să-l lase departe, în insula lui scumpă sau la margine de țarm. Să fi stat cu privirile ațintite spre Roma, spre ținuturile acelea peste care înserările cad liniștite ca o binecuvântare franciscană. Inserările italiene căroră a trebuit să vie un sfânt să le caracterizeze, cu numele lui, dulceața.

Aș fi vrut ca pe Ovidiu să-l plângă numai vânturile și valurile. Așa cum l-au plâns barbarii când i-au scoborît trupul în mormânt și cum l-a plâns Getul care i-a săpat în piatra sarcofagului epitaful:

« Destinul crud i-a dat doar acest mormânt

Necesitatea și destinul sunt legi.

Aici e înmormântat poetul pe care mânia lui Cezar

l-a gonit din Roma.

Dorința lui fierbinte a fost să se odihnească în

pământul natal

Dorință zadarnică...».

Nu sarcofagul care a stat expus o vară lângă prefectură, în bătaia vântului, în arșița soarelui. Nu mormântul pe care s'au certat învățații, până ce au dovedit că este piatra funerară a unui măcelar!

Ci mormântul pe care s'a plecat, plângând, așa după cum vrea legenda, o femeie, o Țarină.

« Intr'o zi când se plimba pe malul mării, Caterina cea Mare a zărit printre ruine un mormânt și a vrut să știe cine este îngropat sub el. I s'a spus: « un poet, un Roman, un poet fără nume, pentru că e de mult uitat ». Inșă ea era femeie și regină. Era discipola și prietena lui Voltaire. Pe această piatră, măcinată de secole, ea a bănuț numele lui Ovidiu. Și atunci s'a văzut minunea: O lacrimă a căzut din ochii acestei femei care nu plânseșe niciodată » ¹⁾).

¹⁾ JULES JANIN: Introducere la « Les amours » d'Ovide.

IX. DELA «TRISTIA»... LA FAMILIA POPESCU!

D-na Popescu citise un anunț într'un ziar: «Vizitați Constanța, perla mării Negre» și se entusiasmase.

— Costache. Am ales. Anul ăsta plecăm la mare... la Constanța.

D-l Popescu după o lungă experiență descoperise secretul care menține stabilitatea căsniciei: pe femeie s'o lovești din când în când cu o floare, dar să n'o contrazici nici măcar de formă. De aceea se mulțumise să răspundă:

— Dacă zici tu s'a făcut.

În fond, d-lui Popescu, perspectiva îi surâdea. Îi place marea, cu poveștile ei, în care e vorba de marinari, de pești și de sirene — povești care nu se mai numesc acum povești, ci cancanuri — și se recită între 5 și 7, la buvetă sau la Cazino, la sprîț sau la un sirop de smeură.

Îi place carnea fragedă de femeie ce se pârjolește pe nisip și sâinii mici și rotunzi care sub costumul de baie opun adierilor vântului o rezistență feciorelnică. Îi place, cu corpul impregnat de sare și cu tot nisipul mării în păr, să ciugulească la ora aperitivului, din farfurie, aterinele prăjite și să moaie un miez de pâine în saramura ardeiată de chefali. Iată de ce, la acel: «dacă zici tu» adresat d-nei Popescu, d-l Costache adăugase:

— Și dacă vrei, chiar mâine:

D-na Popescu a bătut din palme, de bucurie.

S'a repezit vârtej spre odaia copiilor:

— Mimi, Niculiță... are mama o surpriză...

— Ce e mamă?

— Tat'tu vrea să plecăm mâine la Constanța.

Iar Niculiță și cu Mimi — mai puțin entusiaști, ca toate tinerile generații, se mulțumise să exclame: « Bine, mamă, dacă zice tata »...

Constanța!

D-l Popescu și familia au debarcat pe peron.

În fața gării au fost asaltați de șirul nesfârșit al birjarilor, țigani turciți, mai mult turci țigăniți.

— Aici bré... Trăsura este...

Cu bagaje pe brațe, sub picioare, pe capră și pe grumazi, familia Popescu a pornit-o spre piața Ovidiu. Trăsura a făcut o haltă la « Metropol »:

— O cameră bună... a strigat d-l Popescu, din trăsură.

— Ca să fie bună, trebuie mai întâi să fie — a ripostat, pornit pe glumă, portarul.

D-l Popescu a aflat că nu's camere, nici bune, nici rele. Trăsura a pornit mai departe. La *Regina* nu mai e măcar o mansardă, la *Bulevard* s'a închiriat până și baia, singura baie a hotelului. La *Palace* — cu chiu cu vai — li s'a promis două camere pentru seară.

— Și până atunci, unde ne spălăm?

Portarul a dat din umeri, a răspuns, ca să zică și el ceva:

— În mare.

Admirabilă idee! — a găsit d-l Popescu. Dar d-na Popescu i-a tăiat entuziasmul:

— Ești nebun, am pijamaa tocmai pe fundul geaman-tanului. Și n'am nici plasa la îndemână. Doar n'oi fi vrând să-mi stric « permanenta » la apă.

Intru târziu s'a hotărît: d-l Popescu și copiii vor face bae, d-na Popescu va rămâne pe teresa Cazinoului.

— Aveți și muzică toată dimineața, i-a informat binevoitor portarul.

Familia Popescu a pornit-o din nou spre piața Ovidiu, de data aceasta pe jos. În piață așteptau autobuzele pentru Mamaia... Cu chiu, cu vai, familia Popescu și-a făcut loc.

Autobuzul a pornit găfăind spre bulevard.

— Oprește Carol?

— Bulevardul, oprește?

Strigătul stârnește veselie, în timp ce mâinile taxatoarei despică lumea înghesuită, lan de porumb, în autobuz. La răspunsurile afirmative ale clienților, glasul femeii cu o nuanță de dictatură de data aceasta, comandă spre șoferul pleostit între patru copii, două babe obeze și trei fecioare venite să facă plajă și « o partidă bună »:

— Oprește, Bulevardu!

Șoferul care pare să nu cunoască legile circulației, nici ale penetrației și se încăpățânează să oprească mașina din trei în trei metri și să vâre cinci oameni pe acelaș loc, oprește din nou.

— Dar, isprăvește cu opritul odată, urlă plictisit un fost căpitan de artilerie.

— Are să ne strivească, ne face sardele, susține tumultoasă o doamnă, în timp ce cărnurile unsuroase sub « Nivea » întinsă în ajun, se revarsă cuceritoare peste umerii unui biet vilegiaturist.

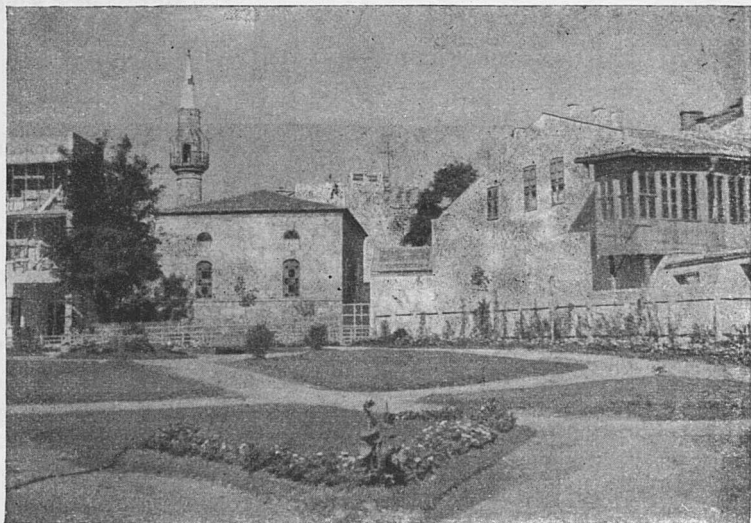
— Oprește, Decebal! strigă taxatoarea.

— Ce să mai oprească... și Decebal! intervine din nou căpitanul în rezervă...

— Foarte bine, să nu mai oprească! aprobă mulțimea.

— Sunteți niște bandiți! nu vă ajunge că ne speculați la preț. Vindeți câte șapte bilete pentru un loc, și ne opriți din minut în minut. Rușine! Huo!

Sub potopul injuriilor șoferul s'a emoționat, a frânat brusc. Autobuzul suferă o comoție violentă. Copiii s'au ciocnit ca ouăle de Paști, cele două babe s'au lipit, foi de plăcintă.

Coborând pe strada Traian...

O domnișoară a strigat ascuțit: ah! Iar fostul căpitan de artilerie a urlat: asasinilor!

— Vor să ne și omoare, soro! s'a lamentat, depe banca din fund o cetățeancă. În timp ce o jună de prin bălțile Brăilei, lunecase moale pe genunchii viguroși ai unui domn, și murmură, strângând nervos pleoapele: «ah! pardon». Dar a rămas cu scuza în gâtlee și n'a mai putut continua. O nouă

svâcnitură violentă și autobuzul și-a redresat silueta, a luat drumul. Iar acum alunecă cu furie, spre Mamaia.

Mulțumită că a scăpat eftin, lumea nu mai spune nimic; nimeni nu mai crâcnește. Doar taxatoarea, se aude, ca să spargă monotonia:

— Cine mai e fără bilet?

— Moldovei, rămâne cineva? Nimeni? Drumu...

— Ce drumu d-ră, ce drumu? ești chioară? nu vezi că vreau să mă dau eu jos? protestează cineva.

— Așa sunt astea — sare din față o cucoană — nu opresc nici cât să-și facă lumea drum spre ieșire.

— Oprește, d-ră, oprește! sbiară disperat căpitanul în rezervă. Nu ți-am spus să oprești la Moldovei?

— Și pentru mine la Decebal...

— Și pentru mine la Tataia...

— Hei, opriți odată, porcilor, asasinilor!

— Of, șoferii ăștia, taxatorii, ăștia, nu opresc nici măcar să te dai jos.

(În fiecare dimineață, prânz și seară scenele acestea sunt distracțiile «vilegiaturiștilor» la Constanța. Între piața Ovidiu și Mamaia, pe lungul Bulevard ce-și deșiră pietrele până la mare, vieța lor se desfășoară în ceartă, lamentație, plictiseală și proteste: «Dușurile sunt prea reci, piatra prea încinsă, nisipul împănăt cu gândaci, porțile la Cazinou prea piperate. Chelnerii prea murdari». La hoteluri aceeași mizerie: «apa nu curge, rufăria nu este de calitate, nici prea albă, iar la «Palace», o infecție, de să dai să scuipi. Scump și prost».

Toată această lamentație nu servește însă la nimic. Vilegiaturii continuă să sufere, să strige, să se porcăiască, numai de dragul mării. Pentru că marea, marea la Constanța, e dumnezeiască).

La Bulevard un nou val de lume se revarsă asupra autobuzului.

— Mai sunt locuri?

— Este...

— Cum? Unde? Nu vezi că autobuzul geme? — Strigă cineva înțepat.

În adevăr, sardele, sirenele și amatorii de plaje se turtesc cu plăcere sadică. Femeile sunt aproape goale. Câteva pretexte de pijamale. Bărbații au travestiuri de bal mascat; căști coloniale, berete de marinar american, pălării mexicane. Unii în pijamale, alții în halate.

— Pofțiți, mai este locuri, strigă taxatoarea la intrarea autobuzului.

Unde-i mai vâri și p'ăștia? Întrebă revoltat un pasager dinăuntru.

— Treaba mea, răspunde vexată taxatoarea. Iar conducătorul se amestecă și el în vorbă: « mai sunt locuri în picioare. Imi trebuiesc opt locuri în picioare ».

Un afiș agățat pe autobuz prevede « 20 locuri pe scaun, opt în picioare ». Un altul interzice formal: « fumatul, scuipatul și sgomotul ».

— Unde o să pui opt, mă banditul?, țipă o cucoană. Și începe să numere: nu vezi că sunt mai mult de opt?

Banditul nu se lasă. Arată cu mâna în spre afiș: « sgomotul e interzis ». Și... scuipă!

Mașina a pornit în sus pe șosea. D-na Popescu de abia se ține în picioare. I-a înțepenit mâna pe bara de fier.

Autobuzul, saltă ca o burtă de pește pe grătar.

— Iii... cum mă saltă! strigă o bucureșteancă din fundul mașinii... Parcă aș face călărie!

O cucoană pornită pe ceartă — e constănțeană — se adresează alteia:

— Ce spirit !

Și fulgeră disprețuitoare pe bucureșteancă.

— Ce-a zis? Ce-a spus? întreabă aceasta pe un domn.

Și domnul — fără mânuși — imprudent :

— Nimic. Nu-i place spiritul d-voastră.

Apoi cu solidaritate de concetățean :

— Așa 's provincialii... nu au ochi să ne vadă pe noi, bucureștenii.

Autobuzul are o opintire. Parcă și-ar da burta afară. Madam Popescu a simțit un fel de greață.

— Tataia, anunță taxatoarea.

Un nou val de cucoane se abate asupra autobuzului.

— Binișor... binișor... Unde vă mai băgați, Madame?

Dar cucoanele nu se lasă. Una, mai subțirică, s'a agățat pe scară. Impinsă din urmă de o matahală a făcut o mișcare greșită. Și și-a pierdut pantoful în poalele ei...

— Ești chioară? — a răcnit aceasta.

— Nu poți să-ți ții pantoful acasă?

Subțirica a avut o strâmbătură.

— Oh, constănțencele astea! Il n'y a pas de pire chose!

— Vraiment! — a strigat o altă bucureșteancă, din fund, ca și cum ar fi spus: Amin!

Din fuga automobilului se zăresc magazine de coloniale sau cu articole de botez pictate primitiv și hazos.

În sfârșit, Mamaia. Autobuzul a oprit în fața unui Cazinou cu linii simple, moderne.

— Asta când o mai fi răsărit? s'a minunat d-l Popescu.

— Ei, așa mai zic și eu. Ne civilizăm, în sfârșit », a constatat madam Popescu. Apoi cu alegreță: « Am avut o idee fericită să vă aduc la mare... nu e așa? » D-l Popescu — bucurous de spectacolul plăjei ce se va oferi gratuit ochiului — a murmurat printre dinți: « sigur... nici vorbă ».

Familia Popescu a plătit de patru ori câte opt lei și a trecut triumfătoare sub peristilul Cazinoului. La dreapta, d-l Popescu s'a oprit o clipă, și-a pus ochelarii.

— Haide omule, ce te-a găsit? — strigă d-na Popescu.

— Stai un moment soro, să citesc ce scrie aici.

(D-l Popescu are mania inscripțiilor. Le descifrează parcă ar fi făcut paleografia).

— Și ce spune Costică? a întrebat madam Popescu, subit interesată.

— Ce să scrie...

« Acest Cazinou a fost clădit în anul de grație 1934, Prefect al Județului Constanța fiind d-l Vasile Bellu, primar al orașului fiind H. Grigorescu, ministru al industriei d-l Vasile Sassu, membrii în comisia interimară fiind d-nii Vasile Bâză, Ghiță Ionescu, Mișu O. Popescu, Niță Pitpalacu... ».

— Pricepi dumneata?, a izbucnit d-l Popescu revoltat:

— « Toți Popeștii, toți Ioneștii. Numai Bănescu nu figurează ».

(D-l Popescu fusese funcționar la Poștă odinioară, chiar în Constanța. El știa că Mamaia nici nu ar fi existat dacă nu ar fi trăit Bănescu. Pe atunci băile se făceau la Vii, dincolo de bazinul de Petrol al portului. O linie ferată ducea acolo, printre vițe americane și vile grecești. Bănescu a fost singurul care și-a dat seama că Mamaia este nimerită pentru plaje. Și într-o bună zi, angajând câteva sute de lucrători, i-a pus să demonteze linia ferată din spre vii, ca să nu mai aibă grecii și protipendada cu ce să se ducă până acolo. În câteva luni Viile mureau, Mamaia se năștea. Dar la Cazinou, unde s'au săpat în piatră toți Ioneștii și Popeștii, numele marelui Bănescu nu există).

Intre timp, copiii au sbughit-o spre plajă. D-l Popescu îi urmează. D-na Popescu a rămas pe terasă.

— Până vă întoarceți voi, eu iau o cafea cu lapte.

D-l Popescu s'a dus spre cabine. Ingrijitorul l-a întâmpinat grabnic:

— N'am niciuna liberă.

— Cum, niciuna... Niciuna?

— E una cu un popă... Dacă vreți...

D-l Popescu și-a făcut cruce. «Ce-o fi, să fie!». Și a acceptat. După câteva clipe, cu burta spre soare, și chelia deschisă vânturilor, se amesteca prin mulțime. Cerceta cu ochi cunosători femeile, scruta academiile, judeca esteticile.

— Spanac!

Sub arșița de August cărnurile modernelor Sulamite se macerau în ulei de nucă, în undelemn grecesc și cremă Nivea.

Omoplații aveau cicatrice, nasurile erau toate o rană, brațele numai julituri. *

D-l Popescu simte că ceva se topește în el, și pricepe, violent, inutilitatea voiajului.

— Să nu ai nici ce privi!

Dar e scos din reverie de Niculiță. Copilul aleargă, tot numai apă:

— Tată... tată...

— Ce e, ce s'a întâmplat?

— Mimi...

— Ce-i cu Mimi? Spune odată...

— Mimi s'a înecat...

— Cum? Hă... se bălbăie d-l Popescu. Și o ia la goană.

În adevăr, într'un punct de pe plajă se strânsese o mulțime de curioși. Unii agitau brațele, alții își scuturau toropeala, strigând:

— Nu e niciun doctor pe aici? Niciun doctor? Ce rușine... Halal plajă...

— Cum s'a întâmplat? Ce s'a întâmplat? despică întrebător mulțimea, d-l Popescu.

— Se juca pe mal, spune unul. Și a luat-o valul.

— De unde, strigă altul. Am văzut-o cu ochii mei. S'a asvârlit în apă și s'a dus la larg... Bătea din palme și striga: « ah ce bine 'mi pare... ».

— Da, de unde, intervine autoritar o doamnă. Am văzut-o eu. Era cu burta deasupra, vroia să facă pluta. Și a venit valul...

D-l Popescu nu știa ce să creadă, ce să facă.

Mimi, copila de nouă ani, fusese întinsă acum pe un butoi, Zece mâini deodată îi masau pântecul, cât palma. Doi oameni îi prinseră mâinile și picioarele, și-i făceau euritmie. În câteva clipe Mimi începu să scuie toată marea.

— Salvată! e salvată!

Mulțimea chiue. D-l Popescu, nebun de fericire, dănțuește. Se sărută cu cei din jur. O femeie grasă s'a oferit și ea pomenii generale. D-l Popescu și-a pus buzele pe obraji ei. Dar și-a dat cu mâna pe gură, scârbit:

... ce-i afară pe zid, înăuntru ... natural!

— Vaselină!

După o jumătate de oră, Mimi și-a revenit complet. D-l Popescu și-a luat odrasla de mână și au pornit urmați de Niculiță spre Cazinou:

— Băgați de seamă, le-a recomandat d-l Popescu, să nu suflați o vorbă. Să nu afle mama, că-i prăpăd!

Pe terasa Cazinoului lumea forfotește. Nu mai este nicio masă. Toate sunt ocupate. Toate sunt reținute...

— E pentru d-l ministru...

— Și asta?

— Asta pentru artiste...

— Mă rog... mă rog... spune d-l Popescu. Dacă nu e... nu e... dar unde o fi mama?

Copiii caută, d-l Popescu cercetează. Zadarnic. D-na Popescu nicăeri. Parcă o luase valul. Val de mare, val de lume.

— Și totuși trebuie să fie pe undeva, conchide simplu d-l Costache.

Tăind acordurile languroase ale uni tangou, din spre cabinele rezervate femeilor se porni de-odată un sgomot de furtună muerească.

— Rușine... Mizerabilo... Să-ți fie rușine obrazului...

Un roi de femei, săltate ca niște iele, posedate de beția certei cu niște bacante — își făceau loc prin nisipul ars, și strângeau cerc — să nu le scape — o unguroaică.

— Să mergi cu noi la poliție. Să te înveți minte nerușinato.

— Ce e? Ce s'a întâmplat?

— Ne-a fotografiat, spioana...

— Cum? Unde?

— Unde? La solarii... Așa cum eram...

— Inchipuiți-vă, strigă o femeie, curiosilor. Eram vreo zece, toate femei bine. Făceam nudism. Când hop, unguroaica asta cu un aparat de fotografiat.

— Ce să vă spun — se jeluește o artistă — îmi venea să plesnesc și alta nu. Până să bag de seamă mă și luase în obiectiv. Nerușinata.

D-l Popescu, împins de val, de curiozitate, se apropiase și el. Să leșine. Nu-i venea să creadă. În grupul protestatoarelor, d-na Popescu, da, chiar d-na Popescu, era cea mai deslănțuită:

— Să vie comisarul. Nu e comisar aici? Să vedem noi cum îndrăznește unguroaica asta să ne fotografieze pe noi, femei cumsecade.

— Dar ce s'a întâmplat, mamă dragă? cercetează d-l Popescu.

— Ia, ceasul rău, urlă d-na Popescu. Nu puteam să stau liniștită la cafeaua cu lapte? Tocmai când ascultam și eu muzica, hop artistele astea blestemate.

— Care artiste?

— Lenuța, frate, Lenuța, care stătea lângă noi mai acum un an și ne dădea bilete la Alhambra...

— Ah, da... Ei?

— Ei, cum mă vede: « Beenjour... madame Popescu » — zice, « Bonjur, maică » — zic.

« Să-ți prezint pe Gica, prietena mea ».

« Mi-a părut bine ». Și le-am strâns mâna. Și ailaltă și ea ca Lenuța « Beenjour! ». Pe urmă, tot Lenuța:

— Dar ce faci aici singură Madame Popescu?

— « Nu-s singură — ... Sunt cu Costache și cu copiii ». Și ei unde sunt? Zic: « s'au dus în mare ». Și d-ta nu te duci? « Nu pot. N'am chiloții, nici pijamaua ». « Păi ce trebuie chiloți Madam Popescu. Acum se face fără chiloți. La solarii. Numai noi între noi ». « Ce spui? » « zău madame Popescu ». « Hai cu noi. E și Georgeasca, e și Icsuleasca lui Fane dela Casație — și madame Vipușcă, a Colonelului. Nu mai sta pe gânduri. Hai cu noi ». « De dacă ziceți voi! » Și am plecat, Costache, am plecat cu ele. Eram vreo zece, goale cum ne-a făcut mama și strâns ca în țarc. Și eram de, cum se întâmplă. Ca omul fără gânduri. Când hop, unguroaica. Până să băgăm de seamă, gata... ne fotografiase.

Roiul de femei înaintează spre terasă. Roiului s'au adăugat, trântorii, curioșii. Au tăcut valurile de spaimă, a încetat muzica și fluturii și-au oprit sborul.

— Să vie comisarul... Unde e comisarul? Să vie comisarul plăjii...

D-l Comisar e la paharul cu sprit. Băutura e rece și afară e cald. Ar vrea să se scoale de pe scaun, dar nu-i vine. Simte o moleșeală prin sânge, prin oase. Se ridică totuși...

— Ce e? Ce poftiți?

— Arestați-o imediat... Și să dea înapoi fotografiile...

— Mă rog... mă rog, se sbârlește comisarul. N'o să mă învățați pe mine ce am să fac. Poftiți la secție.

Ceata de femei, pornește. Comisarul în frunte. Curioșii, după el. D-l Popescu, cu Mimi și cu Niculiță, însoțesc convoiul. E cald, e zăpușeală. Și secția e tocmai pela dracu, prin piața Chiliei.

— Să distrugă imediat fotografiile! cer imperios cucoanele.

— Guraa!, se stropșește comisarul, prin care vorbește vinul cu autoritatea câtorva grade.

Au sosit — când? cum? — și primarul orașului, și prefectul. Au intrat toți, furtună, pe ușa comisariatului.

— Să-mi dea poza mea! cere madam Popescu.

— Și pe a mea... Și pe a mea! Se aud alte glasuri. Să aresteze unguroaica.

Comisarul nu cedează însă presiunilor. Unguroaica are ochi de foc și d-l comisar e sensibil grațiilor cu aromă de Tokay.

— Doamna e liberă să plece, decretează comisarul.

Familia Popescu a părăsit comisariatul. D-na Popescu geme:

— Asta mai lipsea să mă mai văd și pela jurnal.

— La jurnal, ca la jurnal, dar se putea să fie și mai rău spune d-l Popescu.

Și în acel moment prin ochii săi lacomi flutură o imagine scurtă a unor case dosnice dar plăcute, pela Brașov, Oradea

și Timișoara, în care asistenței selecte i se oferă anumite filme prinse «sur le vif».

În piața Chiliei — o țigănie toată — familia Popescu a așteptat autobuzul. Era aproape seara și copiii nu mâncaseră încă. Niculiță vrea o limonadă, are gura arsă, Mimi nici nu vrea să mai audă de apă.

A sosit autobuzul pentru centru. S'au urcat toți, unul peste altul, și peste bătăturile a vreo cinci pasageri.

— Pardon... Pardon...

D-na Popescu s'a lăsat moale pe canapeaua din fund între doi tineri. E cald rău. E zăpușeală. D-na Popescu se simte toropită. E ațipită, poate. Un vis, scurt și frumos. Parcă o mână de mătase sau de catifea îi mângâie tandru șoldul. D-na Popescu se lasă. E cald, e zăpușeală, dar e bine. Autobuzul a oprit la o stație. Omul cu mâinile de catifea, de mătase coboară. Doamna l'a urmărit cu privire recunoscătoare. Și a toropit din nou.

— Piața Ovidiu. Toată lumea coboară!

D-na Popescu s'a deșteptat. D-l Popescu elastic, coboară înainte cu copiii. Se dă jos și d-na Popescu. E acum pe trotoar.

A dat un țipăt prelung, sirenă de vapor gata să se scufunde.

— Costache... poșeta! Mi-a furat poșeta... cu toate părăluțele.

Și d-na Popescu vede ca prin vis mâinile de mătase, mâinile cu mângâieri de catifea, mâinile binecuvântate ale tipului.

S'a înserat de-a-binelea. Constanța e toată numai muzică: țigani au melodiile lor, mititeii ritmul lor personal de a se perpeli pe grătar. Adulmecând mirosul de carne friptă, copiii au un singur strigăt:

— Tată, ni-e foame.

Familia Popescu a nimerit flămândă în cea dintâi grădină la *Jubileu*. În trei clipe salata de pătlăgele vinete nu s'a mai văzut, iar peștii din saramură se băteau la gura copiilor.

— Vinul, să vie vinul...

— Dar să fie rece, cât mai rece.

O senzație plăcută a pus stăpânire pe comesele. « Oricum s'ar zice » — constată d-l Popescu — nu e urâtă Constanța ». D-na Popescu nu e dispusă la comentarii. Ascultă pleoștită și sentimentală o romanță.

— Să vie și o prăjitură. Aveți prăjituri?

— Este... este... Un crême caramel!...

— Bravo! Să vie patru!

Au sosit cremele. Deodată, Mimi a dat un țipăt:

— Au!

— Ce e maică? sare speriată madam Popescu.

— Gândacii, mamă.

Pe gâtul delicat al copilei, doi gândaci jucau un fel de menuet fantezist. D-na Popescu întinde mâna să-i alunge.

— Tăticule, urlă Niculiță, ia-i după mine.

O ceată de gândaci se târăște lacomă pe uniforma lui Niculiță. Cât ai clipi din ochi, o ploaie neagră dintr'un coș ceresc se cerne pe masă, pe farfurii, în paharele cu sprîț, în crema Caramel.

— Să plătim Costache dragă, că nu-i de trai aici.

Au pornit-o încet, obosiți, spre hotel. Copiii de abia se țineau pe picioare.

— Tăticule, mi-e somn, cască Mimi.

— Și mie mi se închid genele, confirmă Niculiță.

Drumul până la *Palace*, pare nesfârșit de lung. D-na Popescu gândește cu oarecare deliciu la patul cu rufele curate. Are să se întindă toată și are să doarmă buștean.

Au intrat pe ușa hotelului.

— Cheia? strigă autoritar d-l Popescu.

— Ce număr aveți d-voastră? — întrebă portarul.

— Ce număr?... Ce număr? — într'adevăr ce număr o fi având, d-l Popescu?

— Nu știu, se bâlbâie d-l Popescu. D-ta trebue să știi. Nu rămăsese să ne dai camera pe seară?...

— Ah... spune portarul. D-voastră sunteți... bucureștenii? Știu, mi-a spus colegul meu, portarul de zi. Vai ce nenorocire...

— Nenorocire? Ce nenorocire?

— N'am nicio cameră. Inchipuiți-vă, trebuia să se elibereze una... la șapte...

— Ba la șase — spune d-l Popescu.

— Nu, la 7, rectifică autoritar portarul. La șapte e trenul pentru București.

— Ei, și?

— Și nu s'a mai eliberat. Inchipuiți-vă domnul și doamna care o ocupă se simt atât de bine la Constanța, încât nu au mai vrut să plece.

— Și acum ne facem? Setângued-na Popescu. Unde dormim?

— Știu eu. Incercați în altă parte. Poate pe sus, în oraș.

D-l Popescu și-a ieșit din sărite.

— Ba să mă slăbiți. Nu mai alerg de fel. Când e primul tren spre București?

— Aveți unul acum la douăsprezece.

D-l Popescu a pus mâna pe valiză. Niculiță a luat bagajul «personal» al d-nei Popescu.

— Să vie o trăsură.

Sunt acum toți în trăsură.

— La gară, țigane! — poruncește d-l Popescu...

— Eu, țigan? La mine... turc... la mine est turc bré, protestează birjarul.

Niculiță în trăsură nu are astâmpăr, a împins cu cotul valiza d-nei Popescu.

— Stai ca lumea! se răstește madame Popescu. Nu vezi că e valiza cu pijamaua mea de plaje? Dacă se prăpădește, al tău e dracul!

— Ei, și dacă se strică! — a răspuns obraznic Niculiță. Parcă ai pus-o vreodată.

D-na Ortansa a ridicat mâna să-l bată pe Niculiță, dar n'a dat. În schimb a început să bocească din senin.

«Am fost proastă... așa îmi trebuie... m'am luat după tine să plecăm la Constanța, când puteam să mergem la munte, unde e bine, e răcoare, și unde sunt camere tot timpul... Dar așa am fost eu întotdeauna, m'am sacrificat pe mine... pentru voi... pentru plăcerea voastră».

X. NUNTĂ IN ANADALCHIOI

Ismail a venit într'un suflet:

— Măine, nuntă mare, brè, nuntă mare...

— Ce spui Ismail?

— Se mărită Halima...

Și Ismail completează:

« Fata lui Ali și a lui Fatima din Anadalchioi ».

Ali, Halima, Fatima. Halima cu nume lăptos ca al doicei profetului, Fatima, sfântă și virgină, nume proslăvit de fiică a lui Mahomed, mamă neprihănită a tuturor șerifilor. Fatima, Halima, iată-mă, la sursele adânci ale Islamului...

— Bine, Ismail, mergem la nuntă.

Am pornit-o a doua zi către prânz la Anadalchioi, cartierul oamenilor neîndestulați și muncitori. Ne-am oprit o clipă la Moscheea Giumà al cărei minaret își trage parcă toată seva din brazdele îmbelșugate cu pătlăgele roșii. Se ridică minaretul către cer, străpunge un piept invizibil de necredincios, ca să-și murmure gloria în înălțime. Aștepți din moment în moment să apară pe balconușul îngust ce îi strânge gâtul de spânzurat al tăriilor, un hatip, unul din acei vestitori monotoni și plângăreți ai Orientului. Cei ce vestesc că este ora lepădăturii papucilor și a păcatelor, recomandând salvarea sufletească prin băi de picioare și recitări de verset. Dar hatipul nu apare, nici muezzinul, deși orele s'au scurs egal

dela zenit. Nu vor apărea nici azi, nici mâine, nici când Ramazanul își înscrie victorioasa cursă asupra timpului, întrecându-l de fiecare an cu câte treisprezece zile. Hatipul, muezinul! I-a omorât civilizația la Anadalchioi. Un hogo hazliu și tânăr, descins direct din seminarul dela Medgidia i-a trimis la plimbare. Iar la capul minaretului a aprins lumini,

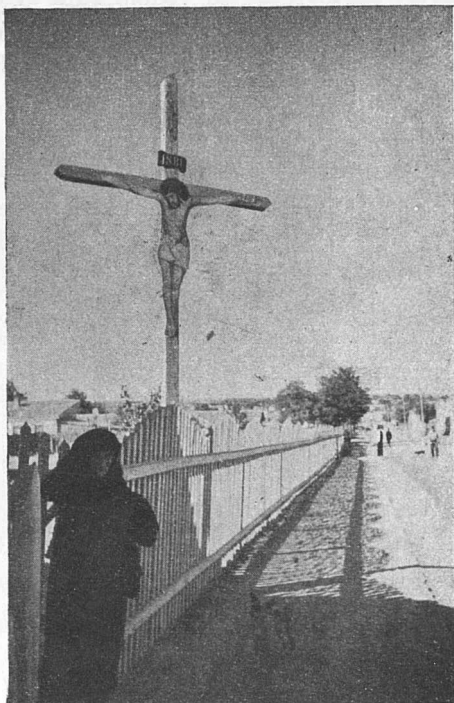

La moscheia Giurgiu s'au aprins lumini diavolești...

ca de bal. Da, lumini electrice, becuri diavolești, desmățate, ce scânteiază în orele de rugăciune; stele pâlâitoare ale unei credințe șovăielnice. Le văd lucrătorii ce adastă peste brazdă și femeile trudite de facere; le descifrează dela depărtare călătorul încremenit sub colviturul unei căruțe ce-și plânge melopeia prin gâtul arcurilor, pe șoseaua infinită; le așteaptă muncitorul printre straturile groase de marule și dovleci, ca să-și facă rugăciunea.

De aici din înălțime poți vedea Anadalchioiul în toată splendoarea lui umilită. Case pipernicite și simple ca oamenii, ca dorințele lor, ce-și ascund nostalgiile sub culori însoarate, luminoase; pasăre ce aspiră să mai placă, floare ce ar vrea să se mai simtă agreiată și aleasă doar odată. Galbene, roz și albastre au luat casele culoarea margaretelor, rozelor și viorelelor. Flori de câmp, de răzoare și de glastră pe care le a-doarme înserarea din spre inare, le veghiază somnul, gardian, un greier, iar peste zi le șterge de sudori, salcâmul sau le oferă lacul, mai departe, o oglindă să se vadă. Casele, ca florile, ca femeile, se resfață.

Marea, în timpul verii, le trimite sărutarea ei de sare, iar iarna, dezolarea plânge peste garduri. Se frământă atunci porțile și pământul. Vântul rage ca o haită fometată la răspântii; peste brazdă, pe sub brazde, trece numai plânset. Jeluește par'că o surată din Coran. Și o îngână vântul, morții, credincioșii adormiți pe partea dreapta sub pământ. Cine

Hristos, într'o ogradă plânge...

plânge oare la răspântii, pe sub stele, Fatiha-ua? « Oh Alah, tu cel bun, tu cel drept... Doar pe tine te rugăm și te adorăm... Dela tine implorăm cu toții scăparea. Dă-ne tu calea cea dreaptă să vedem cum ai umplut-o, cu grația ta. Numai tu, Alah. Numai tu Alah, Alah »... Da, iarna, pe aici, plânge vântul, marea, morții. Plânge un Hristos într'o ogradă, fiindcă e bătut la sânge. L-au adus aci, în Anadachioi, credincioșii. Au pornit cu el tocmai dela Cluj în procesiune. L-au crucificat lângă un gard pe strada Farului: să le fie lumină la casa de rugăciuni. Și Hristos s'a orânduit blând și catolic printre stelele funerare, printre hatipii, imanii și hogii islamului, adormiți pe o rână în adăstarea hourielor cu buric de mătase, dintr'un paradis câștigat prin renunțare.

— Și ce renunțare! Până într'atât s'au despuiat de cele omenești imanii și hogii noștri încât nici nu și-au mai dat osteneala să învețe să iscălească.

— Nu se poate...

— Dacă vă spun eu — și hoguea Hussein Hablaich despică fulgere. Da, da. Totul la noi la turci a fost prefăcătorie și prostie. Cei de sus s'au prefăcut, cei de jos s'au lăsat din prostie, din lașitate. O să râdeți, dar așa e; cum găsea un tânăr că milităria este grea, că anii la oștire sunt vreme pierdută, dădea fuga la Moschee și se făcea hatip. Pe urmă devenea hoge. Adio, militărie, adio carte. Și au îmbătrânit cu toții așa, în neștiință și trândăvie. Muncă? Ce să muncească? O tablă la cafenea; sau să facă pe alegătorii. Clientelă electorală. Hogii noștri fac politică, dar sunt mai șmecheri ca ai voștri. Ai noștri sunt totdeauna cu « ai noștri », adică cu guvernul.

— Și sunt mulți?

— Ba bine că nu. Sunt peste șazeci de hogi. Unde mai ai loc de ei? Din optzeci și trei de locuri, șazeci le țin ei cu

dinții. Nu știu să iscălcască, să dea un sfat, să lămurească o credință? Asta n'are aface... Au ajuns simpli spălători de morți. Așteaptă cobe, corb. Cum a murit unul, l-au și luat. L-au întins pe podea, l-au frecat după ritual. Și au umflat doi poli. Iată, ăștia, sunt hogii noștri — și Hussein scuipe din înaltul minaretului, cu dispreț.

În piața Chiliei așteaptă turcoaicele...

« În timpul acesta cei tineri stau cu brațele încrucișate. Au studiat sânguritor la seminar, la Medgidia. Au învățat cu osteneli și dragoste, dar ce folos. Unde să slujească? Pe cine să lumineze:

— Cum pe cine? Pe turci...

— Bieții turci — și de milă, hoguea Hussein scuipă încă odată din înaltul minaretului — bieții turci! Cum o să-i lumineze? I-au îmbrobodit hogii, bătrânii. Turcii noștri nu știu unde-i Primăria, nici Prefectura. Pune-i să facă o petiție, nu știu să ție condeiul, nici hârtia. Pune-i să lipească un timbru și-o să vczi că îl lipește de-a'ndoselea. I-au ținut în prostie și tembelism hogii, profitorii. În schimbul unei taxe, ei făceau toate afacerile. Ei se duceau la Prefectură, la Primărie, în port sau la Poliție. Avea omul de amănat o plată la Percepție? Hoguea era gata. Chema pe om la cafenea. Medita grav, cu plaivazul între buze, o oră, un text. Impătura hârtia și pornea. Se întorcea după amiază: « Gata ». « S'a făcut? » « Sigur... Și încă cum ». « M'a amănat? ». « Mai mult: te-a scutit ». Omul credea, plătea hogii osteneala, se pierdea în temenele. Și pleca mulțumit, fără griji. Peste un an... venea fiscul și-i vindea boarfele. « Ptiu... ce rușine! ».

Și Hussein, desgustat, scuipă, pentru a treia oară, peste stratul cu pătlăgele.

— Vezi să nu le uzi prea mult!

Hussein se strâmbă, de râs sau de prostie:

— Nu-i nimic. Tot eu le-am semănat...

Și acum, la nuntă...

Au ieșit tătarii, tătăroaicele la poartă să ne vadă. Trecem pe lângă ei cu hoguea în frunte, ca cu steaua, cu vasilca.

Din spre casa lui Ali se preling în adierile de August cântecele monotone ale daulului, ale zurnalei.

— Nuntă mare — spune vesel Ismail.

— Da, nuntă mare — aprobă cunoscător hoguea Hussein.

A început nunta de Joi și azi e Duminică. De trei zile Anadalchioiu o ține în cântec și ospăț. La Ali, Fatima a gătit nouă feluri de bucate, ca la nuntă de oameni cu stare.

— Nouă feluri? Cine le mănâncă?...

— Nuntașii. Așa se cade, când ai cu ce...

— Dar când n'ai?

— Ei, atunci faci trei feluri de bucate și gata.

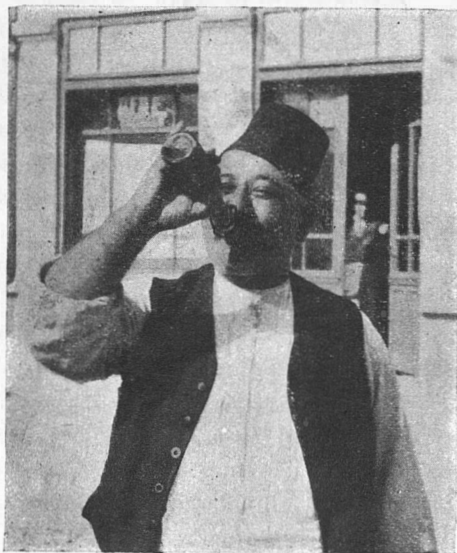
Deci, Halima, cu nume dulce ca mierea, ca laptele pe care Profetul l-a supt dela doică, tu poți fi fericită! La nunta ta au fost nouă feluri de mâncare. Și carne de berbec și carne de vacă și de curcă!

am fost martor: nu a lipsit nimic, nimic. Ai avut și muzică mare.

L-a costat pe Ali două mii de lei. A adus-o tocmai dela Bazargic.

Ți-a fost sortit, frumoasă între frumoase, hurie între hurii, să-ți cânte lăutari aleși, nu daulul și zurnaua ți-gănită din Chile, pentru două sute de lei, ca la calici. Halima, Halima, fii mulțumită.

Pentru tine, ca să te aibă sultană la casa lui, în patul lui, te-a cum-

Și turcii, ca românii, « clientelă electorală »...

părat Assan cu douăzeci de mii de lei. Știu, ai plâns, ai plâns de ciudă că te-a luat așa de ieftin, că nu te-a prețuit mai mult. Ai fi dorit să te plătească cu o sută de mii ca pe Fatima când a luat-o Ali, sau măcar cu cincizeci de mii ca pe Fehime? Dar atunci, Halima, erau timpuri bune. Erau bani berechet. Azi nu mai sunt bani și Assan nu este rentier, este un biet birjar. Și-a vândut o trăsură și patru cai ca să te aibă

pe tine, Halima. Pe tine înțeleaptă ca un verset, înaripată ca o surată din Coran.

Fii fericită însă Halima. La nunta ta au petrecut bine toți nuntașii. S'au bătut nebunii și înțelepții, oaspeții și hogii pe Docuz ¹⁾, ca pe o pradă. Pe docuzul cumpărat de Fatima cu bănișorii lui Assan, prețul rușinos al vânzării tale.

Se întindeau invitații ca mojiicii, ca golanii, după baste, după ciorapi, după cămăși și izmene. Nu au lipsit nici jaretierile din docuz. Au fost de toate așa cum scrie la carte: nouă bucăți. Au fost de toate și pentru toate și pentru toți.

Am văzut turcii cum se frecau pe mâini de bucurie. Turcii care nu știu să țină brațele decât în jos, a resemnare. La nunta ta, Halima, au dansat birjarii ca dervișii; se învârteau într'un picior ca într'un cerc. Rotunjeau în preajma lor aerul ca pe o fustă, ca pe o haină; suna daulul, bătea zurnaua, se frământa aerul ca buricele, săltau patimile pe grătare invizibile, pești vii, demoni mici. Scăpărau în ochii bătrânilor amintiri. Se scurgeau pe lângă gene, murdărie. Și se prelingea în jos până la buzele năclăite în seu de oaie. Imbucau bătrânii amintirea, ca pe o carne, ca pe un os. Și-ți venea să plângi văzându-i cum o mestecă de greu. Halca, amintirea.

Halima, Halima, de ce plângi? Nu-i frumos să plângi la o nuntă. Tu ești floare, tu ești vers, iasomie și surată. O surată de Coran.

Mai bine ascultă daulul cum cântă sub fereastră! Cântă de trei zile. Peste două ceasuri vor veni bătrânii și nuntașii să te ridice, să te ducă la Assan. Pe ferestre au început să se rumenească merele parfumate, aduse de Assan când te-a pețit. Ascultă cum plânge daulul, zurnaua! Tu nu plânge... Pentrucă la nunta ta a fost o halima, Halima, dar a fost frumos!

¹⁾ Docuz = Dar, ce se împarte de către familia miresei nuntașilor. Se compune din nouă bucăți vestimentare.

XI. PAȘI DE FEMEIE: CIFRU DE DRAGOSTE

Ziua s'a scuturat din salcâm și a căzut în mare. Unde au prins-o pescarii în năvoade și-au vrăjit-o. Măine o vor aduce înapoi, cu guvizii, lufarii și zorile. Acum i-au aprins la cap lumânări, farurile. Iar un vânt subțire dela mare i-a rostit discursul funebru.

Și-a întors ochii roșii de plâns, soarele. Au roșit decent coperișurile, ca fecioarele. S'au aprins învelișurile ca dorurile. Ca dorurile oamenilor care urmează calea — ca într'un vechiu cântec de dragoste — « să dea de urma pașilor ei ». Ai femeii!

În asfaltul moale ca smochina, pașii femeilor au lăsat semne, cifruri. Le-ai putea ceti destinele și viața, clocotul cărnii, după felul cum s'au imprimat tocurile mai adânc, cum s'au subțiat vârfurile pe trotuar. Pașii femeii, ca mărcile, ca florile și culorile, au langajul lor. Îl știu inițiații și domnul Aristid, fructarul.

— « Am cunoscut femeia bine după felul cum calcă. E sprintenă, ușoară? Lasă doar o înțepătură de toc în carnea străzii. E gazelă voluptoasă dintr'un cântec semit, din marea Cântare a Cântărilor.

E apăsată și greoaie? Urma ei se despică, se înrudește cu pasul bovinelor flasce. O mizerie! ».

D-l Aristide e fructar și de prin Brăila. Azi vinde pere și prune, ciocolată și locum. Fructăria sa de pe Carol, lângă

moscheia Azizia, «Egipteana» — e un popas de delicii în vară. Cu un pahar de apă rece și un rahat de trandafiri d-l Aristide clădește pentru sezoniști un verset de Hafiz, un carten de Omar Khayam, parfumat ca o creangă de santal.

Sezoniștii sunt bufonii nostalgiei. Mănâncă locum de trandafir și cred că au urcat până la sursele molatece ale unui Orient de basm. Iși pun pe cap un fes cu ciucur mare la spate și o semilună în față. L-au cumpărat alături, la Bazarul Persan, unde chihlimbarele se usucă pe sfoară, ca mânătărcile la soare. Se privesc în oglindă, se minunează. Se cred la Haydarpaşa în Skutari. Parcă au și început să prindă ceva turcește:

— Cât costă, *efendi*?

Efendi este indulgent:

— Doar un sutar.

Ce ieftină e ficțiunea...

Omul a scos și a plătit. Ca un vizir, ca un sultan. A salutat, o temenea, și la plecare:

— Salabairusum.

— Sabalairusum... — l-a corectat numai surîs, patronul. Din ușa fructăriei d-l Aristide a urmărit scena.

D-l Aristide e un filosof, a ridicat din umeri cu indulgență:

— Copilării!

Și la rândul lui a poftit pe... copiii mari — la un rahat de trandafir...

Cu d-l Aristide pornesc în înserare descifrând pași de femeie pe asfalt. Sunt simple tăieturi piezișe. Ochii lui lacomi le-a pătruns misterul:

— Sunt urme de gazelă sau de capră!...

Și ca un Solomon, d-l Aristide a văzut o Sulamită frumoasă ca un cort din Kedar, iar pe dumnealui, săculeț de smirnă între sâni ei.

Sultan Aziz, unde ești să-ți vezi moscheia?

Am priceput mai târziu secretul. D-l Aristide nu e poet, nu a iubit sub cedrii «coloane de palat» nu a cântat doi ochi profunzi ca lacurile din Hesbon și o limbă, toată hidromel și lapte.

D-l Aristide suferă de deformare profesională. A avut mai înainte o menajerie. Umbla de-a-lungul țării cu o comică și impunătoare escortă de girafe, crocodili și elefanți. Se țineau copiii după el, ca după muzici militare, ca după morți. Il petreceau dela barieră cu strigăte și alaiu împăresc. Infloreau pentru copii, grație d-lui Aristide, povești de necrezut, țări de basm. Pentru că i-a fost sortit să vândă fericirea pe pământ. Ieri copiilor, azi oamenilor mari. «Din ce se compune fericirea? Parcă îți vine să râzi: dintr'o girafă, sau o bucată de locum», filosofează d-l Aristide.

Am ajuns în piața Grand. În jurul muzicii militare s'a strâns lumea. De jur împrejurul pieții — la mesele de restaurant — melomanii: pescarii și vânzătorii de găini, măcelarii și băcanii, agenții de vapoare, angrosiști. D. Tache zarzavagiul dela «*Ai noștrii*» și-a adus familia; iar d. Păsculescu, fotograful, a venit cu prietenii. Muzica marinarilor a atacat biruitor. «*Aida*». În plânset de piculină, Amneris strecoară un filtru de dragoste, sub lanțuri Aida visează un Radames bronzat.

Lângă mine, d-l Aristide perorează.

— Intre piersică și elefant, aleg elefantul. Piersica se strică, se bate în două zile. Păcat de parale. Pe când elefantul trăiește o viață.

Aveam și un crocoditl, o frumusețe! Era de cinci metri și deștept nevoie mare. Deschidea gura și-i asvârleam pește. Dar din păcate îl vroia mereu proaspăt. Am avut și un leopard, o minune. Mă costase patruzeci de mii de lei. L-am făcut cadou primăriei din Roman.

— Dar negoțul cu fructe nu merge?

— Cum să meagă? Toată lumea vrea fructe de Orient. Piersici cât pumnul și cu carnea de ceară galbenă. Dar cum să le aduci, când plătești patruzeci și cinci de lei vamă la kilogram?

Au izbucnit tromboanele într'un strigăt de victorie. Radames defilează în plescăit de talgere și urale de oboiuri. Clarinetele îi împletesc ghirlande melodioase de lotuși. O ale-grețe generală a pus stăpânire pe coarde, pe metale, pe oameni.

Am întors capul, vroiam să spun ceva, dar domnul Aristide era la zece metrii. L-am văzut îndreptându-se spre Bulevardul Ferdinand. Iar după el, umbră, o femeie.

Acum o văd mai bine. E fără pălărie, și-i rotundă. A făcut câțiva pași pripiți ca să-i iasă înainte. A lăsat să-i cadă batista imaginară și s'a curbat s'o ridice. D-l Aristide s'a plecat și el de formă. Mâinile lor s'au găsit pe trotuar și s'au recunoscut.

— Ia-o înainte — a șoptit el, dulceag.

Pe lângă ei, pe drum, trec oameni cunoscuți.

— Bună seara, domnul Aristide, ce face doamna?

— Mersi. Mătăluță... bine, țe să facă.

— Și copiii?

— Cu zoaca...

Femeia o pornise înainte. Se simțea deodată asmatică, fără respirație. I-a scăpat un client. Dar d-l Aristide se desparte:

« Mă duc să cumpăr niște salam pentru copii »...

Femeia a suspinat prelung. A urcat încet strada Doroban-țului. Aici sunt hotelurile: *La Aurel*, la *București*, sau *Italia*. Femeia a ezitat o clipă. Apoi, a urcat scara la *Aurel*. D-l Aristide de peste drum, a scrutat strada, a interogată umbrele.

Melodia vine acum dinspre piață ca un plânset. Jelește Amneris o dragoste nechibzuită, mocnește în suflet o ură; apoi pe flaute aeriene vin tânguiri de moarte și dragoste: Aida și Radames au fost zidiți de vii între patru ziduri.

Jos pe asfaltul moale de smochină, văd semne, cifruri.
Și mi-am adus aminte de lecția d-lui Aristide.

— E ușoară? O tăietură piezișă? E gazelă, e capră...

Am interogât trotuarul, am silabisit semnele lăsate adineauri de femeie. Se despică, vai, ca o copită.

Nu-i gazelă, nici căprioară. Se înrudește cu bovina.

Bietul domn Aristide!

Și iar mi-am adus aminte de un verset din marea cântare:

« Biet Solomon al nopții,
Veniți fiice ale Sionului
Și contemplați pe Solomon
În toată gloria lui! »

XII. IN PIAȚA GRIVIȚA

S'au aprins felinarele în piață și s'au stins luminile în suflet. Orbăcăesc în el, vapoare în noaptea mării, toate patimile și toți dracii. Flagelați pe carne și pe oase, peștii dela Cociu și borfașii au ieșit în stradă. Noapte e ispită și adăpost.

Peste zi, piața Griviței e calmă. Infloresc pe ea tomatele și conopida în surâsuri. Castraveții ofilesc în borcane, murătură. Pe cârlige groase spânzură berbecii de Dobrogea: numai carne parfumată în iarbă de mare. Peste ei — peste burta lor fierbinte — și-au trecut mâna toți clienții.

Am văzut-o pe Zulnia dimineța, înfoiată ca o varză, ca o geamandură, dură. Intre spete îi atârnă două coade inelate, șurubițe, negre ca păcatul.

Coaforul ca de obicei, o pândeste, o invită:

— Hai Zulnii... haida brè... facem tunsuri...

La Murat, salonul este « pentru domni și doamne », — dar specialitatea e... tunsura.

Zulnia însă nu-și dă părul.

Și de ce l-ar da? E atât de dulce în singurătatea cărnii să simți fișchiurile pe grumaz, brațe ce te 'ncolăcesc șarpe, ca oamenii portului, ca oamenii pieții. Și Zulnia trece mai departe.

A luat o varză pe gratis și două cotlete; d-l Macridis, brânzarul, i-a oferit un sfert de « Brăila » numai unt și chimen,

iar la Seladim Ahmet Aliș, a sorbit o cafeluță gingirlic. A plătit cu un surâs, și a plecat, ca să se întoarcă noaptea adăstată și dorită, bună platnică.

Piața Griviței e sus, pe alt meridian decât Constanța. Nu mai e marea, nu mai sunt vapoare: nici adierile de vânt nu sunt saline. Dacă nu ar fi câte un turc — cu fața strugure presat, sau marinarii ce trec în patrulare — nici n'ai crede că te afli la Constanța. Grivița e pământul, e solidul, este scoarța. Poți să spui că e Piteștiul, Câmpulungul sau Bacăul. Când se lasă înserarea caldă, fără vânturi, negustorii au pornit să se distreze. Printre sacii cu cartofi și cu fasole, inten-dentul, coaforul și zarzavagiul încep o partidă de barbut. Ca în ori ce alt oraș de deal sau munte.

A picat însă o stea din cer și cu ea noaptea. Și s'a abătut atunci peste Grivița vânt de nebunie. La Hotel Minerva, Zulnia deschide fereastra și s'a încadrat în gergelele, așteptare. În cârciuma lui Polimen au poposit țărani, dobrogenii și oltenii de prin piață. «Zic» țărani cu cobzele ca pe valea Izvoarelor, ca în Stâlpenii lui Cantică. Se jelesc de inimă albastră dobrogenii și își varsă focul prin chimir. La *Baboi* nu mai e o masă goală. Sfârâie mititeii pe grătar, se schimonoșește de durere fleica. Și ȣiganiî desfac guri până la cer, tot un cântec:

*Spune Leană vorbă clară
Unde ne iubim diseară?*

Ici sporovăesc doi oameni din port.

— I-am ars două palme să mă ȣie minte. O fi el baș vâtaf dar să mă slăbească. Politica mă, politica asta ne omoară... Dar cu mine li se înfundă. Eu nu-s cârpă, nici sdreanȣă. Eu nu-s Barba Simon.

— Dar ce-i cu Barba Simon?

Omul a fost prin Galați, prin Sulina. Nu e în curent, vrea să știe.

— Barba Simon? L-au dat afară dela lucru. După cinci-zeci de ani de muncă! A încrucișat brațele, moare de foame, pe stradă. Au venit bandiții lui Negulescu și l-au svârilit din port pe drumuri. Pas de te 'mpotrivește. El unu, ei o sută. Cu topoare, cu cuțite, gata pe sânge.

La teiul cu frunza rară

Unde ne-am văzut și-aseară...

răspunde Ileana «discretă» prin șase guri țigănești deodată.

— De abia aștept iarna. Poate să mai fie ceva de făcut. Acum e mizerie. Lucru puțin și dat pe sprânceană, după politică.

S'a cuibărit acuma și în port. Vara, ca vara mai merge. Doarme omul pe o bancă și apoi nici de lucru nu e cine știe ce. Dar iarna, suflă vântul, geme portul de treabă. Ingheață Dunărea, se închid Galații și Brăila. Toate vapoarele vin la Constanța să încarce. Atunci să fii muncitor în port. Dar cum să fii dacă nu te lasă? L-au bătut și pe Dobrică, l-au gonit dela conducere... Nu au mai rămas decât oamenii stăpânirii și gata...

Mai departe — la mese — stau peștii, dincolo borfașii. Lângă ei au picat țăranii, victimele de mai târziu. La un pahar cu vin se face cunoștință, la un chil de braghină se încep confidențele. Spre ziuă vor adormi toți, grămadă, într'o odaie cu pământ lipit drept pat. Iar când soarele amiezii va pune pământul în proțap, nu vor mai fi borfașii, nici banii în chimirul țăranesc.

Până una alta, armonia e completă. Trică se laudă, țăranul se minunează.

— Da, da — spune Trică. Noi marinarii (a apăsas mult pe «noi marinarii», ca să-și facă o stare civilă) suntem băieți de viață. Ce contează banul? Am văzut la viața mea, cu găleata. Eram fochist pe «România». O duceam numai în beție. Mă acostau tipii pe cheiu, la plecare.

— Camarade... vrei să câștigi ceva?

Să câștig ceva! și de ce nu?

Parcă paralele s'ar găsi pe drum. Sigur că vroiam. Ne dădeam în umbră — câteva vorbe și afacerea era gata. O scrisoare în mână, o carte postală, atâta tot. Și nici aia întreagă, o jumătate...

— Cum?

Țăranu se scarpină în ceafă, nu înțelege.

— Da, da, o jumătate de carte poștală. O țineam printre rufe, la cabină. Când ajungeam la Alexandria, în port, coboram cu ea în mână. O fluturam așa, ca pe o batistă, într'o glumă. Și mă trezeam cu un negru, buzat ca dracul: îmi făcea un semn discret să-l urmez, dădeam colțul străzii și acolo, un domn bine: — «D-ta ești Trică? Eu, Dar matale?». Cu o mână îmi strângea oasele — cu alta lipea peste jumătatea de carte poștală, jumătatea lui. Ai priceput? Era omul meu. Când pleca vaporul la Constantinopol, duceam și eu un chimir cu monezi străine pentru turci. Și așa de fiecare cursă. Ei, ce viață!

Alături, peste grumazul domnului Ilie pescaru, domnișoara Zulnia și-a încolăcit mâinile. E ora confidențelor.

— Vrei să mă crezi, bibicule, nu vrei, mi-e tot una. Dar e așa cum spun eu. M'au furat mizerabilii de greci pe un șlep și m'au vândut la Skutari. Am fost cadână...

Domnul Ilie pescaru, scuipă:

— Aveau orbul găinilor, grecii?

Domnișoara Zulnia sare arsă:

— Porcule. Am spus eu totdeauna: porcii de greci n'au maniere, turcii, da...

Și domnișoara Zulnia desprinde un trecut de fantezie, cu spahii, ieniceri și cadâne, cu caicuri roze sub un turn de moschee.

În fundul grădinii suflă răzmeriță. S'au ciupit «șefii».

— S.M.R.-ul dom'le? S.M.R.-ul? Faliment și mormânt, dom'le, ascultă-mă pe mine.

— Să nu exagerăm, dom'le Nae... nu se cade.

— Ba se cade, puiule, ba se cade. Că așa e.

Spune-mi mie, ce-a făcut S.M.R.-ul? A adus numai rable. Zice că sunt mixte, că-s moderne. Ai văzut «Ardealul» și «Suceava»? Le-au oferit nemții la Atena pe cinci milioane de drahme unul. Și le-au refuzat. Da, puiule, le-au refuzat, până și grecii... Și le-am luat noi de le-am plătit cât ochii din cap... Hei, odorule, zi-i țară românească și gata... Nici tu lux, nici tu viteză. Să știi, mata, grozavule.

— Dom'le Naie, — protestează «grozavul».

— Da, da... mata care faci pe grozavu. Știi mata, puiule, câtă viteză au astea? Nouă mile pe oră... și d-l Nae despică cu încetineala unui șlep: «nouă mile». Ascultă-mă pe mine că Nae nu minte: Nouă mile. Acum treizeci de ani aveam un comandor — lumea îl credea zăltat — care striga: Ne trebuie vapoare cu confort și viteză. Să facă măcar douăzeci de mile pe oră. Altfel ne ducem dracului. Ne mănâncă Grecii, Turcii și Italianii. Auzi tu? Douăzeci de mile. Și acum după treizeci de ani, avem rable cu nouă mile. Chelner... Unde e chelnerul?

— Vinee...

— Vin'o, veniți-ar numele...

— Am sosit coane Nae...

— Unde e Dincă? Să vie Dincă să-mi cânte o leacă... Dincă, puiule, zii ceva că mi-e sufletul albastru.

Lângă urechea domnului Nae, Dincă a început să-i zică:

*Of... Să mă ducă să mă 'ntoarcă
Până la mândruța 'n poartă...*

— Așa, Dincule, așa, ușurel.

Of... oof...

— Ușurel Dincule... ușurel... că mă omori...

Dincă îi dă zor cu Of-ul, grădina este toată un freamăt, o nebunie. La mese, se întretaie suspinele ca vânturile la răspântii.

A coborît beția în vine, în picioare. Zulnia este toată carne, flească. Peștii, parlagiții și brânzarii, sunt un clocot de isterie. Stă furtuna în aer, gata să plesnească. Și plesnește — colo 'n fund la masă unde domnul Nae țipă către « puiu ».

— Domnule, eu nu urmăresc niciun scop material nici moral în vieță... eu urmăresc ceva mai mult... ceva care nu e de fel pământesc.

— Știu.

— Nu știi nimic.

— Ba știu, dom'le Nae.

— Ba nu știi nimic. Atâta îți spun... nici mama care m'a făcut nu știe...

— Dacă nu te-oiu cunoaște eu, domnule Nae, să-mi zici cuțu...

— Ei bine, îți zic cuțu...

— Mie?

— Ție.

— Mie, dom'le Nae?

— Ție, puiule... ție!

« Puiu » s'a ridicat în picioare. A spintecat aerul cu mâinile. A vrut să-și ia vânt peste domnul Nae... Dar masa a căzut

greoaie în lacrimi de pahare... S'a auzit un geamăt... Unul scurt, o nimica toată. L-a acoperit Dincă:

*Să mă ducă să mă 'ntoarcă
Până la mândruța 'n poartă...*

Și pe « Puiu » o să-l ducă și-o să-l întoarcă ; la ce poartă ?
Bietul « Puiu » !

XIII. GHINIONIȘTII...

Au venit și au plecat sezoniștii. Pentru ei o d-șoară a deschis fereastra dela « Metropol » să-i petreacă visătoare cu privirea. Poate din aceeași cameră în care poposise Alexandru Ion Cuza, în drum spre Constantinopol. Pe atunci destinul nu-i mai lăsase decât un simplu nume pe registrul de hotel.

Au venit și au plecat sezoniștii. Zorile și birjarii au grăbit să-i ia și să-i ducă la gară.

D-na Sîtescu a plecat amărită. Nu și-a măritat, nici în vara asta, fetele; la Cazinou d-l Sîtescu a jucat pe șapte, pe cinci și pe nouă zadarnic: nu au curs milioanele, nici peșitorii.

A plecat întristat și d-l Ionescu. Fără regret, fără speranță de întoarcere; în urma lui n'a fluturat nicio batistă despărțirea, nici picioare de femeie nu s'au înălțat pe vârfuri, la fereastra vagonului, să-l privească.

D-l Ionescu năvălise în fapt de seară, în Constanța. Iși luase o odaie, tocmai sus pe deal, unde se deschide bulevardul și începe plaja populară. Era o odaie mediocră, suspendată pe o râpă gata să se avânte cu un « plongeon » în valuri. Dar dela fereastra ei, ca de pe un mirador, se zăreau, într-o priveliște unică, bărci cu pânze, pescărușii, valul, marea cu îngândurarea ei de apă.

— Așa mai zic și eu! — exclamase vesel d-l Ionescu. Să simți că ești la Constanța! Și s'a culcat în noaptea aceia bun prieten cu orașul, cu destinul.

S'a trezit cu zorile odată. Și-a luat o traistă în care și-a pus pijama și papucii, untdelemnul și halatul. A coborât din casă și s'a dus la cafenea, în adăstarea autobuzului ce face cursa între Constanța și Mamaia. În timp ce soarbe «gingirlia», d-l Ionescu cere ziarele. Nici n'a apucat să guste bine prima înghițitură de cafea, că a și simțit o amețeală. În ziar cu litere cât pumnul descoperise, amenințătoare, o informație în care era vorba de un «Penibil incident la Constanța, de niște călători bruscați de către taxatorii de autobuze».

D-l Ionescu este un om liniștit. Nu-i plac scandalurile. La beție nu sparge farfuriile, nici paharele. În tramvaie nu calcă oamenii pe picioare. Dar nici nu se lasă călcat, bruscat și insultat.

— Asta nu! — a strigat d-l Ionescu. N'am venit la Constanța să fiu terorizat în autobuze. Asta nu!

— Zi-i Doamne ferește, s'ar putea să ți se întâmple și mai rău — i-a strigat un vecin de masă.

— Mai rău? Unde, nenișorule? — a cercetat d-l Ionescu.

— Unde, dacă nu... în autobuze — răspunse vecinul.

Și îi puse sub nas alt ziar. În care d-l Ionescu putu ceti cu explicabilă groază:

«*O lovitură a hoților de buzunare.* În timp ce stau de vorbă în autobuz, între Constanța și Mamaia, hoții jefuesc pe călători».

Fără să vrea d-l Ionescu și-a pipăit buzunarele. Sunt doldora de bani. Leafa pe două luni agonisită cu trudă, pusă de o parte; «să profiți și tu o lună, la soare, la mare, la aer. Și când colo să profite de ea, golanii, pungașii de buzunare?». Nu, nici în ruptul capului!

D-l Ionescu a plătit cafeaua. A mulțumit grăbit vecinului. Și s'a întors acasă, spunându-și: «Mă duc mâine la plajă».

Și n'am să mă duc cu autobuzul. Am să iau trenul. Nici în ghesuală, nici taxatorii obraznici. Nici hoți de buzunare. Are să fie o plăcere. Și apoi de ce la Mamaia? Mai sunt și alte stații, alte plaje. La Eforia, de pildă. Da, da. Măine mă duc la Eforia, cu trenul ».

A doua zi d-l Ionescu, s'a ras proaspăt (se duce în lume: Eforia e plajă de lux), a pus pijamaua cea mai frumoasă, și a pornit spre gară. Dar era prea de vreme, trenul nu venise încă. D-l Ionescu a aflat că trenul pleacă de abia peste o oră. Timp să bei și o cafeluță. Și, credincios obiceiului, d-l Ionescu s'a dus la cafeneaua din fața gării.

— Băiete, o cafea și ziarele.

Cât ai bate din palme, cafeluța era pe masă. Și gazeta. D-l Ionescu o răsfoiește distrat.

Apoi tresare:

— Ce o mai fi și asta?

« *Scandalul de pe linia Constanța Carmen-Sylva* ».

D-l Ionescu află astfel că, un grup de sezoniști scandalizați de faptul că li s'au vândut bilete și nu au ocupat locuri în automotor, neputând astfel să plece dela Eforie până a doua zi, au provocat un scandal, cu care prilej a fost bătut șeful gării.

— Brr! S'a scuturat d-l Ionescu. « Să îngheți de frig pe peron, în pijama, la mijlocul nopții. Și ziua să te strivească, să te facă piftie. Apoi și-a spus: « Ei, la urma urmei, nici ca la tine acasă, nu poți voiaja. Te mai strângi puțin, ce să faci. Cel puțin bine că nu mănânci tu, vilegiaturist, bătaie ».

Dar cum fiecare monetă are reversul ei, așa și ziarele au paginile de dos. Nici nu a apucat d-l Ionescu să întoarcă foaia, că un alt articol îi jucă în priviri, un articol în care se elatau niște:

« *Incidente în trenul Constanța-Eforie*, în care, pasagerii ce veneau dela Constanța, fuseseră bătuți ».

— Asta-i prea mult! — s'a revoltat d-l Ionescu.

Dar iată că pe pagina a șasea a ziarului d-l Ionescu a descoperit într-un târziu altă știre:

« *Un preot jefuit în Gara Constanța* ».

— « Nu mă mai duc în gară, să mă pice » — a strigat d-l Ionescu. Și a luat din nou drumul spre casă, resemnat.

A doua zi s'a sculat ceva mai târziu, ca omul fără grije de « ultraviolete » și alte mofturi. S'a dus într-o cafenea pe strada Mangaliei, a cerut, obișnuita « subțire, dulce », și a luat ziarele. Înainte de a le răsfoi și-a spus, încercând să se convingă:

— « Am avut ghinion. Cine m'a pus să viu la Constanța. Trebuia să mă gândesc: Constanța e port. Și, porturile sunt aceleași peste tot: deochiate. Mai bine să mă fi dus la Eforie sau la Carmen-Sylva. Plăji elegante. Oameni bine. Nu's pungași. Unde să se vâre? Acolo oamenii se cunosc între ei. Iși știu starea civilă. Sunt prieteni ».

Și pe d-l Ionescu îl încearcă regretul că nu a descins la Eforie sau la Carmen-Sylva.

Dar iluziile, la mare, se scufundă ca vapoarele în larg. În ziare d-l Ionescu descifrează cu uimire două știri, aproape una sub alta:

« *Un furt îndrăzneț în Gara Eforia* »

« *Opt pungași arestați într-o zi la Carmen-Sylva* »

— « Asta-i bună ». Și el care gândise că la Eforie și Carmen-Sylva, e altfel. Hotărât, la mare, toate se petrec la fel ».

Și d-l Ionescu avu deodată nostalgia apei, a mării imense, în care te bălăcești ca un copil. Strobești cu apă pe vecinul de lângă tine, îl tachinezi lichid și îl provoci.

— Da, da — își spune d-l Ionescu. Totul e să ajungi la Mare. Să fii în apă. Acolo ești fericit. Ce ți se mai poate în-

tâmpla? Dar ca și cum un demon vroia să-și râdă de d-l Ionescu, un client dela masă vecină, arătând un ziar cafegiului, strigă speriat:

— Ai cetit Iani? Incă unul s'a înecat ieri la Mamaia. Nici ăsta nu știa pesemne să înoate...

D-l Ionescu a încremenit. Și-a adus aminte că nici el nu știe să înoate. Și într'o hotărîre eroică a renunțat la autobuze, la trenuri, la mare. E mai bucuros să stea acum la uscat. La urma urmii, marea o poate privi și de departe. Și apoi, de pe fereastra camerei lui, se desfășură toată, sub picioarele lui, o posedă, o sfidează.

E de patru zile la Constanța și d-l Ionescu nu știe ce să facă. Pentrucă ziua, ca ziua. Mai o cafea, mai o tablă (a început să lege cunoștințe cu localnicii), mai o masă bună. Dar seara? Să mori de urît nu altceva.

— De ce nu te duci la Cazinou? — l-a sfătuit cineva.

În adevăr. Cum nu se gândise?

În aceeași seară, d-l Ionescu porni spre Cazinou. Dar de acasă dela el și până jos la Cazinou este o bucată bună de drum. Și în drum atâtea cafenele. Iar d-l Ionescu nu poate rezista tentației. Nu poate trece prin fața lor fără să guste o cafeluță și să cetească un ziar pe gratis. Nu că ar fi avar d-l Ionescu, dar altfel se cetește la cafenea, decât acasă. A intrat deci în cea dintâi cafenea, a cerut ziarul. Și a cetit:

*« Mare scandal la Cazinoul din Mangalia, jucătorii
buzunăriți de patroni și crupieri »*

D-l Ionescu nu-și crede ochilor. Cum oare? Asta-i distracție? Cazinou, ori foc? Apoi se înseninează și începe să râdă: « Stai frate că asta nu mă privește pe mine. Asta e la Mangalia. Eu sunt doar la Constanța ».

— Cine vrea « Universul »? — întreabă în acest moment pe clienți, cafegiul.

— Eu — răspunse, fără presimțiri, d-l Ionescu.

— Pofțiți.

Și cafegiul îi întinse un ziar, abia atunci sosit, și în care descifrează negru pe alb:

« Razie la Cazinoul din Constanța »

Numeroși indivizi, asupra cărora s'au găsit sume de bani, a căror proveniență nu au putut-o lămurii, au fost arestați.

— Să-l ia dracu de Cazinou — a strigat d-l Ionescu. Colo te fură la mese. Dincoace te fură pe lângă ea! Nu mă mai duc nici la Cazinou!

— Unde m'aș putea duce astăseară? — întreabă d-l Ionescu pe cafegiu.

— Duceți-vă la Kermesă. ● să fie foarte frumos. ● să vă distrați bine.

— Kermesă? Trebuie să fie oboseitor — își spune d-l Ionescu. Mai bine mă duc acasă.

E a cincea seară. D-l Ionescu a reintrat acasă, fără să fi luat contact cu marea, cu plaja, cu digul, nici cu Cazinoul.

În timp ce d-l Ionescu, doarme liniștit, somn de înger, afară orașul se dospește în mireasmă de petunii și fripturi. La « *Funogea* », printre oleandrii roșii, Margareta aduce pe talere de lemn vrăbioare și momițe. La « *Veneția* », sezoniștii se ceartă pe pană de somn și fudulii de berbec, peste care, piper, risipește o locomotivă fumul. Dinspre port se întorc dela vapoare constățenii, cum se întorc alți provinciali dela gară, unde au așteptat să treacă trenul. Au urcat constățenii pe punte, prin cabine, au scoborât în burta vasului, spintecându-i lemnul și tapiseria cu privirile. S'au oprit în sala de mâncare, au explorat fumoarele. S'au înfundat cu bucurii

de copil în fotoliile ospitaliere. Pentru ei, intendentul a pus la patefon o placă cumpărată la Barcelona: « Seguidilla ». Castagnete, șaluri, evantaiuri, piepțeni de sîdef și dansuri. Zece minute de comedie, pentru constanțenii deschiși aventurii.

Din spre dig se întorc îndrăgostiții. În asfințitul care pune umbre violete peste valuri, au cetit în blocurile de piatră, ca în scoarța de copac, nume, gânduri. Cu disperarea care ne face să ne agățăm de tot ce este etern, pe aici au săpat slove trecătorii și amanții. Grigorescu Nicolae și Ionescu Violeta au cizelat în piatră o prietenie, care mâine se va schimba poate în ură. Într'o noapte de spleen, un englez a scris pe granit: « in love for ewer »; când gândurile rătăcite porneau vrăbii de sub strașini, iar dela « *Vraja Mării* » o capelă de dame cântă poate un vals de Lehar, Hansi și-a adus aminte de trecut și a scris « ich liebe Hans ». Hansi, valsul, Praterul și Hans. Și iată colo, în apropiere de far un nume straniu, obsedant de straniu: Maya. Ce fiică a porturilor sărate, din ce Marsilie a lui Gantillon va fi debarcat aici, lângă far, Maya?

În piața Independenței e forfoteală mare. Mesele au fost întinse, în ospăț, până la picioarele lui Ovidiu. Dela « *Elita* », Elisabeta, « Wiener Mädel » a atacat pe vioară un « Wiener Valtz » în timp ce clienții au cerut o scrumbie și un « Wiener schnitzel ». Dela « *Bristol* » s'a auzit un « vinee »... și orchestra a răspuns cu un tangou. La « *American bar* » d-l Grigore a început « instrucția » cu fetele; dela baia turcească au ieșit clienții, de sub aburi, gelatină; pe strada Marc Aureliu, sub zodia înțeleptului, marinarii adastă fetele să se scuture din trîndăvia zilei, să pornească la plimbare; « *La orașul cu pază de biserică* », Kirkelisse, au pornit oltenii, cu pescarii, cu birjarii, cheful. Iar într'o cameră de hotel, d-l Costică pescarul s'a smuls cu regret din patul în care Aurica așteaptă

jumătate goală ca o modernă Danae, ploaia de aur. Dar va aștepta zadarnic. Ploaia-i numai de argint.

Dimineața d-l Ionescu s'a sculat trist și și-a spus:

— « La urma urmei am făcut o prostie. Trebuia să mă duc la Kermesă. Mai făceam o aventură, trebuie să fi fost femei bine, elegante. Erau doar concursuri de pijamale. Aș fi petrecut până la ziuă, fără grijă. Ce putea să mi se întâmple? ».

A coborât din pat desgustat. Mânios pe el însuși. Scârbit de atâtea lașitate. A ieșit în oraș și s'a oprit la primul cafegiu. A cerut un jurnal și și-a spus:

— Dacă nu am fost, să aflu din ziare ce bine s'a petrecut.

În adevăr, se petrecuse admirabil! Căci iată ce ceti d-l Ionescu:

« Un artificiu petardă explodează și rănește patru oameni la Kermesa din Constanța »

D-l Ionescu își făcu cruce, minunându-se din ce scăpase. « Dacă se întâmpla să fiu prin apropiere și eu? Mai îmi lăsam și oasele pe aici » — își spuse el cu vădită neliniște.

Spre seară târziu, întorcându-se spre casă, d-l Ionescu filosofează:

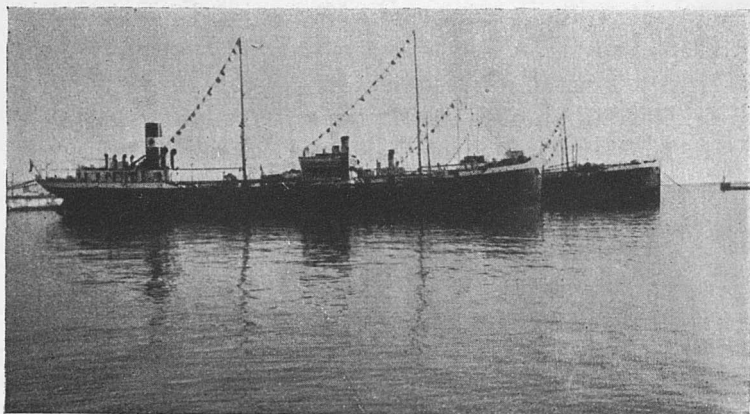
— « La Mamaia e rost să te devalizeze: la Eforie să te bată; la Cazinou dacă intri te jefuește; în apă, poți să te îneci, la Kermesă poți da ortul popii! Hotărît, numai acasă, în casa omului, poți fi liniștit ».

Și a reintegrat pentru prima oară, cu adevărată voluptate, camera lui, suspendată ca un mirador, pe coasta mării. A adormit ușor. Dar peste noapte a avut un vis agitat: cu câmp de luptă, cu bubuit de tun, cu tranșee dărîmate în sgomote asurzitoare.

.....

A doua zi de dimineață s'a deșteptat vesel. S'a îmbrăcat, a coborât în stradă. Ochiul lui care reținea amănuntele, fu izbit de o schimbare. Văzuse parcă în ajun lângă casa unde stătea, o altă casă. Acum parcă dispăruse.

— Acum am început să am halucinații! — gândi surâzând — Și trecu mai departe. Ajunse în centru. În piața Independenței, trei țișănuși strigau de-și rupeau gâtlejul: « Do-

Pregătite de sărbătoare...

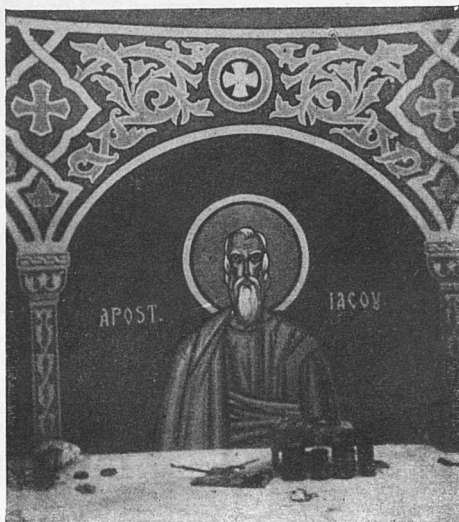
brogea Jună », ediție specială. D-l Ionescu cumpără de curiozitate:

« In cursul nopții o fâșie de pământ dela nordul orașului s'a prăbușit în mare. O casă a fost înghițită de valuri ».

D-l Ionescu și-a dus mâna la cap. Simte că-l apucă vârtejul. Simte că dacă ar mai sta o clipă, o singură clipă, aici, ar înnebuni. Și dă buzna la Sucursala de Wagons-Lits — care tocmai deschidea porțile:

— Un bilet pentru București! Dar repede!

A plecat seara trist, înebunit de spaimă, fără regret. În urma lui nicio batistă nu a fluturat șăgalnic, despărțirea.

Biserica Sf. Gheorghe Nou — O pictură de Tonitza.

XIV. INOPTĂRI

Acum a țâșnit în depărtare o lumină, fulger. Din spre mare a urcat un svon de apă. Iar aproape, lângă dig, s'au proptit, bărci albe, pescărușii. Or, luați aminte:

Pescăruș spre mal sburând
E furtună în curând.

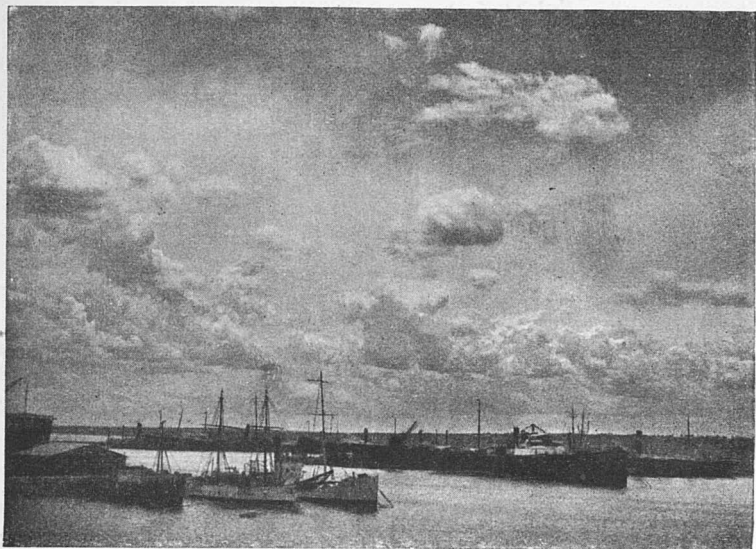
Și meteorologia marinarului nu mințe, chiar când e rimată:

Marsuini săltând în apă
Vânt legat în lanțuri, scapă.
Rață 'n apă făcând plici,
Măine ploaie cu bășici...

Nu știu dacă mâine vor scăpa vânturile lui Eol, din lanțuri. Nu e niciun marsuin pe aproape să-l văd cum saltă. Dar adineaori, coborînd pe la Catarg în port, am văzut niște rățuște, din acelea pe care madam Popovici le pune pe varză, înșirând în cioc stelele dintr'o băltoacă.

Dincoace de dig au adormit, somn blând, vapoarele. Picotesc Mărăștii, Mărășeștii, Baza Navă. Peleşul, ca un copil ar vrea un cântec să-i vrăjească insomnia. Un mecanic i-a cântat de pe « Stihii » la Paloma. Amaryllis s'a făcut mai mică să-l asculte. Iar Suceava, tras la dană pentru reparații, a

gemit ușure ca un convalescent. Câteva catarge s'au săltat mai bine să asculte melodia. Canonierele și-au ascuns obrazul, să nu plângă, sus pe dig sezoniștii și-au oprit plimbarea ; și-a oprit suflarea, geamandura. În timp ce luna, sângerată, s'a

Au adormit, somn blând, vapoarele...

săltat ușor din apă: cap de voevod creștin, adus cucernic de o domniță dela Țarigrad, pentru îngropare.

E atâta vâlvătae în dana treia, încât crezi că tancurile de petrol stau să ardă. La dogoarea ei Brickul « Mircea » își încălzește bătrânețea, amintirea. Pentru el, de-acuma nu mai este vânt să-i umfle vela. Nici gorniști să-i sune deșteptarea. Nici copiii, marinarii.

Nu mai e Mastela, cel cu insomniile, nici Barba Gheorghe,
cel cu cârma, ca în poezia ofițerului Alexandru Iordă-
chescu:

Nu e vânt să umfle vela
Și Mastela
Vechiu matroz cu insomnie
Ce s'a cununat cu brickul,
Cu cafea și-a pus ibricul
Și-o soarbe în bucătărie...

Barba Gheorghe stă la cârmă
Dar în urmă
« Diavolo sto Panaghia »!
Căci mascase vela Trinca
Farul până 'n baba Finca
Tot gândind « me sto patria ».

Suflă ușor un vânt de randă
Pe comandă,
Sgribulit stă ofițerul
Și gândind cât calea-i lungă
Pân' la Niny o s'ajungă...
Trage drumul cu echerul.

Rezemat pe copastie
Ce tot scrie
Stan atât de îngândurat?
« Sănătate, voie bună,
Dragă Floare, peste-o lună,
Vin în sat ».

S'a mai întărit și vântul.
E pământul,
Dunga depărtată 'n zare?
Nord, nord-vest are compasul
Mircea își iuțește pasul
« A întinde vela mare »

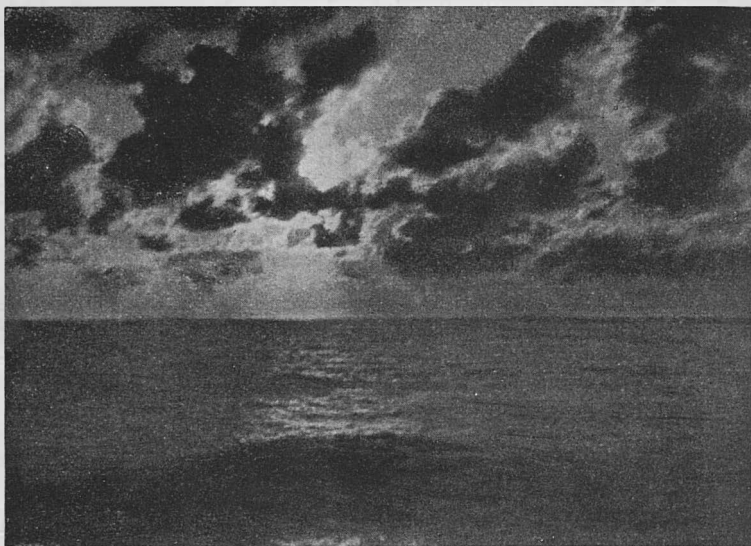
Pe bord, mare veselie
Toți învie ,
Mircea falnic intră 'n port
Strângeți velele pe sarturi!
Am scăpat de larg, de quarturi
Funda, ancora, Tribord!

Au scăpat acuma toți și de larg și de quarturi. Brickul Mircea își leagăna, în seri de vară, amintirile, printre tankurile de petrol. Cine să-i arunce ancora? Cine să-i întindă vela? Ofițerul care i-a cântat tinerețea a încremenit de mult în funduri, unde vin să-l caute de Sfânta Maria ancorele cu flori, să și-l amintească. Nu mai e nici Barba Gheorghe. Nici Mastela, vechiul marinăr cu insomnie, care se cununase cu brickul, ca dogii cu marea, șeful de echipaj care rânduia în hamace, pe elevii nou veniți, și-i învăța meteorologia rimată:

Cerul noaptea roș, plăcere.
Dimineața-i prevedere,
Roș spre ziuă, sur spre seară
Vreme rea și de ocară.
Seara roș, spre ziuă sur
Vreme fără de cusur...

Așa știa Mastela să deosebească vremea ; după cer, ca după
astre:

Lună ofilită, galben ofticoasă,
Jelește că vremea mâini va fi ploioasă.

... vreme rea și de ocară...

După astre, ca după barometru:

Când o ia de jos prea iute
Prevestește rele multe.
Dacă scade, i-a furtună
Suie mult, e vreme bună.

Azi Mastela nu se mai orientează după « saltul marsui-
nului », după « vântul din țara cea turbată », nici după « norii

cu ciucuri împrejur ». Lângă el nu mai sunt elevii, temători, cari să-l asculte și să-l ispitească. Azi Mastela e o dulce amin-tire, ca și brickul Mircea. Ca atâtea alte vapoare. Amintiri ce se ridică, fum subțiat, în noaptea portului. Fantome ce vin să bată, ocolind ușor geamandura, care le face atente, la in-trare. Iată Bucureștii, și Medeia, Meteorul și Elisabeta. Bucureștii care, surprins de războiu în apele franceze și ne mai putând intra în țară și-a descoperit subit suflet de soldat. A asvârlit după el baloturile împovărătoare și inutile. Și-a pus un tun la proră și așa echipat, a pornit-o pe Mediterana. A despicat Suezul, a coborât și a urcat oceanele până la Vladi-vostok, unde a depus munițiile ce aveau să fie aduse de acolo, prin Rusia pentru Moldovenii noștrii.

Iată Medea și Meteorul din 1894. Ele aveau să spintece, primele, valurile și aveau să deschidă drum vapoarelor româ-nești spre Constantinopol. Mai departe, « Principesa Maria » și « Regele Carol », pe atunci prea luxoase, pentru o epocă de deficite. Nu izbuteau să se susțină singure și trăiau pe munca de albine harnice a celor cinci cargoboturi Dobrogea, Iași, București, Turnu-Severin și Constanța. Cu munca acestora s'au putut construi alte vase; grație lor s'a putut prelungi ruta dincolo de Constantinopol, spre Pireu și Alexandria. Incepea o epocă de înflorire. Fiecare zi aducea o nouă biruință pe mare și o nouă dovadă de destoinicie românească. Pe ne-simțite elementul străin dela conducerea vaselor se rărea și ai noștrii le luau locul. « Păsările albe » începeau să fie cunoscute până departe. Nu numai în Marea Neagră și Mediterană. Ele pluteau acum prin marea veșnic agitată a Nordului și prin Baltica cu reflexe de cenușă.

Cine trece acum, în sunete voioase de fanfară? E cruci-șătorul « Elisabeta », pe al cărui bord, sunt de atunci trei decenii, s'a înfiripat cea dintâi muzică marinărească. Cinci

fociști au vrut în după amiaza de vară să se distreze. Unul a luat un flaut, altul o vioară, un al treilea, piculina. Un perete de căldare a fost transformat în tobă, iar din funduri de lighean, s'au făcut talgere. Stranie împerechere de instrumente, ciudată suprapunere de sunete și totuși melodie.

Ofițerii o ascultau pe covertă, în timp ce marinarii se legănau în hamace. Pe seară, la popotă, comandantul Spiropol hătărăște încântat de «concert», să formeze o orchestră. Cu cotizații de câte zece lei pe lună, cu instrumente cumpărate dela organizația meseriașilor gălățeni, care tocmai închidea porțile, muzica marinărească a luat ființă. Crucișătorul Elisabeta era acum punct de atracție. Spre el grăbeau constănțenii să audă uverturile lui Bellini alternând cu valsurile lui Iovanovici. Spre el grăbeau muzicanții să se angajeze voluntari pentru un hamac pe bord și o uniformă, proprice cuceririlor feminine.

Meteor, Elisabeta, Iașii și Medea. Unde mai e pilotul să vă ia din larg și să vă ducă, printre vase, printre bărci?

Scapără din fund de mare un fulger și se luminează ca de sărbătoare digul.

Digul de pe care, Carmen Sylva, își risipea, în inserare gândurile, pescărușii. Ea visa la freamătul de frunze ce adumbrește apa Peleşului sus în munte și la florile tăiate, alb, dintr'o rochie de zâne, și gândea la clopoței care sună ori-decâteori se naște un copil pe pământ. Au sunat și pentru Ea, clopoței, odată, și ascultându-i, găsise un copilaș draguț. Era alb ca laptele și vorbea nespus de duios. Iar Ea era fericită, nespus de fericită. Dar Peleşul nu a vroit să i-l lase că era gelos. Și i l-a luat și l-a dus departe, pe apele lui. Departe, departe. Poate aici l-a rostogolit în mare. Aici în valurile albastre de sineală, care se întind la picioare.

În toamnă, când apele sunt turburate în adânc de sufletele înnecaților, Regina și poeta, se vedea poate stingheră, izolată ca un vas pe ape. Auzea cum bate tristețea, în cadența valului de afară, la prora sufletului. Se 'nnecau în ele visurile și spe-

Eminescu le șoptește rugăciunea...

ranța ei. Și simțea cum se scufundă însăși, căpitan rămas pe puntea de comandă, cel din urmă.

Marsuini săltând pe apă
Vânt legat din lanțuri, scapă...

A scăpat din lanțuri, vântul. S'a crăpat din fund un fulger, despicând un cer și o mare. Râpăie șuvoaie, mâini pe geamuri. Un vapor s'a înclinat ușor pe o parte, să se culce. Undeva, departe, în larg de mare, s'au plecat în rugăciune marinarii.

Dintr'un bronz sculptat de Han la țarm de mare, le-a șoptit Eminescu, rugăciunea. Au repetat-o în ceruri, îngeri. Au cântat cu ei, pescarii, marinarii, obidiții și trudiții. S'a făcut de-odată liniște de începuturi. Și a plutit ușor pe ape, o Fecioară, cea de-a-pururea, Maria.

Constanța, August 1935.

«Pantocrator» Biserica Sf. Gheorghe Nou.
Pictură de Tonitza

BIBLIOGRAFIE

- GORAN I. CIALICOFF: Din descrierea călătoriei lui Evliia Celebi.
CONSTANTIN MOISIL: Numismatica Dobrogei (în « Arhiva Dobrogei », vol. I., 1916).
DR. H. SARAFIDI: Istoric medico farmaceutic al oraşului Constanţa (în Analele Dobrogei, 1928).
V. PÂRVAN: Zidul cetăţii Tomi. (Analele A. R. Tom. XXXVII).
COL. IONESCU M. DOBROGEANU: Tomi. Constanţa. — (1931, Constanţa).
ST. BEZDECHI: Tristia. Ovidiu. — (1930, Cluj).
C. C. GIURESCU: Din istoria nouă a Dobrogei. — (1928, Bucureşti. Cartea Românească).
C. BRĂTESCU: Analele Dobrogei. — Arhiva Dobrogei.
CAMILLE ALLARD: Souvenirs d'Orient.
N. IORGA: Istoria Românilor prin călători. — (1920—1922, Bucureşti. Cultura Neamului Românesc).
ION CONEA: Un călător francez prin Dobrogea, (în Analele Dobrogei. Anul IX. 1928).
MOŞ DELAMARE: Poveşti marinăreşti.
Z. N.: Meteorologie rimată (Rev. România Maritimă şi Fluvială. Aprilie 1934).

Notă. — Citatele din capitolul VIII « Tristia » sunt după tălmăcirea românească a versurilor lui Ovidiu, « Tristia », datorită d-lui St. Bezdechi.

TABLA DE MATERII

	<u>Pag.</u>
I. Constanța	7
II. Nicu, Jenică, Pașa și Vangheli	13
III. Cafenele cu pescari și cu povești	31
IV. « La Catarg »	45
V. Regele Contrabandei	53
VI. Cetatea fermecată	64
VII. « Arta de a iubi » ... la plajă	75
VIII. Tristia	94
IX. Dela « Tristia » la familia Popescu	101
X. Nuntă în Anadolchioi	119
XI. Pași de femeie: Cifru de dragoste	127
XII. În piața Grivița	133
XIII. Ghinionistii	140
XIV. Înoptări	150
